

לקוטי תורה • פרשת נצבים • מאמר 4

שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בִּה' תגל נפשי באלקי

אשיש בהוי', תגל נפשי באלקי

שתי מילות השמחה שבדברי ישעיהו מבטאות שתי דרכים שבהן אורו המקיף של ה' שוכן בעולם ובנפש: "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ" — השמחה הגלויה שישראל גורמים למעלה באמצעות תורה ומצוות הנעשות בשמחה, וממשיכה את ענוות ה', את מלכותו; ו"תגל" — השמחה הנסתרת של ראש השנה, כאשר כבי השופר ממשיך את התענוג העליון הפנימי באמצעות י"ג מדות הרחמים. כעת הוא מורגש כרעד, ובחג הסוכות מתגלה כחיבוק מקיף.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/nitzavim/4

הנקודה

שתי מילות השמחה שבדברי ישעיהו מבטאות שתי דרכים שבהן אורו המקיף של ה' שוכן בעולם ובנפש: "שש אש" — השמחה הגלויה שישראל גורמים למעלה באמצעות תורה ומצוות הנעשות בשמחה, וממשיכה את ענוות ה', את מלכותו; ו"תגל" — השמחה הנסתרת של ראש השנה, כאשר בכי השופר ממשיך את התענוג העליון הפנימי באמצעות י"ג מדות הרחמים. כעת הוא מורגש כרעד, ובחג הסוכות מתגלה כחיבוק מקיף.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר מבחין בין שמחה, שמחה הגלויה כלפי חוץ (סוכות), לבין גילה, שמחה החבויה בפנים תחת רעד (ראש השנה). ראש השנה מציין את בריאת נשמת האדם, ולא את בריאת השמים והארץ: העולם הגשמי מתחדש מדי יום, אך הנשמות, הפנימיות של העולמות, מתחדשות מדי שנה, כאשר החיות הכללית של השנה יורדת מאור סוכב כל עלמין אל אור ממלא כל עלמין. מאז אדם הראשון הדבר תלוי באתערותא דלתתא שלנו, "לקשר כה לחי". תורה (חוק) ומצוות (משפט) ממשיכות אור זה במשך השנה כולה, משום שהשמחה שבהן מגלה את תענוגו של ה', והשמחה מביאה לענווה, למלכותו על עם; זהו "שש אש" — ישראל גורמים שמחה בהוי". אולם ראש השנה זקוק לאור חדש, הנמשך בבכי השופר על הסתרו של ה', המעורר את י"ג מדות הרחמים ומגיע "למעלה מהוי". הוא בא דרך אלקים, הצמצום, ולכן הוא מורגש כרעד, כשהגילה חבויה בתוכו; היא מתגלה בחג הסוכות כחיבוקה של הסוכה. בעלי התשובה, "עניי אדם", מגיעים למעלה מכול באמצעות ענוות הרחמים הנושאת עוון.

מבנה

- שני סוגי שמחה ופסוק השופר**
שמחה היא שמחה גלויה (סוכות), וגילה היא שמחה נסתרת תחת רעד (ראש השנה); הנביא מדבר בשם כלל ישראל. "תקעו שופר בחודש פירושו חידושו השנתי של השופר, וראש השנה מציין את בריאת האדם, ולא את בריאת העולם, שכן הבריאה הגשמית אינה זקוקה ליום שנתי."
3-11
- ראש השנה מחדש את הנשמות**
הבריאה הגשמית מתחדשת מדי יום באמצעות הזיווג התמידי של חכמה ובינה; הנשמות, הפנימיות של העולמות, מתחדשות באמצעות הזיווג השני, המתחדש בכל ראש השנה. כשם שהראש מקבל ראשון את חיות הנשמה, כך החיות הכללית של השנה יורדת מאור סוכב אל האור הממלא: יחודו של הקדוש ברוך הוא ושכינתו.
6-4
- כוחו של האדם: כה לחי**
מאז אדם הראשון תלויה ההמשכה באתערותא דלתתא; האדם נעשה "נפש חיה" המחיה את הכול. לכל יהודי חלק בנשמת אדם הראשון, ובראש השנה הוא קושר כה (מלכות) לחי באמצעות קבלת מלכות ה'; איכה היא ההפך מכך, ובכיה מעוררת רחמים. "זכירת" העולמות בידי ה' היא ענוותנותו.
10-7
- תחילת מעשיך: חוק ומשפט**
האדם היה המחשבה הראשונה של ה', ולכן היום השישי הוא "תחילת מעשיך". כוחם של ישראל נובע מ"חוק לישראל, משפט לאלקי יעקב": תורה הנקלטת בפנים כמזון, ומצוות המורידות את האור עד ל"יעקב".
13-11

שמחה מביאה לענווה, כשם שמלך ששמח מגלה את עצמו לעבדיו. שמחה היא תענוג גלוי; עצם התענוג, שלמעלה מעדן, הוא שורש המצוות (תרי"ג, כתר), ולכן השמחה בקיומן ממשיכה את ענוות ה', את מלכותו, אל הנפש. "אשיש" הוא לשון הפעיל: ישראל גורמים שמחה בהוי".

האור החדש של ראש השנה זקוק לשופר, שאנחותיו ויבבותיו בוכות על הסתרו של ה', מעוררות את י"ג מדות הרחמים ומגיעות למעלה מהוי". תענוג פנימי כזה בא דרך אלקים, הצמצום והגבורה, ולכן הוא מורגש כרעד, בדומה למלאכים, ובתוכו שמורה הגילה הנסתר.

השמחה המכוסה בראש השנה מתגלה בחג הסוכות כאור מקיף: חיבוקה של הסוכה, שמחת ניסוך המים, וי"ג מדות הרחמים, הצדקה היא מעיל התפארת; ירידת החתן ממשיכה חסד, והנשמות הן כלי הכלה; ואף על פי כן, השמחה הנסתר נותרת למעלה מהשמחה הגלויה.

"עניי אדם" הם הכמהים לאור שהסתלק — בעלי התשובה של עשרת ימי תשובה, המגיעים אל "קדוש ישראל", למעלה ממדרגת הצדיקים. הגילה מביאה לענווה גדולה עוד יותר, לי"ג מדות הרחמים, היורדות אפילו אל החטא, "נושא עוון" והופכות חושך לאור.

מושגים

שמחה וגילה שמחה וגילה

שני סוגי שמחה: שמחה היא שמחה גלויה כלפי חוץ, כמו בחג הסוכות; גילה היא שמחה הנשמרת בפנים, חבויה תחת רעד, כמו בראש השנה. המאמר מראה שהשמחה הנסתר נובעת ממקור גבוה יותר.

אור סובב כל עלמין ואור ממלא כל עלמין סובב כל עלמין וממלא כל עלמין

סובב הוא אור ה' הנמצא בכל מקום אך אינו גלוי, שכן העולמות המוגבלים אינם יכולים לקבלו; ממלא הוא האור המתלבש בעולמות. יחודם, "הקדוש ברוך הוא ושכינתו", מתחדש בכל ראש השנה.

כה וחי כה לחי

כה היא מלכות, "המראה שאינה מאירה", שדרכה העולם נראה כאילו הוא מתקיים מעצמו; חי הוא מקור החיים. בראש השנה, בקבלת מלכות ה', ישראל קושרים כה לחי.

התענוג העליון ופנימיותו עונג העליון ופנימיותו

תענוגו של ה', מקור כל התענוגים, שורה במצוות כאור מקיף המלוכש בציונו; פנימיותו, הגבוהה עוד יותר, נמשכת באמצעות השופר דרך י"ג מדות הרחמים.

י"ג מדות הרחמים י"ג מדות הרחמים

המידות המתוארות בשמות לך, המתעוררות בעקבות בכי ומרירות על הריחוק מה'. הן ממשיכות את התענוג העליון הפנימי, מתקנות כל פגם ומבטאות את ענוותנותו הגדולה ביותר של ה', "נושא עוון".

שם אלקים שם אלקים

שם הצמצום והגבורה, "מגן" לשמש של הוי". הגלויים הגבוהים ביותר באים דרכו, ולכן התענוג הפנימי מורגש כיראה ורעד.

אור מקיף מקיף

אור המקיף במקום להיכנס פנימה, כמו כתר או לבוש. שמחת חג הסוכות, חיבוקה של הסוכה וי"ג מדות הרחמים, הם אורות מקיפים, המעלים את הנפש מעבר לסדר ההדרגתי של המדרגות.

ענווה למעלה ענווה

הנמכתו של ה' כדי להיות מלך על עם, "לזכור" את העולמות ולשאת עוון. השמחה גורמת לכך, וככל שהשמחה עמוקה יותר, כך נמשכת ענווה גדולה יותר.

שני סוגי שמחה ופסוק השופר

1 שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ^{1,2} בְּהִי^{3,4} תִגַּל נִפְשִׁי בְּאֶלְקִי^{5,6} כִּי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי יִשַׁע וְגוֹי.

”אִשִּׁישׁ מְאֹד בְּהוֹי, נִפְשִׁי תִגִּיל בְּאֶלְקִי, כִּי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי יִשַׁע” וְגוֹי.

המאמר פותח בישעיהו סא, י, בשירתו של הנביא על הגאולה: ”אִשִּׁישׁ מְאֹד בְּהוֹי, נִפְשִׁי תִגִּיל בְּאֶלְקִי”. המאמר כולו מבאר את שתי לשונות השמחה שבו — ”שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ” ו”תִּגִּיל” — ואת ה”לבושים” המופיעים בהמשך, בהקשר של ראש השנה וסוכות.

(במדרש הובא פסוק זה בוֹיִקְרָא רַבָּה בְּפִי צוֹ סִפֵּי עֲשִׂירִית⁷ וְסִפֵּי וְאַתְחַנֵּן.⁸ וּבִשְׁמִי [ובשיר השירים] רַבָּה בְּפִי נְגִילָה וְנִשְׁמַחָה בְּךָ^{9,10,11} וְעֵינַי בְּזַחֲיִי [בוהר חלק ב'] בְּפִי יִתְרוֹ דִּי צִי עִיב נִשָּׂא קִלְיָג¹² אִי בִלַּק קִצִּיט בִּי)

(במדרש מובא פסוק זה בוֹיִקְרָא רַבָּה, בפרשת צו, בסוף [פרק] עשירי, ובסוף פרשת ואתחנן; וכן בשיר השירים רַבָּה, עַל הַפְּסוּק ”נְגִילָה וְנִשְׁמַחָה בְּךָ”. עֵינֵינוּ גַם בְּזוֹהַר, חֶלֶק ב, פֶּרֶשֶׁת יִתְרוֹ, דָּף צ ע”ב; נִשָּׂא, קִלְיָג ע”א; בִּלַּק, קִצִּיט ע”ב.)

ההערה מציינת מקומות שבהם הפסוק נדרש. ויקרא רבה מונה את ”שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ” בין הנחמות הכפולות של ישעיהו; דברים רבה מביא את דברי הנחמה של ישעיהו לישראל; שיר השירים רבה מונה אותו בין עשר לשונות השמחה שנאמרו לישראל; ושלשה מקומות בוהר דגים בו.

הנה ההפרש שבין שמחה לגילה הוא כי השמחה נקרא בהגלות נגלות השמחה מבחוץ והיא בחינת חג הסוכות זמן שמחתנו. וגילה נקרא כשהשמחה עדיין בפנימית הלב¹³ ולא באה לידי גילוי בחיצוניות.

ההבדל בין שמחה לגילה הוא כך: שמחה נקראת כאשר השמחה מתגלה בגלוי כלפי חוץ, וזוהי בחינת חג הסוכות, ”זמן שמחתנו”. גילה נקראת כאשר השמחה עדיין בפנימיות הלב ולא הגיעה לידי גילוי כלפי חוץ.

שמחה וגילה הן שתי צורות של שמחה. שמחה היא שמחה הניכרת בגלוי, כמו בחג הסוכות, שהתפילות מכנות ”זמן שמחתנו”; גילה היא שמחה שנותרת בתוך הלב ואינה ניכרת כלפי חוץ.

וכמ”ש וגילו ברעדה¹⁴ שרעדה תכסה את השמחה שלא תהא נראית ונגלית בחוץ רק תוכו צוף השמחה ובהתגלות נראית ונגלית בחינת רעדה והוא בחי ר”ה [ראש השנה] וכמשי”ת [וכמו שיתבאר]

וכמו שכתוב: ”וגילו ברעדה” — הרעדה מכסה על השמחה, כך שלא תיראה ותתגלה כלפי חוץ; רק תוכו רצוף שמחה, ואילו מה שנראה ומתגלה בגלוי הוא בחינת הרעדה. זוהי בחינת ראש השנה, כפי שיתבאר.

הפסוק בתהילים ב, יא, ”וגילו ברעדה”, מראה שגילה יכולה להתקיים יחד עם רעדה: כלפי חוץ האדם רועד, ואילו בתוכו הוא מלא שמחה. לפי אדמו”ר הזקן, זהו אופיו של ראש השנה, כפי שיתבאר בהמשך המאמר.

(וְזֶהוּ הִי מֶלֶךְ תִּגַּל הָאָרֶץ¹⁵ וְהֵינּוּ בַחֲנִינָת יָמִים נִוְרָאִים שֶׁנִּקְרָא הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא הַמֶּלֶךְ הַקֹּדֶשׁ הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט הֵנָּה אִזּוּ הוּא בַחֲנִינָת גִּילָה תִּגַּל הָאָרֶץ.

(וְזֶהוּ גַם "הוּי" מֶלֶךְ, תִּגַּל הָאָרֶץ": זֶה בַחֲנִינָת הַיָּמִים הַנִּוְרָאִים, שֶׁבָּהֶם הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא נִקְרָא "הַמֶּלֶךְ הַקֹּדֶשׁ" וְ"הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט". אִזּוּ זֶה בַחֲנִינָת גִּילָה — "תִּגַּל הָאָרֶץ".)

בַּהֲעֵרָה מוֹסֶבֶת הַכּוֹוֶנָה עַל הַפְּסוּק בַּתְּהִלִּים צִו, א: "הוּי" מֶלֶךְ, תִּגַּל הָאָרֶץ". בַּיָּמִים הַנִּוְרָאִים, כֹּאשֶׁר הַתְּפִילּוֹת מַכְנוֹת אֶת הִי "הַמֶּלֶךְ הַקֹּדֶשׁ" וְ"הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט", הַשְּׂמִיחָה הִיא מֵהַסּוּג הַנִּסְתָּר, גִּילָה.

וְזֶהוּ גַם כֵּן בְּנֵי צִיּוֹן יִגִּילוּ בְּמַלְכָּם.¹⁶ וְעֵינֵי מִי"ש לִקְמֹן סִדִּיָּה בְּיוֹם¹⁷ הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת¹⁸ מַעֲנִין גִּילָה) וְזֶהוּ גַם "בְּנֵי צִיּוֹן יִגִּילוּ בְּמַלְכָּם". וְעֵינֵי בְּמָה שֶׁכְּתוּב לַהֲלֹךְ, בְּסוֹף הַמֵּאֵמֶר הַמִּתְחִיל "בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת", בְּעֵינֵי הַגִּילָה.

גַּם תְּהִלִּים קָמַט, ב קוֹשֶׁר בֵּין גִּילָה לַמַּלְכוּת: "בְּנֵי צִיּוֹן יִגִּילוּ בְּמַלְכָּם". הַהֲעֵרָה מַפְנָה בְּסוֹפָה לַמֵּאֵמֶר עַל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, בַּהֲמִשְׁךְ לְקוּטֵי תוֹרָה, לַעֲיֹן נוֹסֵף בְּעֵינֵי הַגִּילָה.

וְהֵנָּה הַכְּתוּב אוֹמֵר שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ וְלֹא פִי מִי הוּא הַאֹמֵר וְהֵינּוּ לִפִּי שֶׁהוּא מֵאֵמֶר הַנְּבִיא בְּעֵד כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל.

הַפְּסוּק אוֹמֵר "שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ", וְאֵינוּ מִפְּרֵשׁ מִי הוּא הַאֹמֵר. הַטֶּעַם לִכֵּךְ הוּא שֶׁזֶהוּ מֵאֵמֶר הַנְּבִיא בְּשֵׁם כָּלִל יִשְׂרָאֵל. הַפְּסוּק מְדַבֵּר בְּגוֹף רֵאשׁוֹן, אֵךְ אֵינוּ מְצִיֵּן מִיֵּהוּ הַדּוֹבֵר. אֲדַמּוּרִי הִזְקֵן מִסְבִּיר שֶׁהַנְּבִיא מְדַבֵּר בְּשֵׁם כָּל עַם יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן הַשְּׂמִיחָה הַמִּתּוֹאֲרָה שִׁיכֶת לְכָל יִשְׂרָאֵל.

וּבִיאֹר הָעֵנִין הֵנָּה כְּתִיב תִּקְעוּ בַּחֹדֶשׁ שׁוֹפֵר.¹⁹ וּפִשְׁטִיָּה דִקְרָא אֵינוּ מוֹכֵן לַכְּאוּרָה שֶׁאֵמֶר בַּחֹדֶשׁ וְלֹא פִי בְּאִיזָה חֹדֶשׁ וְהַלִּ"ל [וְהוּא לִיָּה לְמִימֵר] בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי.

בִּיאֹר הָעֵנִין: כְּתוּב "תִּקְעוּ בַּחֹדֶשׁ שׁוֹפֵר". לַכְּאוּרָה, פִּשְׁטוֹ שֶׁל מִקְרָא אֵינוּ מוֹכֵן, שֶׁהִרִי נֵאֵמֶר "בַּחֹדֶשׁ" וְלֹא פוֹרֵשׁ בְּאִיזָה חֹדֶשׁ; הִיָּה צְרִיךְ לוֹמֵר "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי".

כְּדִי לְבַאֵר אֶת הַפְּסוּק, הַמֵּאֵמֶר פּוֹנֵה לַפְּסוּק עַל רֵאשׁ הַשְּׁנָה בַּתְּהִלִּים פֶּא, ד: "תִּקְעוּ בַּחֹדֶשׁ שׁוֹפֵר". לִפִּי פִשְׁטוֹ, "בַּחֹדֶשׁ" אֵינוּ מְצִיֵּן בְּאִיזָה חֹדֶשׁ מְדוּבָר; לַכְּאוּרָה הִיָּה צְרִיךְ לוֹמֵר "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", חֹדֶשׁ רֵאשׁ הַשְּׁנָה.

2 וְגַם מֵאֵי דְכְּתִיב שׁוֹפֵר בְּשׁוֹפֵר מִיִּבְעִי לִיָּה. אֵךְ הָעֵנִין כִּי הֵנָּה חֹדֶשׁ הוּא מִלְשׁוֹן הַתְּחַדְּשׁוֹת²⁰ שֶׁל שֵׁם זֶה נִקְי כֵּן כָּל חֹדֶשׁ

גַּם לְגַבִּי מֵה שֶׁנֵּאֵמֶר "שׁוֹפֵר", הִיָּה צְרִיךְ לוֹמֵר "בְּשׁוֹפֵר". אֵךְ הָעֵנִין הוּא כֵּךְ: הַמִּילָה "חֹדֶשׁ" נִגְזֶרֶת מִלְשׁוֹן הַתְּחַדְּשׁוֹת, וּמִשׁוֹם כֵּךְ נִקְרָא כֵּךְ כָּל חֹדֶשׁ,

קוּשִׁי נוֹסֵף: בַּפְּסוּק נֵאֵמֶר "שׁוֹפֵר", בְּמִקְוֶם שֶׁבּוּ לַכְּאוּרָה הִיָּה צְרִיךְ לוֹמֵר "בְּשׁוֹפֵר". הַתְּשׁוּבָה מִתְחִילָה בְּמִילָה "חֹדֶשׁ", הַנְּגִזֶרֶת מִ"הַתְּחַדְּשׁוֹת".

מפני חי דוש הלבנה שמתחדשת בכל חדש ואמר תקעו בחדש שופר²¹ פיי בחידושו של שופר שהשופר מתחדש בכל שנה ושופר של שנה זו אינו שופר

בגלל חידוש הלבנה, שמתחדשת בכל חודש. ונאמר "תקעו בחודש שופר", כלומר: בחידושו של השופר, שכן השופר מתחדש בכל שנה, והשופר של שנה זו אינו השופר

חודש נקרא "חודש" מפני שהלבנה מתחדשת בכל חודש. לכן אפשר לקרוא את הפסוק כך: "תקעו, בחידושו, שופר" — השופר עצמו מתחדש בכל שנה, ובכל שנה זהו שופר חדש.

של שנה אחרת ולבאר זה צריך להקדים ביאור ענין ר"ה [ראש השנה] שנקבע באחד בתשרי שבו נברא האדם הוא יום ששי למע"ב [למעשה בראשית]. כי בכ"ה באלול נברא העולם.^{22.23}

של שנה אחרת. כדי לבאר זאת, יש להקדים ולבאר את עניינו של ראש השנה, שנקבע באחד בתשרי, היום שבו נברא האדם; זהו היום השישי למעשה בראשית. שכן העולם נברא בכ"ה באלול.

כדי להראות כיצד השופר מתחדש בכל שנה, אדמו"ר הזקן מסביר תחילה את עניינו של ראש השנה. הוא חל באחד בתשרי, היום השישי לבריאה, שבו נברא האדם, שכן בריאת העולם החלה בכ"ה באלול.

3 וצריך להבין למה אין קובעין ר"ה [ראש השנה] ביום²⁴ א' למע"ב [למעשה בראשית]. ויום א' למע"ב [למעשה בראשית] הי' [היה] צ"ל א' בתשרי ולמה היה תחלת בריאת שמים וארץ בכ"ה באלול.

צריך להבין: מדוע ראש השנה אינו נקבע ביום הראשון למעשה בראשית? היום הראשון למעשה בראשית היה צריך להיות בא' בתשרי; מדוע תחילת בריאת שמים וארץ הייתה בכ"ה באלול,

השאלה היא: אם ראש השנה מציין את הבריאה, מדוע הוא אינו חל ביום הראשון לבריאה? במקרה כזה היום הראשון לבריאה היה צריך להיות בא' בתשרי, ולא בכ"ה באלול.

ור"ה [וראש השנה] שהוא יום א' בתשרי היה ביום ברוא אדה"ר [אדם הראשון]. אך הנה על תחלת בריאת שמים וארץ לא היה צריך לקבוע ר"ה [ראש השנה] יום מיוחד בשנה

ואילו ראש השנה, החל בא' בתשרי, היה ביום שבו נברא אדם הראשון? אלא שתחילת בריאת שמים וארץ לא הצריכה לקבוע יום מיוחד בשנה לראש השנה,

למעשה, ראש השנה חל ביום שבו נברא אדם הראשון. התשובה מתחילה בכך שבריאת שמים וארץ לא הצריכה יום מיוחד משלה בכל שנה.

כי בריאת שמים וארץ היא בריאה מאין ליש גשמי להיות נראה גשמיות העולם וחומריותו ליש ודבר.²⁵

משום שבריאת שמים וארץ היא בריאה של יש גשמי מאין, כך שהגשמיות והחומריות של העולם נראות כמציאות וכדבר.

בריאת שמים וארץ היא בריאה "מאין ליש" גשמי: היא יוצרת עולם שנראה כקיים בפני עצמו. כפי שיוסבר בהמשך, בריאה כזאת מתחדשת בכל יום, ולא פעם אחת בשנה.

ראש השנה מחדש את הנשמות

4 ועי' נאמר המחדש בטובו²⁶ בכל יום תמיד מע"ב [מעשה בראשית] שבריא זה מתחדש תמיד בכל יום ולא ברי"ה [בראש השנה] בלבד

ועל כך נאמר: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" — הבריאה הזאת מתחדשת ללא הרף, בכל יום, ולא רק בראש השנה.

בברכת הבוקר שלפני קריאת שמע משבחים את ה' על שהוא "מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית": העולם הגשמי נברא מחדש כל הזמן. לכן אין צורך ביום מיוחד פעם בשנה לבריאתו.

אלא על בריאת האדם ביום ששי למע"ב [למעשה בראשית] ולא על בריאת גופו אלא על נפשו שנא' [שנאמר] ויפח באפיו נשמת חיים²⁷ שנשמת אדה"ר [אדם הראשון] היתה כלולה מכל נשיי [נשמות ישראל]²⁸ וכמ"ש אדם אתם²⁹

אלא [היה צורך בראש השנה] לציון בריאת האדם ביום השישי למעשה בראשית; ולא בריאת גופו, אלא בריאת נשמתו, ככתוב: "ויפח באפיו נשמת חיים". נשמת אדם הראשון כללה את כל נשמות ישראל, ככתוב: "אדם אתם",

ראש השנה נקבע כיום בריאת האדם, ובייחוד בריאת נשמתו, שה' "נפח באפיו". נשמת אדם הראשון כללה את כל נשמות ישראל, והפסוק מכנה את ישראל "אדם".

והיא תכלית עיקר בריאת העולמות כמ"ש בראשית בשביל ישראל³⁰ שנק' ראשית³¹ הנה התחדשות בריאה זו שהיא מאין ליש רוחני היא מתחדשת בכל ר"ה [ראש השנה].

וזו תכלית בריאת העולמות ועיקרה, ככתוב "בראשית" — בשביל ישראל, שנקראו "ראשית". והנה, בריאה זו, שהיא מאין ליש רוחני, מתחדשת בכל ראש השנה.

נשמות ישראל הן תכלית הבריאה כולה, כפי שמפרש המדרש שמביא רש"י את המילה "בראשית": בשביל ישראל, שנקראו "ראשית". בריאה זו של הנשמות היא "מאין ליש רוחני", והיא מתחדשת בכל ראש השנה.

(וענין זה הוא מ"ש בע"ח [בעץ חיים] שער הנסירה רפ"ב ובפע"ח [ובפרי עץ חיים] שער הק"ש [הקריאת שמע] פ"ה כי ב' יחודים יש למעלה בחכמה ובינה האחד להחיות העולמות ולקיים קיום הכרחי והמשכה זו ויחוד זה הוא תדירי ואינו נפסק לעולם

(ענין זה הוא מה שכתוב ב-Etz Chaim, Shaar HaNesirah, בתחילת פרק 2, וב-Pri Etz Chaim, Shaar Krias Shema, פרק 5: למעלה יש שני ייחודים בחכמה ובינה. האחד נועד להחיות את העולמות ולקיים אותם בקיום הכרחי; המשכה וייחוד אלה מתקיימים תמיד ואינם נפסקים לעולם,

הסוגריים מבססים את הדברים על תורת האר"י, ב-Etz Chaim וב-Pri Etz Chaim, שלפיה יש שני ייחודים של חכמה ובינה. הראשון מחיה את העולמות ומקיים אותם, ואינו נפסק לעולם.

כי אם יתבטל רגע אחד יתבטלו כל העולמות. ויחוד ב' להולדת מוחין שהם נשמת ז"א [זעיר אנפין ונוקבא] פנימית העולמות וזה היחוד וההמשכה אינו תדיר כו'.

שכן אילו היה נפסק אפילו לרגע אחד, כל העולמות היו חדלים להתקיים. והייחוד השני נועד להולדת המוחין, שהם נשמת ז"א ונוקבא, פנימיות העולמות; ייחוד והמשכה אלה אינם מתקיימים תמיד וכו'.

אילו הייחוד הראשון היה נפסק לרגע אחד, העולמות היו חדלים להתקיים. הייחוד השני מוליד את המוחין — ה"שכל" שהוא נשמת ז"א ונוקבא ופנימיות העולמות; ייחוד זה אינו מתקיים תמיד.

והנה פ"י יחוד חו"ב [חכמה ובינה] הוא ענין ההמשכה מאין ליש כי החכמה מאין תמצא³² ובינה נקי יש כנודע ממ"ש להנחיל אוהבי יש.³³

והנה, פירוש ייחוד חכמה ובינה הוא המשכה מאין ליש, שהרי החכמה נמצאת מאין, ובינה נקראת "יש", כידוע מן הכתוב: "להנחיל אוהבי יש".

כל ייחוד של חכמה ובינה הוא המשכה מ"אין" ל"יש". חכמה נקראת "אין", על פי איוב כח, יב, ובינה נקראת "יש", על פי משלי ח, כא.

והנה בחי' הא' להחיות העולמות ע"ז נאמר המחדש בטובו בכל יום תמיד כו' שאינו נפסק ההמשכה מאין ליש תמיד כו' ומזה נמשך התהוות חיצונית העולמות.

והנה על הבחינה הראשונה, להחיות את העולמות, נאמר "המחדש בטובו בכל יום תמיד" וכו': ההמשכה מאין ליש אינה נפסקת לעולם וכו'; וממנה נובעת התהוות חיצונית העולמות.

הייחוד הראשון, המתקיים תמיד, הוא זה שעליו נאמר בברכה שה' מחדש את הבריאה "בכל יום תמיד". ממנו נובעת חיצונית העולמות.

וזהו ענין מאין ליש גשמי כו' ר"ל [רוצה לומר] חיצונית העולמות דאבי"ע [דאצילות בריאה יצירה עשיה] כו'. אמנם מאין ליש רוחני היינו הולדת הנשמות שהם פנימי' [פנימיות / פנימית] העולמות ומקורם לידת ז"א [זעיר אנפין ונוקבא] שהם בחי' אדם וחוה כו'.

וזהו ענין "מאין ליש גשמי" וכו', כלומר חיצונית העולמות דאצילות, בריאה, יצירה ועשיה וכו'. אבל "מאין ליש רוחני" פירוש הולדת הנשמות, שהן פנימיות העולמות; ומקורן הוא הולדת ז"א ונוקבא, שהם בחינת אדם וחוה וכו'.

אם כן, "מאין ליש גשמי" מתייחס למציאות החיצונית של כל ארבעת העולמות. "מאין ליש רוחני" הוא הולדת הנשמות, שהן פנימיות העולמות; מקורן הוא הולדת ז"א ונוקבא, המכונים בקבלה "אדם וחוה".

והיינו ע"י יחוד עליון דחוי"ב [דחכמה ובינה] שמקבלים ההשפעה מא"י [מאריך אנפין] ועתיק ומלמעלה מעלה עד א"ס כו' וכמ"ש בלקי"ת [בלקוטי תורה (להאריז"ל)] פ' וירא³⁴ וכללות המשכה זו הוא ברי"ה [בראש השנה] שאז הוא לידת והמשכת מוחין דזו"נ [דזעיר אנפין ונוקבא] כו'.

וזהו באמצעות הייחוד העליון של חכמה ובינה, המקבלות את השפע מאריך אנפין ומעתיק, ומדרגות גבוהות יותר ויותר, עד אין סוף וכו', כפי שנכתב בלקוטי תורה [של האריז"ל], פרשת וירא. המשכה זו בכללותה היא בראש השנה, שאז נולדים ונמשכים המוחין של ז"א ונוקבא וכו'.

לידה זו באה באמצעות הייחוד העליון של חכמה ובינה, המקבלות מאריך אנפין ומעתיק, ולבסוף מאין סוף, כפי שכתב האריז"ל בלקוטי תורה שלו. ההתחדשות הכללית של המשכה זו מתרחשת בראש השנה, כאשר המוחין של ז"א ונוקבא נולדים מחדש.

שלכן נק' בשם רי"ה [ראש השנה] כמו ראש האדם עד"מ ששם ראשית גילוי כללות החיות מעצמות הנפש אשר בעצמות הנפש כל פרטי התחלקות החיות כלולים בהעלם וראשית

לכן הוא נקרא בשם ראש השנה, בדומה לראש האדם, למשל: בו מתגלה לראשונה החיות בכללותה מעצמות הנפש. שכן בעצמות הנפש כל הפרטים של חלוקת החיות כלולים בה בהעלם; וראשית

לכן היום נקרא ראש השנה, כלומר "הראש" של השנה. אצל האדם, החיות מופיעה לראשונה בראש, כשלמות כללית, מתוך עצמות הנפש, שבה כל החלוקות שיתגלו בהמשך חבויות.

יציאתן מההעלם אל הגילוי הוא ע"י שנמשך תחלה גילוי כללות החיות מעצמות הנפש במוחין שבראש ומהם מתפשט לכל אבר לפי מזגו ותכונתו כך ברי"ה [בראש השנה] נמשך

יציאתם מן ההעלם אל הגילוי נעשית בכך שתחילה נמשכת התגלות החיות בכללותה מעצמות הנפש אל המוחין שבראש, ומשם היא מתפשטת לכל איבר לפי המזג והטבע שלו. כך גם בראש השנה נמשכת

חיות הנפש מגיעה תחילה למוח, ומשם מתפשטת לכל איבר לפי טבעו. ראש השנה הוא "המוח" של השנה, שבו חיותה מתקבלת לראשונה.

גילוי כללות החיות של כל השנה וממנו נמשך חיות להתחלקות פרטים של רגלים וארבע תקופות ובארבעה פרקים שבהם העולם נידון³⁵ וייב חדשים ואח"כ לימים אחדים להיות

התגלות החיות בכללותה של השנה כולה; וממנה נמשכת חיות לחלוקה לפרטים: שלושת הרגלים, ארבע התקופות, ארבעת הפרקים שבהם העולם נידון, שנים עשר החודשים, ולאחר מכן לימים בודדים, כדי להיות

בראש השנה נמשכת החיות הכללית של השנה כולה, וממנה מתחלקת החיות למועדים מסוימים: שלושת הרגלים, ארבע התקופות, ארבעת מועדי הדין המזכירים במשנה, שנים עשר החודשים, ולאחר מכן כל יום בפני עצמו.

מחדש בכל יום תמיד מע"ב [מעשה בראשית] ואדם נידון בכל יום ואח"כ גם לרגעים וכמ"ש לרגעים תבחננו³⁶ מפני שראשית גילוי ההמשכה הכללית היא מבחי' סוכ"ע שאינו בגדר עלמין כלל

"מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית", ו"אדם נידון בכל יום"; ולאחר מכן גם לרגעים, כפי שנאמר: "לרגעים תבחננו". [הדבר נובע] מכך שראשית הגילוי של ההמשכה הכללית היא מבחינת סוכ"ע כל עלמין, שאינו נתון כלל בגדר העולמות;

החלוקה מגיעה עד לכל יום ואף לכל רגע, כפי שאומרת הגמרא שהאדם נידון בכל יום ובכל רגע ("לרגעים תבחננו"). הסדר מתקדם מן הכלל אל הפרט, מפני שמקורה הראשון של ההמשכה הוא באור המקיף את כל העולמות, שנמצא מעבר למסגרת העולמות.

דהיינו שאין שם בחי' גילוי עלמין כלל רק שכל בחי' עלמין הם שם בהתכללות בהעלם כמו עד"מ בעצמות הנפש הנ"ל.

כלומר, אין שם כלל בחינה של עולמות גלויים; אלא כל בחינות העולמות כלולות שם בהעלם, בדומה לעצמות הנפש שהוזכרה לעיל.

באור המקיף את כל העולמות אין עולמות גלויים; כולם נמצאים שם רק בהעלם, כשם שכוחות הנפש הפרטיים כלולים בעצמותה. ממקור כזה ההמשכה חייבת לבוא תחילה כשלמות כללית אחת, ורק לאחר מכן להתחלק לפרטים.

5 ואין פ"י סוכב ומקיף מלמעלה שהרי כתיב את השמים ואת הארץ אני מלא³⁷ אני ממש

כעת, "מקיף" אינו פירושו מקיף וסוכב מלמעלה, שהרי נאמר: "את השמים ואת הארץ אני ממלא" — אני ממש.

לאחר שאמר שההשפעה הראשונה של השנה נמשכת מן האור המקיף את כל העולמות, אדמו"ר הזקן מבהיר את משמעות המילה "מקיף". אין הכוונה שהוא מקיף את העולמות מבחוץ או מלמעלה, שהרי ה' אומר: "את השמים ואת הארץ אני ממלא", ו"אני" פירושו עצמותו ממש.

אלא שאין שם בחי' גילוי לשיוכלו העולמות לקבל ולא יבטלו במציאות שהרי כל העולמות הם בע"ג [בעלי גבול / בעל גבול] ת"ק שנה³⁸ ואפילו המלאכים

אלא שאין שם בחינה של גילוי שהעולמות יוכלו לקבל בלי להתבטל ממציותם. שהרי כל העולמות מוגבלים, ונמדדים ב"מהלך חמש מאות שנה"; ואפילו המלאכים,

"מקיף" פירושו שאור זה אינו מתגלה באופן שהעולמות יוכלו לקבלו בלי לחדול מלהתקיים. כל עולם מוגבל: הגמרא מודדת את המרחק מן הארץ לרקיע ואת עוביו של כל רקיע כמהלך "חמש מאות שנה".

שהם שכליים נבדלים הרי יש גבול להשגתם ואין יכולין לקבל אור א"ס ב"ה שכשמו כן הוא אין לו סוף כו' ועל ידי התחדשות גילוי כזה שהוא למעלה מן ההשתלשלות לבחינת וסדר ההשתלשלות

שהם שכליים נבדלים, הבנתם מוגבלת ואינם יכולים לקבל את אור אין סוף, ברוך הוא, שכשמו כן הוא — אין לו סוף וכו'. ועל ידי חידוש גילוי כזה, שהוא למעלה מהשתלשלות, אל בחינת וסדר ההשתלשלות,

גם המלאכים, שהם שכליים טהורים בלי גוף, משיגים רק בגבולות ואינם יכולים לקבל את אור אין סוף, שכשמו כן הוא — אין לו סוף. בראש השנה מתחדש גילוי שמעל להשתלשלות, והוא נמשך אל תוך סדר ההשתלשלות.

דהיינו מבחי' אני מלא אני ממש לבחי' מכה"כ [מלא כל הארץ כבודו] כבוד הוא בחינת התלבשות בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] נמשך תחלה ראשית הגילוי בכללות החיות בר"ה [בראש השנה] על כל השנה ואח"כ לפרקים וחדשים וימים ורגעים בדרך השתלשלות.³⁹

כלומר, מבחינת "אני ממלא" – "אני ממש" – לבחינת "מלא כל הארץ כבודו", כאשר "כבוד" הוא בחינת התלבשות בממלא כל עלמין, נמשכת תחילה ראשית הגילוי כחיות כללית בראש השנה, עבור כל השנה; ולאחר מכן, לפרקים, לחדשים, לימים ולרגעים, בדרך השתלשלות.

הגילוי עובר מ"אני ממלא, אני ממש" אל "מלא כל הארץ כבודו", כאשר "כבוד" מציין את האור המתלבש בעולמות, ממלא כל עלמין. תחילה הוא נמשך בראש השנה כחיות כללית עבור השנה כולה, ולאחר מכן, שלב אחר שלב, לפרקים, לחדשים, לימים ולרגעים.

6 וזהו ענין יחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] ושכינתיה פי' קוב"ה [קודשא בריך הוא] היינו בחי' קדוש ומובדל. וכענין הגבל את ההר וקדשתו⁴⁰

וזהו ענין היחוד של הקדוש ברוך הוא ושכינתו. כלומר, "הקדוש ברוך הוא" הוא בחינת קדוש ומובדל, כמו שנאמר: "הגבל את ההר וקדשתו",

כך מתבאר הביטוי הקבלי "יחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתו". "קדוש" פירושו מובדל, כמו בפסוק "הגבל את ההר וקדשתו", שבו לקדש פירושו להבדיל.

דהיינו בחי' סוכ"ע ושכינתיה הוא בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] והיחוד היא ההמשכה שמבחי' סוכ"ע בחי' אני מלא לבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] להיות מכה"כ [מלא כל הארץ כבודו]

כלומר, בחינת סוכב כל עלמין; ו"שכינתו" היא בחינת ממלא כל עלמין. והיחוד הוא המשכה מבחינת סוכב כל עלמין, בחינת "אני מלא", אל בחינת ממלא כל עלמין, כדי ש"מלא כל הארץ כבודו".

"הקדוש ברוך הוא" הוא אפוא האור הסוכב כל עלמין, המובדל מהם, ו"שכינתו", הנוכחות השוכנת בתוכם, היא ממלא כל עלמין. היחוד ביניהם הוא המשכת האור הסוכב אל האור הממלא, כדי ש"מלא כל הארץ כבודו".

וזה נמשך בר"ה [בראש השנה] בכללות (וזהו ובכן תן כבוד⁴¹ ה' לעמך כו' שיומשך מבחי' סוכ"ע בחי' אני מלא לבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] שנק' כבוד.

והמשכה זו נמשכת בראש השנה באופן כללי. (וזהו [פירוש] "ובכן תן כבוד הוי' לעמך" וכו': שתימשך בחינת סוכב כל עלמין, בחינת "אני מלא", אל בחינת ממלא כל עלמין, שנקראת כבוד.

יחוד זה נמשך באופן כללי בראש השנה. תפילת הימים הנוראים "ובכן תן כבוד הוי' לעמך" מבקשת בדיוק זאת: שאור "אני מלא" יימשך אל האור הממלא את העולמות, הנקרא כבוד.

וזוהו ואולם חי אני וימלא⁴² כבוד ה' וגוי. ועמ"ש במ"א בד"ה כי על כל כבוד חופה וע' מזה ג"כ בד"ה כי כארץ תוציא צמחה):^{43,44}

וזוהו [פירוש] "ואולם חי אני וימלא כבוד הוי"ו וגוי. ועיין מה שנכתב במקום אחר, במאמר המתחיל "כי על כל כבוד חופה"; ועיין גם בזה במאמר המתחיל "כי כארץ תוציא צמחה".

במדבר יד, כא, "חי אני וימלא כבוד הוי"ו את כל הארץ", אומר אותו רעיון. הסוגריים מפנים לשני מאמרים העוסקים ב"כבוד", על הפסוקים "כי על כל כבוד חופה" ו"כי כארץ תוציא צמחה".

קטע 3 • 71-10

כוחו של האדם: כה לחי

7 ב והנה בעת בריאת אדה"ר [אדם הראשון] היה בחי' כי חפץ חסד הוא⁴⁵ ועכשיו באתעדלית [באתערותא דלתתא] תליא מילתא⁴⁶

2. והנה, בעת בריאת אדם הראשון הייתה הבחינה של "כי חפץ חסד הוא"; ואילו עכשיו הדבר תלוי באתערותא דלתתא.

כאשר אדם נברא, השפע האלוקי נמשך מרצונו של ה' עצמו, "כי חפץ חסד הוא", בלי שהיה דבר כלשהו מלמטה שיעורר אותו. מאז הדבר תלוי באתערותא דלתתא, במה שבני אדם עושים.

(וכמ"ש בע"ח [בעץ חיים] שם שיחוד הפנימי להולדות נשמות אינו נעשה אלא על ידינו) כי כח זה ניתן לאדה"ר [לאדם הראשון] כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה⁴⁷ שהוא לכאורה כפל לשון

(וכמו שכתוב בעץ חיים שם, שהייחוד הפנימי, המביא להולדת נשמות, נעשה רק על ידינו). כוח זה ניתן לאדם הראשון, כמו שכתוב: "ויהי האדם לנפש חיה" — ולכאורה זו כפילות לשון,

עץ חיים אומר שהייחוד הפנימי, שמביא להיווצרות נשמות, נעשה רק על ידינו. כוח זה ניתן לאדם, כמו שאומר הפסוק: "ויהי האדם לנפש חיה" — מילים שנראות כחזרה על מה שנאמר קודם.

שהרי כבר נאמר ויפח באפיו נשמת חיים ולמה נאמרה ונשנית עוד ויהי האדם לנפש חיה.

שהרי כבר נאמר: "ויפח באפיו נשמת חיים"; ואם כן, מדוע נאמר ונשנה שוב: "ויהי האדם לנפש חיה"?

הפסוק כבר אמר שה' "נפח באפיו נשמת חיים". מדוע הוא מוסיף שהאדם "היה לנפש חיה"?

אלא פ"י חיה הוא שם דבר ומקור כלומר דבר שיש בו חיות להחיות כל חי

אלא שפירוש המילה "חיה" כאן הוא שם עצם ומקור: דבר שיש בו חיות להחיות כל חי;

התשובה היא ש"חיה" כאן אינה מתארת את אדם כחי, אלא מציינת דבר שמחיה — מקור חיות לכל חי.

דהיינו כמו שהנפש היא חיה שיש בה חיות להחיות הגוף בהתלבשותה בו כך ויהי האדם להיות כמו נפש זו המחיה.

כלומר, כשם שהנפש היא חיה, ויש בה חיות להחיות את הגוף כשהיא מתלבשת בו, כך נעשה האדם כמו נפש זו המחיה.

כשם שהנפש מחיה את הגוף שהיא מתלבשת בו, כך האדם נעשה לנפש המחיה את העולם. זהו החידוש שבמילים "ויהי האדם לנפש חיה".

8 וזהו וירדו בדגת הים ובעוף השמים⁴⁸ כלומר שהם יורידו וימשיכו החיות לכל דגת הים ולכל עוף השמים שחיות כל חי תהא

וזהו [פירוש] "וירדו בדגת הים ובעוף השמים": כלומר, הם יורידו וימשיכו את החיות לכל דגי הים ולכל עופות השמים, כך שהחיות של כל יצור חי תהיה

בבראשית א, כו נאמר שהאדם ימשול בדגים ובעופות. אדמו"ר הזקן דורש את המילה "וירדו" גם במשמעות של "וירידו": האדם ממשיך חיות לכל יצור, כך שחיי כל היצורים תלויים במעשיו.

תלוי במעשה האדם וכח זה הוא ממאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ומה הוא ית' כתיב ביה ואתה מחיה את כולם⁴⁹ כך ניתן לאדם כח זה.

תלוי במעשי האדם. כוח זה נובע מן המאמר "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו": כשם שעליו, יתברך, נאמר "ואתה מחיה את כולם", כך ניתן כוח זה לאדם.

לאדם יש כוח זה משום שנברא "בצלמנו כדמותנו". על ה' נאמר "ואתה מחיה את כולם", והאדם, שנברא בדמותו, קיבל גם הוא כוח להחיות.

9 והנה אדה"ר [אדם הראשון] היי [היה] כלול מכל נשׁיׁי [נשמות ישראל] לכן כל נשמה וניצוץ מישראל יש בו חלק מנשמת אדה"ר [אדם הראשון] שלכן נאמר אדם אתם קרוים אדם⁵⁰

והנה אדם הראשון היה כלול מכל נשמות ישראל; לכן בכל נשמה וניצוץ מישראל יש חלק מנשמת אדם הראשון. משום כך נאמר: "אתם אדם" — אתם נקראים אדם.

מאחר שנשמת אדם כללה את כל נשמות ישראל, כל נשמה יהודית וכל ניצוץ שבהם נושאים חלק ממנה. משום כך אומרים חז"ל על הפסוק ביחזקאל: "אתם קרויים אדם".

ולכן באתעדלית [באתערותא דלתתא] שלנו תליא מילתא להמשיך ברי"ה [בראש השנה] כללות החיות מאור אי"ס ב"ה הסכי"ע [הסובב כל עלמין] להיות גילוי אלקותו ית' על כל השנה

ולכן הדבר תלוי באתערותא דלתתא שלנו: להמשיך בראש השנה את כללות החיות מאור אין סוף ברוך הוא, הסובב כל עלמין, כדי שתהיה התגלות אלקותו יתברך במשך השנה כולה.

הכוח שניתן לאדם שייך אפוא לכל יהודי. בראש השנה אתערותא דלתתא שלנו ממשיכה את כללות החיות מאור אין סוף הסובב כל עלמין, כדי שהאלקות תתגלה לאורך השנה כולה.

(וזהו ואמרתם כה לחי^{51,52} ופיי בזח"ב [בוהר חלק ב'] ר"פ וארא) (דכ"ג ע"ב) יו"ט [יום טוב] דר"ה [דראש השנה] הוה לקשרא כה לחי⁵³ כו'.

(וזהו [פירוש] "ואמרתם: כה לחי". ופירושו בזוהר, חלק ב, בתחילת פרשת וארא [דף כג, ע"ב]: "יום טוב של ראש השנה הוא לקשרא כה לחי" וכו').

דברי דוד לנבל, "ואמרתם: כה לחי", נקראים בזוהר כדברים המופנים לה' בראש השנה. עניינו של החג הוא "לקשרא כה לחי" — לקשור את מלכות למקור כל החיים.

וכן משמע בגמרא פ"ק [פרק קמא] דר"ה [דראש השנה] (ד"י"ח ע"א). והנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] כל הנביאים נתנבאו בכה^{54,55} היא בחי' מלי⁵⁶ שנקרא אספקלריא דלא נהרא בחי' כדמותנו.

וכן משתמע מהגמרא, בפרק הראשון של מסכת ראש השנה [דף יח, ע"א]. והנה אמרו חז"ל: "כל הנביאים נתנבאו בכה"; זו בחינת מלכות, הנקראת "אספקלריא דלא נהרא", בחינת "כדמותנו".

כך משתמע גם מהגמרא: היא מסבירה שעשרת הימים שבסיפור נבל הם עשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. "כה" היא מלכות, ה"אספקלריא דלא נהרא", שדרכה התנבאו כל הנביאים מלבד משה — "כה אמר הוי"ו" — והיא בחינת "כדמותנו".

וזהו ענין בכ"ה באלול נברא העולם בבחי' כה כדמותנו להיות נראה העולם ליש ודבר ואח"כ צ"ל ביטול היש ע"י קבלת עול מלכות שמים ועי"ז לקשרא כה לחי

וזהו ענין [המאמר ש] העולם נברא בכ"ה באלול: באמצעות בחינת "כה", "כדמותנו", כדי שהעולם יראה כמציאות וכדבר בפני עצמו. ולאחר מכן צריך להיות ביטול היש באמצעות קבלת עול מלכות שמים, ועל ידי כך "לקשרא כה לחי";

העולם נברא בכ"ה באלול, תאריך שאותיותיו הן כ"ה, משום שנברא באמצעות מלכות, כך שייראה כאילו הוא מתקיים בפני עצמו. לאחר מכן יש לבטל תחושת מציאות נפרדת זו באמצעות קבלת עול מלכות שמים, ובכך "לקשרא כה לחי".

והיינו כמ"ש ואולם חי אני וימלא כבוד ה' וכנ"ל. וזהו ענין יחיד חי העולמים מלך⁵⁷ כו'.

וזהו כמו שנאמר: "ואולם חי אני וימלא כבוד ה'", כנזכר לעיל. וזהו ענין "יחיד חי העולמים מלך" וכו'.

הפסוק בכמדבר יד, כא מבטא את החיבור הזה: "חי אני" מצטרף לכבוד הממלא את הארץ. גם בתפילת הבוקר מכנים את ה' "יחיד חי העולמים מלך", ובכך מחברים את "חי" ל"מלך".

ועי' בזח"א [בזהר חלק א] תולדות (קלי"ה ב') ⁵⁸ בענין באר לחי רואי ⁵⁹ (וישלח קע"א ב') בענין כה לחי.

ועיין בזוהר, חלק א, תולדות [דף קל"ה, ע"ב], בעניין "באר לחי רואי"; וישלח [דף קע"א, ע"ב], בעניין "כה לחי".

הזוהר עוסק באותו חיבור גם בפסוק "באר לחי רואי", הבאר שלידה ישב יצחק, שאותה הוא קושר לשכינה; וכן ב"כה לחי" שבפרשת וישלח, שם נאמר שדברי דוד מופנים לה' — "לקשרא כה לחי".

והתקשרות ויחוד זה זהו כר"ה [בראש השנה] שבו נברא האדם שבו נאמר ויפח באפיו נשמת חיים ⁶⁰ ע"כ הוא יכול להמשיך יחוד זה דבחי' כה לחי.

והתקשרות ויחוד זה הם בראש השנה, שבו נברא האדם, ועליו נאמר: "ויפח באפיו נשמת חיים"; ולכן הוא יכול להמשיך יחוד זה שבבחינת "כה לחי".

הקישור הזה מתרחש בראש השנה, משום שהאדם נברא ביום זה, ועליו נאמר שה' "נפח באפיו נשמת חיים". לכן האדם יכול להמשיך את יחוד "כה" עם "חי".

והיינו ע"י ואמרתם ע"ד כי אמרתי עולם חסד יבנה ^{61, 62} אמ"ר [אש מים רוח] ⁶³ ר"ת [ראשי תיבות] אש מים רוח ⁶⁴ תורה עבודה גמ"ח [גמילות חסדים] כמבואר בד"ה לסוסתי ⁶⁵ בשה"ש [בשיר השירים] וכן קול השופר כלול מגי' בחי' אמ"ר [אש מים רוח].

והדבר נעשה באמצעות "ואמרתם", בדומה ל"כי אמרתי עולם חסד יבנה": ראשי התיבות אמ"ר הם אש, מים ורוח — תורה, עבודה וגמילות חסדים, כפי שמבואר במאמר המתחיל "לסוסתי" שבשיר השירים. וכך גם קול השופר מורכב משלוש הבחינות אש, מים ורוח.

הדבר נעשה באמצעות "ואמרתם", שאותיותיו אמ"ר יוצרות גם את ראשי התיבות של "כי אמרתי עולם חסד יבנה". אותיות אלה הן ראשי התיבות של אש, מים ורוח, המסמלות את שלושת העמודים: תורה, עבודה וגמילות חסדים. במאמר הנזכר אש היא עבודה, מים הם חסד וצדקה, ורוח היא תורה, הנלמדת בעיקר בדיבור. גם קול השופר מורכב משלוש אלה.

והנה בט"ב [בתשעה באב] איכה ⁶⁶ ישבה בדד ^{67, 68} אי כ"ה כמ"ש כפי תרומה (דף קמ"ג ע"ב ע"ש) ⁶⁹ וברבות ע"פ איכה ישבה אוי לכה. ⁷⁰

והנה, בתשעה באב [קוראים]: "איכה ישבה בדד" — אי כה, כלומר, "היכן כה?", כפי שנכתב בפרשת תרומה (דף קמ"ג ע"ב; עיינו שם), ובמדרש רבה על הפסוק "איכה ישבה": "אוי לכה".

בתשעה באב קוראים "איכה ישבה בדד", והזוהר מפרש את "איכה" כ"אי כה" — "היכן כה?". המדרש על הפסוק דורש את "איכה" כ"אוי לך", שאפשר לשמוע גם כ"אוי לכה".

ופיי ישובה בדד⁷¹ היינו ההפך מבחינת כה לחי כ"א ובפשעכם שולחה אמכם.⁷² כמ"ש ברכות בראשית (סי'פ י"ט)⁷³ בשלוחין כו' בגרושין כו' איכה ישובה⁷⁴ כו'.

ופירוש "ישובה בדד" הוא היפוכה של בחינת "כה לחי", אלא "ובפשעכם שולחה אמכם", כפי שנכתב במדרש רבה, בראשית (סוף פרשה י"ט): "בשילוחין וכו', "בגירושין וכו', "איכה ישובה וכו'.

"ישובה בדד" היא היפוכה של "כה לחי": מלכות שניתקה ממקורה, ככתוב בישעיהו: "ובפשעכם שולחה אמכם". המדרש אומר כך גם על אדם: ה' דן אותו ב"שילוחין" וב"גירושין", וקונן עליו: "איכה".

ועיין בת"ז [בתיקוני זוהר] סוף תיקון י"ט. ועמ"ש בד"ה ואשה כי תדור⁷⁵ נדר גבי איכה תרעה⁷⁶ אך ועיינו בתיקוני זוהר, סוף תיקון י"ט. ועיינו גם במה שנכתב במאמר המתחיל "ואשה כי תדור נדר", בעניין "איכה תרעה". אך

כאן מובאות שתי הפניות: לסוף תיקון י"ט בתיקוני זוהר, ולמאמר על "ואשה כי תדור נדר", שבו נדון הפסוק "איכה תרעה".

הנה על ידי הבכיה רחל מבכה⁷⁷ כו' מעוררים רחמים להיות נמשך אח"כ באלול יג, מרחמים שעייז יומשך ברי"ה [בראש השנה] להיות ואמרתם

הנה, באמצעות הבכי — "רחל מבכה וכו' — מעוררים רחמים, כדי שאחר כך, באלול, יימשכו י"ג מידות הרחמים; ובאמצעות יימשך בראש השנה [העניין של] "ואמרתם:

אולם הבכי — "רחל מבכה על בניה" — מעורר רחמים. באלול נמשכות י"ג מידות הרחמים, ובאמצעותן, בראש השנה, מתחברת שוב בחינת כה לבחינת חי.

כה לחי כ נ"ל [הנ"ל] ועמ"ש במ"א בד"ה ת"ר [תנו רבנן] נר חנוכה⁷⁹ בש"א [בית שמאי אומרים] כו' איך שיש מעלה באספשא"מ [באספקלריא שאינה מאירה] שיכולים לראות בה מה שאין רואים באספה"מ [באספקלריא המאירה].

"כה לחי", כנזכר לעיל. ועיינו גם כמה שנכתב במקום אחר, במאמר המתחיל "תנו רבנן: נר חנוכה, בית שמאי אומרים" וכו', על המעלה שיש באספקלריא שאינה מאירה: אפשר לראות בה את מה שאין רואים באספקלריא המאירה.

הכוונה למאמר על נרות חנוכה שכתורה אור, המסביר שיש מעלה באספקלריא שאינה מאירה: אפשר לראות בה את מה שאי אפשר לראות באספקלריא המאירה.

ולכן אמר ישעיה' [ישעיה] ואראה את⁸⁰ ה' לפי שנתנבא בכה שהוא אספשא"מ [אספקלריא שאינה מאירה] ומשה שנתנבא בזה אמר כי לא יראני⁸¹ כדאיתא בגמ' [בגמרא] ספ"ד [סוף פרק ד'] דיבמות (דמ"ט).

ולכן אמר ישעיהו: "ואראה את ה'", משום שהתנבא בבחינת כה, שהיא אספקלריא שאינה מאירה; ואילו משה, שהתנבא בבחינת זה, אמר: "כי לא יראני", כפי שמוכח בגמרא, בסוף הפרק הרביעי של יבמות (דף מ"ט).

לכן ישעיהו, שהתנבא באמצעות בחינת כה, יכול היה לומר "ואראה את ה'", ואילו משה, שהתנבא באמצעות בחינת זה, נאמר לו שאדם אינו יכול לראות את ה' ולחיות. בתלמוד מסופר שמנשה האשים את ישעיהו בכך שסתר בנקודה זו את דברי משה.

ומה יובן איך שאע"פ [שאף על פי] שבחיי זה ובחיי חי הוא למעלה מבחיי כה עכ"ז [עם כל זה] יש ג"כ מעלה יתירה בבחיי כה ואספשא"מ [ואספקלריא שאינה מאירה] שעייזו יבוא לבחיי בכל מאדך⁸² ועיין ברכות פ' וירא פ' ני"ו ע"פ נלכה עד כה.^{83, 84, 85, 86, 87, 88}

ומכאן יובן, שאף שבחינת זה ובחינת חי הן למעלה מבחינת כה, בכל זאת יש מעלה מיוחדת גם בבחינת כה ובאספקלריא שאינה מאירה, שבאמצעותה מגיעים לבחינת "בכל מאדך". ועיינו במדרש רבה, פרשת וירא, פרשה נ"ו, על הפסוק "נלכה עד כה".

אף שבחינות זה וחי גבוהות מבחינת כה, יש לאספקלריא שאינה מאירה מעלה ייחודית משלה: באמצעותה מגיעים לבחינת "בכל מאדך". לשם כך מובא המדרש על דברי אברהם "נלכה עד כה".

10 וזהו ענין התשובה כמ"ש סד"ה הראיני את מראיך וזהו ענין ואמרתם כה לחי כו' להיות התחברות ב' הבחיי יחד ואומרים אתה זוכר מעשה עולם וזכרנו לחיים ומקדש ישראל ויום הזכרון

וזהו ענין התשובה, כפי שנכתב בסוף המאמר הפותח במילים "הראיני את מראיך". וזהו פירוש "ואמרתם כה לחי" וכו': חיבור שתי הבחינות יחד. ואנו אומרים: "אתה זוכר מעשה עולם", "זכרנו לחיים" ו"מקדש ישראל ויום הזיכרון".

המשכה זו, אומר אדמו"ר הזקן, היא גם עניינה של התשובה, כפי שהוא מסביר בסוף המאמר "הראיני את מראיך"; וזהו פירוש "כה לחי" — חיבור שתי הבחינות. בתפילות ראש השנה הדבר מתבטא בלשון זכירה: "אתה זוכר מעשה עולם", "זכרנו לחיים" ו"מקדש ישראל ויום הזיכרון".

כי לשון זכירה נופל על דבר קטן ופחות הערך אשר נקל בעיני האדם לשכוח עליו ולאבדו וצריך לזכור עליו כך

שהרי לשון "זכירה" נאמרת על דבר קטן וחסר ערך, שאדם עלול לשכוח ולאבד בקלות, ולכן עליו לזכור אותו. כך גם,

מדברים על "זכירה" רק ביחס לדבר קטן וחסר ערך, שקל לשכוח ולאבד, ולכן צריך לשמור אותו בזיכרון. הדבר מכין את הקרקע להשוואה הבאה.

הנה המשכה זו להיות ראשית גילוי החיות בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] הוא רק בבחי' זכר רב טובך יביעו⁸⁹ להודיע לבני האדם גבורותיו⁹⁰ הן הצמצומים

המשכה זו, שבה מתגלה תחילה חיות בבחינת ממלא כל עלמין, היא רק בבחינת "זכר רב טובך יביעו", "להודיע לבני האדם גבורותיו" — אלו הם הצמצומים,

כך גם, הגילוי הראשון של החיות בממלא כל עלמין אינו אלא בבחינת "זכר" של טובו הגדול של ה'. תהילים קמ"ה מתאר זאת כהודעה על "גבורותיו", והן הצמצומים.

רבים ועצומים עד אין מספר שצממם אא"ס [אור אין סוף] ב"ה הסוכ"ע דכולא קמיה כלא⁹¹ ממש חשיבי ואינו אפילו ערך טפה מים אוקיינוס

רבים ועצומים, שאין להם מספר, שאור אין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין, צמצם; שהרי "כולא קמיה כלא ממש חשיבי", והעולמות אינם אפילו ביחס של טיפה לעומת מי האוקיינוס;

הצמצומים רבים עד אין מספר, משום שלפני אור אין סוף המקיף "כולא קמיה כלא ממש חשיבי" — פחות מטיפה לעומת האוקיינוס. רק באמצעות צמצום כזה יכולים העולמות להתקיים.

רק מלכותך מלכות כל עולמים⁹² בחי' מלי בלבד וכנודע ממאמר יחיד חי העולמים מלך וכו' כמ"ש במ"א

אלא "מלכותך מלכות כל עולמים" — בחינת מלכות בלבד, כידוע מן הנוסח "יחיד חי העולמים מלך" וכו', כפי שנכתב במקום אחר.

כל מה שמגיע אל העולמות הוא "מלכותך מלכות כל עולמים" — בחינת מלכות בלבד, הנמוכה שבמידות ה'. גם בתפילה "יחיד חי העולמים מלך" נאמר אותו רעיון.

ולכן כל מעשה עולם אינם רק בבחי' זכירה כאדם שזוכר על החפץ קטן שיש לו שנקל לאבדו ואפילו כל יצורי קדם הן העולמות העליונים כו'.

ולכן כל "מעשה עולם" אינם אלא בבחינת זכירה, כמו אדם שזוכר חפץ קטן שיש לו, שקל לאבדו; ואפילו "כל יצורי קדם", שהם העולמות העליונים וכו'.

לכן כל "מעשה עולם" הם בעיני ה' כמו חפץ קטן שאדם צריך להתאמץ לזכור. הדבר נכון אפילו ביחס לעולמות העליונים, "כל יצורי קדם".

(ועמ"ש מזה בד"ה כי ביום הזה יכפר בפ' אחרי). וזהו השבח שמשבחים לפניו ית' אתה זוכר

(ועיינו במה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "כי ביום הזה יכפר", בפרשת אחרי). וזהו השבח שאנו משבחים לפניו יתברך: "אתה זוכר".

הטקסט מפנה למאמר בפרשת אחרי להרחבה בנושא. לאחר מכן הוא מציין שהאמירה "אתה זוכר" היא שבח לה'.

כי כל סידור שבחיו של מקום^{93,94} הוא ע"ד במקום שאתה מוצא גדולתו⁹⁵ שם אתה מוצא

שהרי כל סדר שבחיו של מקום הוא על דרך "במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא"

כל שבח לה' מבוסס על העיקרון: "במקום שאתה מוצא גדולתו, שם אתה מוצא ענוותנותו". זכירתו של דבר קטן היא מעשה של ענווה, ולכן היא שבח.

ענוותנותו⁹⁶ כמ"ש במ"א ואותה אנו מבקשים זכרנו לחיים להיות בחי' זכירה זו לפנינו ית' להיות המשכת אור א"ס ב"ה הסוכ"ע לבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין].

ענוותנותו, כפי שכתוב במקום אחר. וזה מה שאנו מבקשים: "זכרנו לחיים" — שהבחינה הזאת של זכירה תהיה לפנינו יתברך, כדי שיימשך אור אין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין, אל בחינת ממלא כל עלמין.

זה מה שאנו מבקשים ב"זכרנו לחיים": שה"זכירה" הזאת תהיה לפני ה'. אז יימשך אור אין סוף הסובב אל תוך האור שממלא את כל העולמות.

קטע 4 • 111-13

תחילת מעשיך: חוק ומשפט

11 והנה בר"ה [בראש השנה] אומרים זה היום תחלת מעשיך⁹⁷ הגם שר"ה [שראש השנה] הוא יום ברוא אדה"ר

[אדם הראשון]⁹⁸ והוא יום ו' למע"ב [למעשה בראשית] הוא מפני

והנה, בראש השנה אומרים: "זה היום תחילת מעשיך", אף על פי שראש השנה הוא היום שבו נברא אדם הראשון, והוא היום השישי למעשה בראשית. הטעם לכך הוא

בתפילת ראש השנה אומרים: "זה היום תחילת מעשיך", אף שלמעשה זהו היום השישי לבריאה, שבו נברא אדם. אדמו"ר הזקן מסביר מדוע בכל זאת הוא נקרא "תחילה".

כי סוף מעשה במחשבה תחלה⁹⁹ וכמ"ש בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית^{100,101} ישראל עלה במחשבה^{102,103} ופי' במחשבה זו הוא עדי"מ

"סוף מעשה במחשבה תחילה", כמו שנאמר: "בראשית" — בשביל ישראל, שנקראו "ראשית"; "ישראל עלה במחשבה". והפירוש של "במחשבה" כאן הוא, על דרך משל,

"סוף מעשה במחשבה תחילה", כפי שנאמר בפיוט "לכה דודי": מה שנשלם אחרון, תוכנן מלכתחילה. ישראל, שלמענם נברא העולם, "עלו במחשבה" עוד לפני הבריאה.

כמו שבאדם עיקר הנהגתו הוא ע"י המחשבה שאחריה נמשכו כל האברים ונשמעים לה כך המחשבה העליונה הקדומה אנא אמלוך היתה ע"י ישראל¹⁰⁴ שבשכיל ישראל שנק' ראשית כו' וכיום כרוא אדם ביום ו' נגמרה תחלת המחשבה

כמו שאצל האדם עיקר הנהגתו הוא על ידי המחשבה, שכל האיברים נמשכים אחריה ונשמעים לה, כך המחשבה העליונה הקדומה, "אנא אמלוך", הייתה באמצעות ישראל, שכן [הייתה] בשכיל ישראל, שנקראו "ראשית" וכו'. וכיום שבו נברא האדם, ביום השישי, הושלמה המחשבה הראשונה.

כשם שאיברי האדם נמשכים אחר מחשבתו, כך מחשבתו הקדומה של ה', "אנא אמלוך", הייתה תלויה בישראל, שנקראו "ראשית". ביום השישי, שבו נברא האדם, התממשה אותה מחשבה ראשונה.

ולכן נק' תחלת מעשיך שהמחשבה היא כמעשה לגבי הקב"ה שאף המחשבה נחשבת אצלו לבחי' עשיה. ולכן הוא נקרא "תחילת מעשיך", שכן ביחס לקב"ה המחשבה היא כמעשה, ואף המחשבה נחשבת אצלו לבחינת עשייה.

לכן היום נקרא "תחילת מעשיך": אצל הקב"ה גם מחשבה נחשבת למעשה, והיום שבו התממשה מחשבתו הראשונה הוא תחילת מעשיו.

12 וכמ"ש ביום עשות¹⁰⁵ הו"י אלקים כו' ובע"מ [ובעשרה מאמרות] נברא העולם¹⁰⁶ ובמדרש איתא¹⁰⁷ במחשבה אחת כו'.

כמו שכתוב: "ביום שבו עשה ה' אלקים" וכו'; העולם נברא בעשרה מאמרות, ובמדרש נאמר: "כמחשבה אחת" וכו'.

הכתוב מתאר את הבריאה כמעשה — "ביום שבו עשה ה' אלקים"; המשנה מתארת אותה כדיבור — "העולם נברא בעשרה מאמרות"; והמדרש מתאר אותה כמחשבה — "כמחשבה אחת". שלושת התיאורים מתייחסים לאותה פעולה, ומכאן שעבור ה' מחשבה, דיבור ומעשה שווים.

אך הכח הזה הניתן לישראל באתעדל"ת [באתערותא דלתתא] להיות זה היום תחלת מעשיך להמשיך מבחי' סוכ"ע לבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] ביארו מסדרי התפלה

אך את הכוח הזה שניתן לישראל, באמצעות אתערותא דלתתא, להפוך את היום ל"זה היום תחילת מעשיך" — כלומר, להמשיך מבחינת סוכב כל עלמין לבחינת ממלא כל עלמין — הסבירו מסדרי התפילה:

לישראל יש כוח, באמצעות אתערותא דלתתא, לעשות את היום ל"תחילת מעשיך", ולהמשיך את האור המקיף אל האור הממלא את העולמות. מסדרי התפילה עצמם הסבירו מה מקורו של כוח זה.

כי חק לישראל¹⁰⁸ הוא משפט לאלקי יעקב דמלת כי פירושו נתינת טעם על מה שקדם לומר זה היום תחלת מעשיך כו'.^{109, 110}

"כי חוק לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב". המילה "כ"י" נותנת טעם לדברים שנאמרו קודם לכן: "זה היום תחילת מעשיך" וכו'.

לאחר "זה היום תחילת מעשיך" ממשיכה התפילה: "כי חוק לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב". המילה "כ"י" נותנת את הסיבה: כוחם של ישראל נובע מהתורה, הנקראת חוק, ומהמצוות, הנקראות משפט, כפי שיוסבר בחלק הבא.

13 וביאור הענין הוא כי הנה התורה נק' חוק ומזון לישראל¹¹¹ שהיא המשכת אור א"ס ב"ה בפנימי

[בפנימיות / בפנימית] הנפש שא"א להנשמה

ביאור הענין הוא כך: התורה נקראת "חוק" ומזון לישראל, מפני שהיא המשכה של אור אין סוף ברוך הוא אל פנימיות הנפש. שהרי הנפש אינה יכולה

התורה נקראת "חוק" — מילה שמשמעותה גם מנת מזון קצובה — מפני שהיא מזונה של הנפש, והיא ממשיכה את אור אין סוף אל פנימיותה. נפש מוגבלת אינה יכולה לקבל אור זה בדרך אחרת.

שהיא בע"ג [בעלי גבול / בעל גבול] לקבל אור א"ס ב"ה שאין לה ערוך אליו ית' כ"א ע"י התורה שהיא היא חכמתו ורצונו ית' והתורה נק' חק

שהיא מוגבלת, לקבל את אור אין סוף ברוך הוא, שהרי אין לה כל ערך ביחס אליו יתברך, אלא באמצעות התורה, שהיא חכמתו ורצונו יתברך. התורה נקראת "חוק"

הנפש המוגבלת אינה בערך כלל לה', ואינה יכולה לקבל את אורו אלא באמצעות התורה, שהיא חכמתו ורצונו של ה'. משום כך התורה נקראת "חוק".

שהיא נתפסת ונקלטת בפנימיות הנפש והמצות נק' משפטים לפי שהמצות הן בבחי' חיצוניות רק משפט לשון הילוך כתרגום על כמשפט הראשון¹¹² כהלכתא קדמייתא^{113, 114}

משום שהיא נתפסת ונקלטת בפנימיות הנפש. והמצוות נקראות "משפטים", מפני שהמצוות הן בבחינת חיצוניות; ואילו "משפט" הוא לשון הליכה, כפי שהתרגום מתרגם את "כמשפט הראשון" — "כהלכתא קדמייתא";

"חוק" רומז לדבר שנתפס ונקלט בפנים, כפי שמזון נעשה חלק מן הגוף. המצוות נקראות "משפטים"; הן שייכות לחיצוניות, אך "משפט" פירושו גם דרך של הליכה, כפי שתרגום אונקלוס מתרגם "משפט" במילה "הלכתא", מלשון הליכה.

דִּהְיִינוּ שְׂמִי' יֵשׁ בְּהֵן בַּחֲיֵי הַתַּפְשֻׁטוֹת וְהִילּוֹךְ הַהִמְשָׁכָה מֵאֹר אִיס בִּיָּה וְהוּא נִמְשָׁךְ וּמִתַּפְשֵׁט עַד בַּחֲיֵי אֱלֹקִי יַעֲקֹב יוֹיֵד עֵקֶב¹¹⁵ עֵקֶב בַּחֲיֵי חִיצוֹנוֹת

כְּלוּמֹר, אֵף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בְּהֵן בַּחֲנִינָה שֶׁל הַתַּפְשֻׁטוֹת וְהִלִּיכָה שֶׁל הַמְשָׁכָה אֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא; הָאֹר נִמְשָׁךְ וּמִתַּפְשֵׁט עַד לְבַחֲנִינָת "אֱלֹקִי יַעֲקֹב" — יוֹיֵד־עֵקֶב, "עֵקֶב" — בַּחֲנִינָת הַחִיצוֹנוֹת.

לִכֵּן הַמְצוּוֹת, אֵף שֶׁהֵן שְׂיִיכוֹת לַחִיצוֹנוֹת, מִמְשִׁיכוֹת אֶת הָאֹר הֵלֵאָה וּמִפִּיצוֹת אוֹתוֹ עַד לְמַדְרָגָה הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר, "אֱלֹקִי יַעֲקֹב". אֶת הַשֵּׁם יַעֲקֹב דּוֹרְשִׁים כִּיּוֹיֵד וְעֵקֶב — הָעֵקֶב, הַחֵלֶק הַחִיצוֹנִי בְּיוֹתֵר.

(שְׁעִי הַתּוֹמִי' [הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת] נִמְשָׁךְ מֵאֹר אִיס הַסּוֹכִיעַ בְּנִשְׁמוֹת וִי'ל [וִישׁ לּוֹמֵר] כִּי אֹרִייתָא מַחוּי' [מַחֲכֵמָה וּבִינָה] נִפְקָא¹¹⁶ וְכִבְר נִתְבָּאֵר שְׁעִי יַחֲוֹד חוּי' [חֲכֵמָה וּבִינָה] נִמְשָׁכוּ נִשְׁמוֹת זוּי' [זַעִיר אֲנַפִּין וְנוֹקְבָא] כּוּי. עוֹיִי' [עוֹד יֵשׁ לּוֹמֵר] עֲפֻמִּי' [עַל פִּי מָה שֶׁכָּתוּב] בּוֹחִי' [בּוֹהֵר חֵלֶק א'] תּוֹלְדוֹת [קִלִּיד בִּי] וְהוּבָא בַעֲיָה [בַּעֲץ חַיִּים] שְׁעַר הַפְּרָצוּפִים שְׂכִיט סוּף דְּרוֹשׁ אִי:

(בְּאִמְצָעוֹת הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת נִמְשָׁךְ אֹר אֵין סוּף הַסּוֹבֵב כֹּל עֲלִמִּין אֶל הַנִּשְׁמוֹת. וִישׁ לּוֹמֵר שֶׁזֶהוּ מִשּׁוֹם שְׂאֹרִייתָא מַחֲכֵמָה וּבִינָה נִפְקָא, וְכִבְר נִתְבָּאֵר שְׁעַל יְדֵי יַחֲוֹד חֲכֵמָה וּבִינָה נִמְשָׁכוֹת נִשְׁמוֹת זִיא וְנוֹקְבָא וְכוּי. וְעוֹד יֵשׁ לּוֹמֵר עַל פִּי מָה שֶׁנִּכְתַּב בּוֹהֵר, חֵלֶק א', תּוֹלְדוֹת [קִלִּיד בִּי], וְהוּבָא בַּעֲץ חַיִּים, שְׁעַר הַפְּרָצוּפִים, שְׁעַר כִּיט, סוּף דְּרוֹשׁ אִי:)

הַהֶעֱרָה שֶׁבְּסוּגְרִיִּים מִבִּיאָה טַעַם קְבִלִי לַכֹּךְ שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת מִמְשִׁיכוֹת אֶת הָאֹר הַמְקִיף אֶת כֹּל הָעוֹלָמוֹת אֶל הַנִּשְׁמוֹת: הַתּוֹרָה יוֹצֵאת מַחֲכֵמָה וּבִינָה, וְהַיַּחֲוֹד בִּינָהּ הוּא שֶׁמִּמְשִׁיךְ אֶת נִשְׁמוֹת זִיא וְנוֹקְבָא, כִּפִּי שֶׁהוֹסֵבֵר בְּסַעֲיָה 4. נּוֹסֵף לַכֹּךְ מוּבָא טַעַם שֶׁנִּי מִן הַזּוֹהָר עַל תּוֹלְדוֹת, כִּפִּי שֶׁהוּא מְצוּטֵט בַּעֲץ חַיִּים.

קִטֵּעַ 5 • 14-19

תַּעֲנוּג, שְׂמַחָה וְעִנּוּוּה: שׁוּשׁ אֲשִׁישׁ

14 ג אַךְ לִקְרֹב אֶל הַשֶּׁכַּל אֵיךְ תִּהְיֶינָה הַתּוֹרָה וְהַמְצוֹת מִמְשִׁיכוֹת גִּילּוּי אֹר אִיס בִּיָּה הַסּוֹכִיעַ לִהְיוֹת בְּבַחֲיֵי

מִמְכִּיעַ [מִמְלָא כֹל עֲלִמִּין] בְּנִשְׁמַת הָאָדָם

3. כְּדִי לִקְרֹב אֶל הַהִבְנָה כִּיצַד הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת מִמְשִׁיכוֹת וּמַגְלוֹת אֶת אֹר אֵין סוּף, בְּרוּךְ הוּא, סוֹבֵב כֹּל עֲלִמִּין, כֹּךְ שִׁיחִיה בְּבַחֲנִינָת מִמְלָא כֹל עֲלִמִּין בְּנִשְׁמַת הָאָדָם:

נִפְתַּח כְּאֵן דִּיוֹן חֲדָשׁ, הַמְבַקֵּשׁ לְהַסְבִּיר בְּדֶרֶךְ הַקְּרוֹבָה יוֹתֵר לְהִבְנָה כִּיצַד הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת יְכוּלוֹת לְהַמְשִׁיךְ אֶת אֹר אֵין סוּף הַמְקִיף אֶל תּוֹךְ נִשְׁמַת הָאָדָם, כֹּךְ שִׁיחְפוּךְ לְאֹר הַשּׁוֹכֵן בּוֹ.

הנה יובן ע"פ מה שנודע שהשמחה גורמת ענוה¹¹⁷ ושפלות וכמשל המלך שבשעת שמחתו הוא מתגלה לכל עבדיו ומשים א"ע [את עצמו] כהדיוט עמהם.

הדבר יובן על פי הידוע שהשמחה מביאה לענווה ולשפלות, כמשל המלך שבעת שמחתו מתגלה לכל עבדיו ומשווה את עצמו לאדם פשוט כמותם.

היסוד הוא עיקרון ידוע: השמחה מביאה לענווה. מלך, בעת שמחתו, מתגלה לכל עבדיו ומתנהג ביניהם כאדם מן השורה.

וכמ"ש ודוד מכרכר כו'. (בשמואל ב' סימן ו'). משא"כ שלא בשעת השמחה הוא סגור ומסוגר ומרומם על בני אדם ומאן חשוב ומאן ספון¹¹⁸ כו'.

וכמו שכתוב: "ודוד מכרכר" וכו' (בשמואל ב', פרק ו'). לעומת זאת, שלא בשעת שמחה הוא סגור ומסוגר, נישא מעל בני האדם, וימי חשוב ומי ספון" וכו'.

כך דוד המלך רקד בכל כוחו לפני הארון בקרב העם (שמואל ב' ו'). כשאנו שרוי בשמחה, המלך נותר סגור ומרומם מעל כולם, ושומר על המרחק הנובע ממעמדו.

והרי הענווה והשפלות מתגלה מצד השמחה. והנה כתיב תחת אשר לא עבדת¹²⁰ את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל¹²¹ כו'.

הרי שהענווה והשפלות מתגלות מכוח השמחה. והנה כתוב: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל" וכו'.

השמחה היא אפוא שמגלה את הענווה. לאחר מכן מביא אדמו"ר הזקן את הפסוק שבתוכחה: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל" — פסוק התובע שמחה העולה על כל דבר אחר.

15 ופ"י מרוב כל¹²² אפילו מחיי העוה"ה [העולם הבא] שיש בה שמחה יותר מבחיי העוה"ב [העולם הבא]. ולכאורה מאין יבא לאדם בחי' זו בשמחה בחדות¹²³ ה' ותהי השמחה הגדולה הזאת לאלקים בבחי' זו מרוב כל.

"מעבר לכל השפע" פירושו: אפילו מעבר לחיי העולם הבא, שתהיה בו שמחה גדולה יותר מן השמחה שבחיי העולם הבא. אך לכאורה, כיצד יגיע אדם לבחינה זו, לשמחה — ל"שמחת הוי"ו — עד ששמחה גדולה זו תהיה לה' בבחינה של "מעבר לכל השפע"?

אדמו"ר הזקן מפרש את הביטוי "מעבר לכל השפע" כדרישה לשמחה בעבודת ה' שתהיה גדולה אפילו מן השמחה של העולם הבא. כיצד יכול אדם להגיע לשמחה כזאת, ל"שמחת הוי"ו"?

אך הנה נודע שהשמחה היא התגלות התענוג שהענוג כשבא לידי גילוי אזי נולדה ונתהוה השמחה בהתגלות הלב וכל מה שיש גילוי תענוג יותר הוא שש ושמח יותר.

אך הנה ידוע שהשמחה היא גילוי התענוג: כאשר התענוג מגיע לידי גילוי, נולדת ונוצרת שמחה בגילוי הלב; וככל שהתענוג מתגלה יותר, כך האדם שש ושמח יותר.

התשובה מתחילה ממהותה של השמחה: השמחה היא תענוג שמתגלה. כשהתענוג יוצא מן ההעלם, נולדת שמחה בלב; וככל שהתענוג מתגלה יותר, כך השמחה גדולה יותר.

16 והנה נודע בכל תענוגי עוה"ז שאין לך עשב מלמטה ¹²⁴ שאין לו מזל מלמעלה ¹²⁵ והמזל ההוא רוחנית התענוג ואין ערוך התענוג גשמי לגבי רוחני שהתענוג שברוחני גדול מאד מערך תענוג הגשמי.

והנה, ידוע שכל תענוגי העולם הזה נובעים מכך שאין לך עשב מלמטה שאין לו מזל למעלה; והמזל הזה הוא הרוחניות של התענוג. אין ערוך בין התענוג הגשמי לרוחני, שכן התענוג שברוחני גדול לאין שיעור מן התענוג הגשמי.

כדי להסביר את השמחה הגדולה ביותר, אדמו"ר הזקן סוקר את מדרגות התענוג. לכל תענוג גשמי יש מקור רוחני למעלה, כמאמר חז"ל שלכל עשב יש מזל — כוח למעלה המנהיג אותו. המקור הזה הוא הרוחניות של התענוג, והוא גדול לאין ערוך מן ההנאה הגשמית.

וכ"ז [וכל זה] הוא בעניני עוה"ז שהם נשפעים מפסולת ושמרים דקדושה כמ"ש ונשב בגיא מול בית פעור ¹²⁶ והתענוג שבקדושה הוא נפלא לאין קץ במעלה יתירה ונפלאה עד מאד

וכל זה אמור בעניני העולם הזה, הנמשכים מן הפסולת והשמרים שבקדושה, כמו שכתוב: "ונשב בגיא מול בית פעור". אבל התענוג שבקדושה נפלא לאין קץ, במעלה נעלה ונפלאה עד מאוד.

תענוגי העולם הזה נובעים רק מן "הפסולת והשמרים" שבקדושה, כפי שרומז הפסוק על הישיבה "מול בית פעור". התענוג שבקדושה עצמה גדול לאין קץ.

וגם בקדושה יש עילוי אחר עילוי ג"ע [גן עדן] תחתון ועליון ועדן הוא ¹²⁷ למעלה מג"ע [מגן עדן] שהוא מענג העליון מאד ונחל עדניך תשקם ¹²⁸ ועדן הוא בחיי חכמה ¹²⁹ ושם מתגלה תענוג.

וגם בקדושה יש עלייה אחר עלייה: גן עדן התחתון וגן עדן העליון, ומעל גן עדן נמצא עדן, שממנו נובע התענוג הנעלה ביותר, ככתוב: "ונחל עדניך תשקם". עדן הוא בחינת חכמה, ושם מתגלה התענוג.

גם בקדושה יש מדרגות העולות זו על גבי זו: גן עדן התחתון וגן עדן העליון, ומעליהם עדן, המקור שמשקה את הגן, ככתוב: "ונחל עדניך תשקם". עדן הוא בחינת חכמה, ושם מתגלה התענוג.

אך עצמיות התענוג הוא עליון יותר כמו שנראה בחכמת האדם שיש בה תענוג והתענוג ההוא הוא בחי' עליונה מהחכמה שבחכמה זו שנפלה לאדם מלמעלה מהשכל

אך עצמות התענוג נעלית עוד יותר, כפי שרואים בחכמתו של אדם, שיש בה תענוג; והתענוג הזה הוא בחינה נעלית מן החכמה. שהרי בחכמה הזאת שנפלה לאדם מלמעלה מן השכל,

ובכל זאת, עצמות התענוג נעלית מן החכמה. אפשר לראות זאת מתוך תובנה של אדם: ההנאה שבחידוש רעיון היא מדרגה נעלית מן הרעיון עצמו.

היינו מכח השכל נופל ונמשך התענוג משא"כ בחכמה מצד עצמה אין התענוג מורגש שם אלא שמחמת התחדשות גילוי החכמה מאיר בו התענוג וכ"ז [וכל זה] אינו

כלומר, התענוג נופל ונמשך מכוח השכל; ואילו בחכמה מצד עצמה אין התענוג מורגש בה, אלא התענוג מאיר בה בעקבות החידוש שבגילוי החכמה. וכל זה אינו אלא

התענוג הזה נובע ממקור השכל, מ"כוח השכל", ולא מן הרעיון עצמו; ברעיון כשהוא לעצמו אין התענוג מורגש, אך החידוש שבו מאפשר לתענוג להאיר בו. ואף על פי כן, התענוג הזה אינו אלא הארה.

אלא זיו והארה מעצמיות התענוג וכך ההארה הנמשכת בעדן העליון הוא רק זיו והארה מעצמיות התענוג הוא אור אי"ס ב"ה הסוכ"ע

זיו והארה מעצמות התענוג. וכך, ההארה הנמשכת בעדן העליון אינה אלא זיו והארה מעצמות התענוג, שהוא אור אין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין,

התענוג שבחידוש של רעיון אינו אלא זיו מעצמות התענוג. כך גם האור שבעדן העליון אינו אלא זיו מעצמות התענוג — אור אין סוף הסובב כל עלמין עצמו.

שהוא מקור התענוגים ואין לכנות לו שם רק בשם עצמיות התענוג הפשוט מאחר שהתענוג הוא יותר עליון מכל המדרגות

שהוא מקור התענוגים, ואין לכנותו בשם אחר אלא "עצמות התענוג הפשוט", מאחר שהתענוג נעלה מכל המדרגות; עצמות זו היא מקור כל התענוגים. אפשר לכנותה רק "עצמות התענוג הפשוט", מאחר שהתענוג נעלה מכל מדרגה.

רק שהתענוג נפלא עד מאד ואינו מושג אפילו לעולמות העליונים ונקי' סתימא דכל סתימין שאפילו לגבי עולמות הנעלמים הוא סתום ונעלם

אלא שהתענוג נפלא עד מאוד ואינו מושג אפילו לעולמות העליונים, והוא נקרא "סתימא דכל סתימין" — שכן הוא סתום ונעלם אפילו ביחס לעולמות הנעלמים.

התענוג הזה נפלא עד כדי כך שגם העולמות העליונים אינם יכולים להשיגו. הוא נקרא "סתימא דכל סתימין", והוא נסתר אפילו מן העולמות הנעלמים.

והנה שם הוא שורש התורה והמצות כי הגם דאורייתא מחכמה נפקת¹³⁰ מ"מ שרשה למעלה מהחכמה והמצות הן תרי"ג דאורייתא וז' דרבנן בגי' [בגימטריא] תרי"ך¹³¹

ושם נמצא שורש התורה והמצות. אף שהתורה יוצאת מחכמה, מכל מקום שורשה למעלה מחכמה. והמצוות הן תרי"ג מצוות התורה ושבע מצוות מדברי חכמים, וכיחד הן בגימטריה שש מאות ועשרים (תרי"ך),

שם נמצא שורש התורה והמצות: אף שהתורה באה מחכמה, שורשה גבוה יותר. המצוות — תרי"ג מצוות מן התורה ושבע מדברי חכמים — מסתכמות בשש מאות ועשרים, כמניין כתר.

שהם אותיות כתר מלשון כותרת ומקיף¹³² ששם הוא השראת ענג העליון מקור התענוגים בבחי' כותרת ומקיף שאינו בא לידי גילוי רק בבחי' מקיף

שהן אותיות כתר, מלשון כותרת ומקיף. שם שורה התענוג העליון, מקור התענוגים, בבחינת כותרת ומקיף, שאינו מתגלה אלא בבחינת מקיף.

כתר מקיף את הראש ואינו נמצא בתוכו. כך התענוג העליון שורה במצוות באופן מקיף, ומתגלה רק כאור מקיף.

(ע' [עייין] בע"ח [בעץ חיים] שכ"ב ספ"ו¹³³ בחי' מקפת עליו כו' אור רוחני מקיף עליו) ואף גם זה ע"י רבוא רבבות מדריגות צמצומים רבים ושונים כמ"ש נפלאותיך

(ראו Etz Chaim, שער כ"ב, סוף פרק ו': "בחינת מקפת עליו" וכו', "אור רוחני מקיף עליו"). וגם המשכה זו נעשית באמצעות רבבות רבבות של מדריגות, צמצומים רבים ושונים, כמו שכתוב: "נפלאותיך

Etz Chaim מדבר על "אור רוחני מקיף" המקיף מדרגה. גם אור מקיף זה מגיע אלינו רק באמצעות צמצומים שאין להם מספר, כפי שנאמר בתהילים מ', ז' על "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו".

ומחשבותיך אלינו¹³⁴ אין ערוך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר שכדי להיות המשכת נפלאותיך אלינו בבחי' פלא ומקיף הוא ע"י צמצומים רבים עד אשר עצמו מספר

ומחשבותיך אלינו; אין ערוך אליך, אגידה ואדברה, עצמו מספר. כדי שתימשך אלינו "נפלאותיך" בבחינת פלא ומקיף, הדבר נעשה באמצעות צמצומים רבים, עד ש"עצמו מספר".

בהמשך תהילים מ', ז' נאמר: "אין ערוך אליך... עצמו מספר". כדי שנפלאות ה' יגיעו אלינו, ולו בבחינת "פלא" מקיף, נדרשים צמצומים רבים מספור.

כי פלא העליון נקרא לגבי אור א"ב [א"ס] ב"ה עצמו עושה פלא¹³⁵ בחי' עשייה כו' והיינו התלבשות התענוג ברצון שהרצון אינו

כי הפלא העליון נקרא ביחס לאור אין סוף ברוך הוא עצמו "עושה פלא", בבחינת עשייה וכו'. והיינו התלבשות התענוג ברצון, שהרי הרצון אינו

גם ה"פלא" העליון נחשב, ביחס לאור אין סוף עצמו, רק ל"עושה פלא" — מדרגה של עשייה. זהו התענוג המלוכש ברצון, שהרי הרצון הוא רק כתר חיצוני ומקיף.

אלא בחי' כותרת ומקיף בבחי' חיצונית ולא גילוי פנימית התענוג ומשם מושרש שרש המצות שהן הן רצונו ית' ובקיום המצות נמשך ענג העליון המלוכש

אלא בחינת כותרת ומקיף, בבחינת חיצונית, ולא גילוי פנימיות התענוג. ומשם מושרש שורש המצוות, שהן רצונו ממש יתברך; ובקיום המצוות נמשך התענוג העליון המלוכש

הרצון הוא החיצוניות של התענוג, ולא פנימיותו. ממנו נובעות המצוות, שהן רצונו ממש של ה'. קיום המצוות ממשיך את התענוג העליון המלוכש ברצון הזה.

ברצון נח"ר [נחת רוח] לפני שאמרתי ונעשה רצוני^{136, 137} שבקיום המצות שורה נח"ר [נחת רוח] ותענוג העליון המלוכש ברצון העליון שאינו בא לידי גילוי בעדן שאינו אלא זיו כו'.

ברצון: "נחת רוח לפני", שאמרתי ונעשה רצוני". בקיום המצוות שורים נחת הרוח והתענוג העליון המלוכש ברצון העליון, שאינו מתגלה בגן עדן, שאינו אלא זיו וכי'.

כפי שאומר הספרי על הקורבנות, הם מביאים לפני ה' "נחת רוח", שאמרתי ונעשה רצוני". במצוות שורה תענוג עליון שאינו מתגלה אפילו בגן עדן, שבו נמצא רק זיו ממנו.

17 והנה מגילוי עונג העליון הזה במצות נמשך בחי' שמחה שהוא גילוי התענוג להיות עוז וחדוה במקומו¹³⁸ והשמחה היא הגורמת ענוה ושפלות

והנה, מגילוי התענוג העליון הזה במצוות נמשכת בחינת שמחה, שהיא גילוי התענוג, כדי שיהיו "עוז וחדוה במקומו". והשמחה היא הגורמת לענוה ושפלות;

מגילוי התענוג העליון הזה במצוות נמשכת שמחה, שהיא התענוג כשהוא מתגלה — "עוז וחדוה במקומו". והשמחה, כפי שהוכהר בסעיף 14, מביאה לענוה.

לכן בה וע"י יומשך אור א"ס ב"ה הסוכ"ע בנשמת האדם להיות בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] בהגלות נגלות עוז וחדות ה' מעונג העליון ב"ה

לכן, בה ובאמצעותה, יימשך אור אין סוף ברוך הוא, סוכב כל עלמין, בנשמת האדם, ויהיה בבחינת ממלא כל עלמין, בגילוי גלוי של "עוז" ו"חדות הוי" מן התענוג העליון ברוך הוא.

כך, באמצעות השמחה שבמצוות, נמשך האור המקיף של ה' אל הנשמה כאור פנימי. הוא מתגלה בגלוי כ"עוז" וכ"חדות הוי", הנובעים מן התענוג העליון.

(ועיין מ"ש בד"ה ביום השמיני עצרת גבי אשר קדשנו במצותיו אשר נשבעת כו'. ועיין ברי"ח [בראשית חכמה] **שער הענוה**¹³⁹ פרק א' בשם הרע"מ [הרע"א מהימנא] פ' פנחס) (דרי"ל) שמדת מלכות נקרא ענוה.

(ועיינו במה שנכתב בדיבור המתחיל "ביום השמיני עצרת", בעניין "אשר קדשנו במצוותיו", "אשר נשבעת" וכו'. ועיינו בראשית חכמה, שער הענוה, פרק א', בשם רע"א מהימנא, פרשת פנחס) (עמוד 230), שמידת מלכות נקראת ענוה.

הטקסט מפנה למאמר שמתחיל "ביום השמיני עצרת", העוסק בברכה על המצוות, ולספר ראשית חכמה, המביא בשם רע"א מהימנא שמידת מלכות נקראת ענוה.

והיינו כמש"ל [כמה שכתוב לעיל] בד"ה אתם נצבים שהרי אין מלך בלא עם פ"י שהם נקראו במדריגת עמו שהם אנשים כמותו ומתייחסים אליו בערך מה כו' והרי לגבי הקב"ה אין ערוך אליו כו'.

והיינו כפי שנכתב לעיל בדיבור המתחיל "אתם נצבים": הרי "אין מלך בלא עם", כלומר, הם נקראים במעלת "עמו", משום שהם אנשים כמותו ויש בינם לבינו יחס מסוים וכו'; ואילו ביחס לקדוש ברוך הוא אין לו ערוך וכו'.

מלכות נקראת ענוה משום ש"אין מלך בלא עם", ועם הם אנשים הדומים למלך ויש בינם לבינו יחס כלשהו. מאחר שאין דבר שניתן להשוות לה, עצם היותו למלך על עם היא ענוה.

18 ולכן זה שאעפ"כ [שאף על פי כן] נשפל ונמשך להיות בחיי מלך וכמ"ש ה' מלך כו'. וכתוב למען הקים אותך היום לו לעם¹⁴⁰ כו'. זהו ענוה והשפלה גדולה.

לכן, העובדה שהוא בכל זאת משפיל את עצמו ונמשך למטה להיות בבחינת מלך, כפי שנאמר: "הוי מלך" וכו', וכן נאמר: "למען הקים אותך היום לו לעם" וכו' — היא ענוה והשפלה גדולה.

העובדה שה' שאין לו כל השוואה, בכל זאת משפיל את עצמו להיות מלך — "הוי מלך" — ועושה את ישראל "לעם לו", היא ענוה גדולה.

וזהו שע"י השמחה בקיום התורה ומצות ממשיכים ענוה זו להיות בא"י [ברוך אתה ה'] אמ"ה [אלקינו מלך העולם] כו' וע' שם עוד ברי"ח מענין הענוה בהקב"ה.

וזהו שעל ידי השמחה בקיום התורה והמצוות ממשיכים ענוה זו, כך שיהיה "ברוך אתה הוי אלקינו מלך העולם" וכו'. ועיינו שם עוד, בראשית חכמה, בעניין ענוותנותו של הקדוש ברוך הוא.

על ידי השמחה בתורה ובמצוות ממשיכים ענוה זו, כך שהוא נעשה "אלקינו מלך העולם", כפי שנאמר בכל ברכה. בראשית חכמה דן עוד בענוותנותו של ה'.

19 וזהו שוש אשיש¹⁴¹ בה'. פ"י אשיש הוא לשון הפעיל כמ"ש כן ישיש¹⁴² ה' עליכם כו'.

וזהו [פירוש] "שוש אשיש בהוי". פירוש: "אשיש" הוא צורת הפעיל, כפי שנאמר: "כן ישיש הוי עליכם" וכו'.

כעת מתבאר הפסוק הפותח. "אשיש" הוא צורת הפעיל — "אגרום שמחה" — כמו בפסוק "כן ישיש הוי עליכם".

וְאֵרִיצִיל [וְאָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָּה] הוּא אֵינוֹ שֶׁשׁ אֲבָל אַחֲרִים מִשִּׁישׁ¹⁴³ כִּי הוּא פּוֹעֵל יוֹצֵא לְאַחֲרִים. וּפִי שְׁכַנְסִי [שְׁכַנְסַת יִשְׂרָאֵל] אֹמֶרֶת שֶׁהִיא מַפְעֵלֶת הַשְּׂמֵחָה בְּהוֹי.

וְחִזִּיל אָמְרוּ: "הוּא אֵינוֹ שֶׁשׁ, אֲבָל אַחֲרִים מִשִּׁישׁ", מִשּׁוֹם שֶׁזֶהוּ פּוֹעֵל יוֹצֵא, הַפּוֹעֵל עַל אַחֲרִים. פִּירוּשׁ הַדָּבָר הוּא שְׁכַנְסַת יִשְׂרָאֵל אֹמֶרֶת שֶׁהִיא גּוֹרֶמֶת לַשְּׂמֵחָה בְּהוֹי.

חִזִּיל מִצִּינִים עַל הַפְּסוּק: "הוּא אֵינוֹ שֶׁשׁ, אֲבָל אַחֲרִים מִשִּׁישׁ", מִכִּיוּן שֶׁזֶהוּ פּוֹעֵל יוֹצֵא. כְּלוּמָר, כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל אֹמֶרֶת שֶׁהִיא גּוֹרֶמֶת שְׂמֵחָה בְּהוֹי.

דִּהֵינוּ לְהִיּוֹת גִּילּוּי הוֹי צִמְצוּם וְהַתְּפַשְׁטוּת כּוֹי שֶׁהוּא עִי בְּחִי הַשְּׂמֵחָה שֶׁל הוֹי דִּהֵינוּ גִּילּוּי עוֹנֵג הָעֲלִיּוֹן בִּיָּה לְמִטָּה

כְּלוּמָר, שֶׁתִּהְיֶה הַתְּגָלוֹת שֶׁל הוֹי — צִמְצוּם וְהַתְּפַשְׁטוּת וְכוֹי — בְּאִמְצָעוֹת בְּחִינַת הַשְּׂמֵחָה שֶׁל הוֹי, כְּלוּמָר, הַתְּגָלוֹת הַתְּעוֹנֵג הָעֲלִיּוֹן, בְּרוּךְ הוּא, לְמִטָּה.

יִשְׂרָאֵל גּוֹרֵמִים לְכָךְ שֶׁהוֹי, שְׂאוֹתִיּוֹתֵינוּ מוֹרוֹת עַל צִמְצוּם וְהַתְּפַשְׁטוּת, יִתְגַּלֶּה. הַדָּבָר נַעֲשֶׂה בְּאִמְצָעוֹת "שְׂמֵחַת הוֹי" — הַתְּגָלוֹת הַתְּעוֹנֵג הָעֲלִיּוֹן לְמִטָּה.

(וְזֶהוּ מִיִּשׁ בְּמִדְרַשׁ רַבָּה פִי צוֹ סַפִּי בְּעֵינֵי כָּפַל לְשׁוֹן שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ נַחֲמוֹת כְּפּוֹלוֹת¹⁴⁴ דִּהֵינוּ שְׂמִפְעִיל הַשְּׂמֵחָה וְהַגִּילּוּי בְּסוֹכִיעַ וּמִמְכִּיעַ [וּמִמְלֵא כָּל עֲלָמִין].

(וְזֶהוּ מֵה שֶׁנִּכְתַּב בְּמִדְרַשׁ רַבָּה, פֶּרֶק צו, סוֹף פֶּרֶק י, בְּעֵינֵי הַכְּפִילוֹת בְּלִשׁוֹן "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ" — "נַחֲמוֹת כְּפּוֹלוֹת"; כְּלוּמָר, שְׂגוֹרֵמִים לַשְּׂמֵחָה וְלַהַתְּגָלוֹת בְּסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין וּבְמִמְלֵא כָּל עֲלָמִין.)

הַמִּדְרַשׁ מְכַנֶּה אֶת "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ" "נַחֲמוֹת כְּפּוֹלוֹת". הַכְּפִילוֹת פִּירוּשָׁה שֶׁהַשְּׂמֵחָה וְהַתְּגָלוֹת נִגְרָמוֹת בְּשְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת: בְּאוֹר הַמְּקִיף אֶת הָעוֹלָמוֹת וּבְאוֹר הַמְּמַלֵּא אוֹתָם.

וְעַמִּישׁ בְּמִיָּא מְעַנֵּין הַהִפְרָשׁ בֵּין שְׂמֵחַת פּוֹרִים לַשְּׂמֵחַת יוֹי שֶׁהוּא לְפִי שְׁעִי הַמִּסִּיר [הַמְּסִירוֹת נִפְשׁ] שֶׁהִיא לָהֶם אִזְּ הַגִּיעוּ לְמַעְלָה מְעַלָּה בְּעִצְמוֹת אוֹר אִיס בִּיָּה לְהַמְשִׁיךְ מִשֵּׁם גִּילּוּי הָאוֹר וְהַנֶּסֶךְ

וְעֵינֵינוּ בְּמֵה שֶׁנִּכְתַּב בְּמִקּוֹם אַחֵר בְּעֵינֵי הַהִבְדָּל בֵּין שְׂמֵחַת פּוֹרִים לַשְּׂמֵחַת יוֹם טוֹב: בְּזִכּוֹת מְסִירוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיָּתָה לָהֶם אִזְּ, הֵם הַגִּיעוּ לְמַעְלָה מְעַלָּה, עַד עִצְמוֹת אוֹר אִין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ מִשֵּׁם אֶת גִּילּוּי הָאוֹר וְאֵת הַנֶּסֶךְ;

הַדְּבָרִים מְפָנִים לְדִין בְּמִקּוֹם אַחֵר עַל הַהִבְדָּל בֵּין שְׂמֵחַת פּוֹרִים לַשְּׂמֵחַת חַג: בְּזִכּוֹת מְסִירוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הַיְּהוּדִים בְּאוֹתָם יָמִים הֵם הַגִּיעוּ עַד עִצְמוֹת אוֹר אִין סוֹף, וְהַמְשִׁיכוּ מִשֵּׁם אֶת הָאוֹר שֶׁל הַנֶּסֶךְ.

ולכן השמחה מגילוי זה הוא ביתר שאת ויתר עז¹⁴⁵ כִּי וּאִפְשָׁר עֲדִיז יִיָּל [יש לומר] עֲנִין כִּפִּילַת הַשְּׂמֵחָה שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ כִּי וְעִי (זח"ג [זהר חלק ג] קל"ג א')

ולכן השמחה הנובעת מגילוי זה היא "ביתר שאת ויתר עז" וכו'. ואפשר להסביר בדרך זו גם את עניין הכפילות בשמחה, "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ" וכו'. ועיינו (זהר, חלק ג, קל"ג ע"א)

לכן שמחת פורים היא "ביתר שאת ויתר עז", ואפשר להסביר באותו אופן גם את השמחה הכפולה של "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ". גם הזהר על הפסוק הזה מצוין כאן.

ע"פ שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ וּבִשְׁעֵי [ובשיר השירים] רַבָּה סִיפִּי נִגִּילָה וְנִשְׂמַחָה בָּךְ¹⁴⁶ וְהוּא בְּקִיּוֹם הַתּוֹמִי"צ [התורה ומצות] שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂים לְמִטָּה שְׁבֹזָה מִמְּשִׁיכִין הַמִּשְׁחָה הוּא גִילּוֹי עֲנַג הָעֵלִין בִּי"ה שְׁכַל הַמִּצְוֹת הֵם הַמִּשְׁכּוֹת מִהָעֵלֶם אֶל הַגִּילּוֹי

על פי הפסוק "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ", ובשיר השירים רבה, בסוף [הקטע על] "נגילה ונשמחה בך". הדבר נעשה באמצעות קיום התורה והמצוות שישאל מקיימים למטה, שכן על ידי כך הם ממשיכים את השמחה — שהיא התגלות התענוג העליון, ברוך הוא; שהרי כל המצוות הן המשכות מן ההעלם אל הגילוי.

מובאים גם דברי שיר השירים רבה על הפסוק. ישראל גורמים לשמחה הזאת באמצעות התורה והמצוות שהם מקיימים למטה, שכן כל מצווה ממשיכה מן ההעלם אל הגילוי.

(וזהו ויספו ענוים בהוי' שמחה)¹⁴⁷ (בישע"י [בישעיה] סי' כ"ט) פִּי שֶׁהֵם מוֹסִיפִים כְּבִיכּוֹל שְׂמֵחָה בְּשֵׁם הוִי' וְכִנִּי' לְכִי אִשִּׁישׁ

(וזהו [פירוש] "ויספו ענוים בהוי' שמחה") (בישעיהו, פרק כ"ט): פִּירוּשׁוֹ שֶׁהֵם מוֹסִיפִים, כְּבִיכּוֹל, שְׂמֵחָה בְּשֵׁם הוִי', כִּי שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּפִירוּשׁ "אִשִּׁישׁ",

זהו פירוש הפסוק בישעיהו כ"ט:י"ט, "ויספו ענוים בהוי' שמחה": הענוים מוסיפים, כביכול, שמחה בשם הוי'.

שֶׁהִיא מִפְעֻלַּת הַשְּׂמֵחָה בְּהוִי' כִּי. וְסִיּוֹם הַפִּסּוּק (בִּישְׁעִיָּה שֵׁם) וְאַבְיוֹנִי אָדָם בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יִגִּילוֹ יִתְבָּאֵר לְקִמָּן:

שֶׁהִיא מִבִּיָּאָה לְיָדֵי הַשְּׂמֵחָה בְּהוִי' וְכִי. וְסִיּוֹם הַפִּסּוּק (שֵׁם בִּישְׁעִיָּה), "וְאַבְיוֹנִי אָדָם בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יִגִּילוֹ", יִתְבָּאֵר בְּהַמְשָׁךְ.

זהו בדיוק פירוש המילה "עש": ישראל מביאים לידי שמחה בהוי'. סוף הפסוק בישעיה, "וְאַבְיוֹנִי אָדָם בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יִגִּילוֹ", מתבאר בסעיף 33.

בכי השופר ושם אלקים: תגל

20 ד אך הנה המשכה זו של תומ"צ [תורה ומצות] אנו ממשיכין בכל השנה אבל בראש השנה שמתחדש חיות

כללי על כל השנה מבחי' סוכ"ע אין המשכת תומ"צ [תורה ומצות]

4. אולם את המשכה הזאת של תורה ומצוות אנו ממשיכים במשך כל השנה. אבל בראש השנה, כאשר מתחדשת חיות כללית לכל השנה, מבחינת סוכב כל עלמין, המשכת התורה והמצוות אינה

כאן מתחיל חלק חדש, העוסק בשופר. במשך כל השנה התורה והמצוות ממשיכות אור זה, אך בראש השנה מתחדשת חיות כללית לכל השנה, מבחינת סוכב כל עלמין, ולשם כך אין די בהמשכת התורה והמצוות.

מספקת להמשיך התחדשות אור חדש וכפרט מי שפגם בעשותו אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה או שלא קיים מצוה אחת ממצוות ה'. אשר לזאת נקבע ר"ה [ראש השנה] יום מיוחד להמשיך אור חדש הזה ע"י השופר.

מספקת כדי להמשיך התחדשות של אור חדש, ובייחוד אצל מי שפגם בכך שעשה אחת מ"מצוות הוי" אשר לא תעשינה", או שלא קיים מצווה אחת ממצוות ה'. משום כך נקבע ראש השנה כיום מיוחד להמשיך אור חדש זה באמצעות השופר.

התורה והמצוות אינן יכולות להמשיך אור חדש כל כך, ובייחוד אצל מי שפגם בצינור ההמשכה בכך שעבר על איסור או שלא קיים מצווה. משום כך נקבע ראש השנה כיום מיוחד, כדי להמשיך את האור החדש הזה באמצעות השופר.

21 וזהו בחדש שופר בחי' התחדשות. והענין כי הנה השופר הוא ג"כ המשכת בחי' ענג העליון

וזהו [פירוש] "בחדש שופר": בחינת התחדשות. והעניין הוא שהשופר גם הוא המשכה של בחינת התענוג העליון,

זהו פירוש המילה "בחדש" בפסוק העוסק בשופר: התחדשות. גם השופר ממשיך את התענוג העליון, אך בדרך שונה מזו של מצוות השנה.

אלא שהוא המתגלה בבחי' פנימיות ע"י גנוחי גנח וילולי יליל¹⁴⁸ בחי' בכיה לעורר רחמים רבים ממקור הרחמים שהן י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] שבכתוב והן הן המשכת פנימית ענג העליון

אלא שזהו התענוג המתגלה בבחינת פנימיות, באמצעות "גנוחי גנח וילולי יליל" — בחינת בכי, המעורר רחמים רבים ממקור הרחמים, שהם שלוש עשרה מידות הרחמים שבכתוב. והן עצמן המשכה של פנימיות התענוג העליון,

השופר מגלה את פנימיות התענוג באמצעות ה"גניחות" וה"לילות" — המונחים שבהם משתמשת הגמרא לתיאור הקולות השבורים שלו. זהו מעין בכי המעורר רחמים רבים ממקור הרחמים, שלוש עשרה מידות הרחמים שבתורה; מידות אלה הן עצמן המשכה של פנימיות התענוג העליון.

שֶׁהוּא לִמְעֵלָה מְעֵלָה מִבְּחִי עֲנֵג הָעֲלִיּוֹן הַמְּלוּבֵשׁ בְּתוֹמִי צִי [בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת] שְׁאִינוֹ מִתְּגַלֶּה אֶלָּא בְּבְחִי חִיצוֹנִי וּבְחִי מִקִּיף בְּלִבָּד

שֶׁהִיא לִמְעֵלָה מְעֵלָה מִבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג הָעֲלִיּוֹן הַמְּלוּבֵשׁ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת, הַמִּתְּגַלֶּה רַק בְּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת וּבְבְחִינַת אֹר מִקִּיף בְּלִבָּד.

אוֹתוֹ תַּעֲנוּג פְּנִימִי נֶעֱלָה לֵאמֹר עֲרוֹךְ מִהֶתַּעֲנוּג הַמְּלוּבֵשׁ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת, הַמִּתְּגַלֶּה רַק בְּחִיצוֹנִיּוֹת, כְּאוֹר מִקִּיף.

וְלִכֵּן מִתְּקֵן כָּל הַפְּגָמִים וּמִמֶּלֶא כָּל הַחֲסֵרוֹנוֹת שֶׁבְּהַמְשַׁכֵּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֵךְ הַגִּילּוֹי הַזֶּה הוּא עִי בְּחִי גִּנּוּחִי גִּנּוּחִי וִילּוּלִי יִלְיָל

וְלִכֵּן הוּא מִתְּקֵן אֶת כָּל הַפְּגָמִים וּמִשְׁלִים אֶת כָּל הַחֲסֵרוֹנוֹת שֶׁבְּהַמְשַׁכֵּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. אֵךְ גִּילּוֹי זֶה נַעֲשֶׂה בְּאַמְצָעוֹת בְּחִינַת "גִּנּוּחִי גִּנּוּחִי וִילּוּלִי יִלְיָל",

מִכִּיּוֹן שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְמַדְרָגָה נְעֻלִית כָּל כֵּךְ, הַשׁוֹפֵר מִתְּקֵן כָּל פְּגָם וּמִשְׁלִים כָּל חֶסֶר בְּמֵה שֶׁהַמְשִׁיכּוֹ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. אֵךְ גִּילּוֹי זֶה נַעֲשֶׂה רַק בְּאַמְצָעוֹת הַ"גִּנּוּחִי" וְהַ"יִּלְלוֹת" — כְּלוּמֹר, בְּאַמְצָעוֹת בְּכִי.

כִּי הַבְּכִיָּה הִיא עַל רִיחּוֹק אֹר אִ"ס בִּי בְּבְחִי גִילּוֹי רַק זָכַר רַב טוֹבךְ יִבְיַעו ¹⁴⁹ לְהוֹדִיעַ לְבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ ¹⁵⁰ רַק הַצְמָצוּמִים רַבִּים וְעִצּוּמִים רִיבּוֹא רַבּוֹת

כִּי הַבְּכִי הוּא עַל רִיחּוֹק אֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא מִגִּילּוֹי. רַק "זָכַר רַב טוֹבךְ יִבְיַעו", "לְהוֹדִיעַ לְבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ" — רַק הַצְמָצוּמִים, רַבִּים וְעִצּוּמִים, רַבּוֹת רַבּוֹת

הַבְּכִי הוּא עַל כֵּךְ שְׁאוֹר אֵין סוֹף רִחוּק כָּל כֵּךְ מִגִּילּוֹי. כָּל מֵה שֶׁמִּגִּיעַ אֵלֵינוּ הוּא "זָכַר רַב טוֹבךְ", הַנּוֹדֵעַ בְּאַמְצָעוֹת "גְּבוּרָתוֹ" — הַצְמָצוּמִים הַרְבִּים מִסְפּוֹר.

מִדְרִיגוֹת עַד אֵין חֶקֶר וְכִמִּי"שׁ אֲגִידָה וְאִדְבָּרָה עִצּוּמוֹ מִסְפֵּר ¹⁵¹ שְׁצִמְצָם אֹר אִ"ס בִּי לְהִיּוֹת נִרְאָה וְנִגְלָה כְּבוֹד הָדָר מִלְכוּתוֹ וּמִלְכוּתָךְ מִלְכוּת כָּל עוֹלָמִים ¹⁵² שְׁמָזָה חַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְקִיּוּמָם כִּי אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עִם.

מִדְרִיגוֹת עַד אֵין חֶקֶר. וְכִמוֹ שֶׁכָּתוּב: "אֲגִידָה וְאִדְבָּרָה עִצּוּמוֹ מִסְפֵּר" — שְׁאוֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא צִמְצָם אֶת עִצּוּמוֹ כְּדִי שְׁיִירָאוּ וְיִתְגַּלוּ "כְּבוֹד הָדָר מִלְכוּתוֹ" וְ"מִלְכוּתָךְ מִלְכוּת כָּל עוֹלָמִים"; מֵהֶם בָּאוֹת חַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְקִיּוּמָם, שֶׁהִרִי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עִם".

הַצְמָצוּמִים הֵם "עִצּוּמוֹ מִסְפֵּר", כְּלוּמֹר רַבִּים מְכֻדִי לְסִפּוֹר אוֹתָם. בְּאַמְצָעוֹת הַחוּסְתֵר אֹר אֵין סוֹף, כֵּךְ שֶׁרַק "כְּבוֹד הָדָר מִלְכוּתוֹ" — מִלְכוּת — יִירָאָה. מִמִּלְכוּת מִקְבְּלִים הָעוֹלָמוֹת אֶת חַיּוֹתָם וְאֶת קִיּוּמָם, שֶׁהִרִי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עִם".

22 וכאשר יתבונן המשכיל על ריחוק זה מגילוי אור א"ס ב"ה שכמה צמצומים ועולמות אין מספר

המעלימים ומסתירים גילוי אור א"ס ב"ה מקור התענוגים ירבה בכביה מאד

וכאשר האדם המתבונן יעמיק במחשבתו בריחוק הזה מגילוי אור אין סוף, ברוך הוא, ובמספרם הרב עד אין-סופי של הצמצומים והעולמות המסתירים ומעלימים את גילוי אור אין סוף, ברוך הוא, מקור התענוגים — הוא יבכה מאד.

| כאשר אדם המתבונן חושב עד כמה הוא רחוק מגילוי אור אין סוף, המוסתר מאחורי צמצומים ועולמות רבים מספור, הוא יבכה בכי רב.

כי שי לו לבכות יותר מאשר בוכים עוברים בגיהנם שעליהם אמר הכתוב עוברי בעמק הבכא¹⁵³ (תהלים סימן פ"ד)

שהרי יש לו סיבה לבכות יותר מאלה העוברים בגיהנם, שעליהם נאמר: "עוברי בעמק הבכא" (תהלים, פרק 84).

| יש לו סיבה לבכות יותר מאלה העוברים בגיהנם, שעליהם נאמר בתהלים 84: "עוברי בעמק הבכא".

שהרי הגיהנם הוא רק מירוק נפשו וכמו שאמרו על אחר מוטב דלידייני¹⁵⁴ וליתי לעלמא דאתי.

שהרי הגיהנם אינו אלא מירוק הנפש, וכפי שאמרו על אחר: "מוטב שיידון ויבוא לעולם הבא".

| הגיהנם רק מזכך את הנפש, והוא לטובתה, כפי שאמר רבי מאיר על אלישע בן אבויה, שכונה אחר: "מוטב שיידון ויבוא לעולם הבא".

ואם על הסתלקות עונג עוה"ב [עולם הבא] בוכים שאינו אלא זיו.¹⁵⁵ ומכ"ש [ומכל שכן] וק"ו [וקל וחומר] שיש לבכות על סילוק גילוי אור א"ס ב"ה¹⁵⁶ מקור התענוג

ואם בוכים על הסתלקות התענוג של העולם הבא, שאינו אלא זיו, על אחת כמה וכמה שיש לבכות על הסתלקות גילוי אור אין סוף, ברוך הוא, מקור התענוג.

| אם בוכים על אובדן התענוג של העולם הבא, שאינו אלא זוהר, על אחת כמה וכמה שיש לבכות על הסתלקות גילוי אור אין סוף עצמו, מקור התענוג.

(וזהו רחל מבכה¹⁵⁷ על בניה כו' כי איננו וכדפי' בזח"ג [בזהר חלק ג] ויקרא) (דף כ' ע"ב) בגין דקב"ה [דקודשא בריך הוא] סליק לעילא לעילא ולא אשתכח בגווה.¹⁵⁸

(וזהו [פירוש] "רחל מבכה על בניה" וכו', "כי איננו", כפי שמבואר בזהר חלק ג, ויקרא) (דף כ' ע"ב): "משום שהקדוש ברוך הוא עלה למעלה מעלה ואינו נמצא בתוכה".

| זהו בכייה של רחל בירמיהו. הוזהר מפרש את "כי איננו" כך: המלך הקדוש עלה למעלה מעלה ואינו נמצא בתוכה — בכנסת ישראל.

הה"ד [הדא הוא דכתיב] כי איננו פ"י שהוא הסתלקות ההמשכה והגילוי מבחי' סוכ"ע בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין]. ומחמת זה כרחל לפני גוויזה נאלמה¹⁵⁹

זהו שנאמר "כי איננו". כלומר, הסתלקה ההמשכה וההתגלות מבחינת סוכב כל עלמין אל בחינת ממלא כל עלמין. ומשום כך, "כרחל לפני גוויזה נאלמה";

"כי איננו" פירושו שאור סוכב הסתלק מן ההתגלות בתוך האור שממלא את העולמות. משום כך, "כרחל לפני גוויזה נאלמה".

היינו ירידת הנשמה ושעבודה לדאוג ולחשוב בכל עניני הגוף ותאוות נפש הבהמית החיונית מה שהן מותרות כו' ועמ"ש מזה בד"ה אלה מסעי.¹⁶⁰

כלומר, הנשמה יורדת ומשתעבדת לדאגה ולמחשבה על כל עניני הגוף ועל תאוות הנפש הבהמית החיונית, גם אלה שהן מותרות וכו'. ועיין במה שנכתב על כך במאמר המתחיל "אלה מסעי".

ה"רחל" הנאלמת היא הנשמה שירדה אל הגוף ונשתעבדה לדאגה לצורכי הגוף ולתאוות הנפש הבהמית, גם למותרות שבהן. לעיון נוסף בנושא מפנה כאן הטקסט למאמר "אלה מסעי".

והנה מזה נמשך בחינת מבכה ע"ד מבכה אחרים עמה שהוא התעוררות הבכיה בלב האדם¹⁶¹ על סילוק גילוי אור א"ס ב"ה כו'.

והנה מכך נמשכת בחינת "מבכה", במוכן של "מבכה אחרים עמה": התעוררות הבכי בלב האדם על הסתלקות גילוי אור אין סוף, ברוך הוא, וכו'.

מבכיתיה של רחל נובעת בחינת "מבכה" במשמעות הסיבתית — "מבכה אחרים עמה": היא מעוררת בלב כל אדם בכי על הסתלקות גילוי אור אין סוף.

והנה על בכיה זו נאמר קול ברמה נשמע וכדפי' זח"א [זהר חלק א'] ויגש [דר"י [דרבינו יצחק] ע"א]¹⁶² מאי ברמה דא הוא עלמא דאתי¹⁶³ כו'

ועל בכי זה נאמר: "קול ברמה נשמע", כפי שמפרש הזהר, חלק א', ויגש (דף 210a): "מהי 'ברמה'? זהו העולם הבא" וכו'.

על בכי זה נאמר: "קול ברמה נשמע", והזהר מפרש "ברמה" — למעלה, בעולם העליון, העולם הבא.

וכמ"ש ותתפלל חנה על¹⁶⁴ הוי' ובכה תבכה כו' שע"י התעוררות רחמים בבחי' בכה תבכה הנ"ל הוא מעורר בחי' על הוי' למעלה מבחי' ומדריגת שם

כפי שנאמר: "ותתפלל חנה על הוי' ובכה תבכה" וכו'. באמצעות התעוררות הרחמים בבחינת "בכה תבכה" האמורה לעיל, מעוררים את הבחינה של "על הוי'" — למעלה מהוי', למעלה מהבחינה והמדרגה של השם

וכן "ותתפלל חנה על הוי'" — כלומר, למעלה מהוי' — "ובכה תבכה". באמצעות בכי המעורר רחמים מגיעים לדרגה שלמעלה משם הוי', שהמצוות ממשיכות.

הו"י הנמשך ע"י קיום המצות ובבחי' בניה זו ממשיך גילוי בחי' פנימיות עונג העליון המלוכש ביג"מ [בי"ג מדות] הרחמים המתגלה ע"י ריבוא רכבות ומדרגות צמצומים בחנית גבורתך. ^{165, 166, 167, 168, 169}

הו"י הנמשכת באמצעות קיום המצות. ובאמצעות בכי זה ממשיכים גילוי של פנימיות התענוג העליון, המלוכשת בשלוש עשרה מידות הרחמים, המתגלה באמצעות רכבות ומדרגות של צמצומים, בבחינת "גבורתך".

באמצעות בכי כזה ממשיכים את פנימיות התענוג העליון, המלוכשת בשלוש עשרה מידות הרחמים ומתגלה באמצעות צמצומים רבים מספור — בבחינת "גבורתך".

23 וזהו תגל נפשי באלהי כי שם אלקים הוא בחי' הצמצום ומגן לשם הו"י. כמ"ש כי שמש ומגן ¹⁷⁰ הו"י אלקים הוא ענין חמה בנרתקה כמ"ש במ"א. ¹⁷¹ ולהיות כל המשכות הללו שבבחי' פנימית הם בבחי' צמצומים וגבורות

וזהו [פירוש] "תגל נפשי באלהי". שכן שם אלקים הוא בחינת הצמצום והמגן לשם הו"י, כפי שנאמר: "כי שמש ומגן הו"י אלקים"; זהו ענין החמה בנרתקה, כפי שנתבאר במקום אחר. ומכיוון שכל ההמשכות הללו, שהן בבחינת פנימיות, הן בבחינת צמצומים וגבורות

"תגל נפשי באלהי" מתייחס לשם אלקים, שהוא בחינת הצמצום, המגן על שם הו"י ומסתיר אותו, כפי שנאמר "כי שמש ומגן הו"י אלקים" — המשל של החמה בנרתקה. מכיוון שכל ההמשכות הפנימיות הללו נעשות באמצעות צמצומים וגבורות, הפסוק מדבר על השמחה באלקים.

(וזהו גם כן ענין ממעמקים קראתיך ¹⁷² עשרה עומקים ¹⁷³ דעשיית [דעשרת ימי תשובה] עומק גימטריא רי"ו גימטריא גבורה כמו עד"מ עומק המעיין שהוא יוצא ונמשך ממקורו שהנביעה דקה ביותר ¹⁷⁴ כקרני חגבים עד"מ ורה"ג דאלי"כ [דאם לא כן] היה כמו במבול כשנבקעו מעינות תהום ¹⁷⁵ כו".

(וזהו גם ענין "ממעמקים קראתיך": עשרת העומקים של עשרת ימי תשובה. עומק בגימטריא רי"ו, כגימטריא של גבורה. למשל, עומקו של מעיין, שמימיו יוצאים ונמשכים ממקורו: הנביעה דקה מאוד, כקרני חגבים, דרך משל וכיוצא בזה; שאם לא כן, היה הדבר כמו במבול, כאשר נבקעו מעינות תהום וכו').

ההערה מוסיפה את הפסוק "ממעמקים קראתיך" ואת עשרת ה"עומקים" של עשרת ימי תשובה. "עומק" שווה בגימטריא רי"ו, כמו "גבורה"; והמעין ממחיש מדוע: המים צריכים לצאת מן המקור בזרם דק מאוד, שאם לא כן היו פורצים החוצה כמו מעינות תהום במבול.

וכך עד"מ הגילוי וההמשכה מעומקא דכולא צ"ל ע"י בחי' גבורה וצמצומים כו' וזהו דעומק גימטריא גבורה דייקא וזהו ענין רי"ו הנז' [הנזכר] בפע"ח [בפרי עץ חיים] בכוונות ראש השנה ויוהכ"פ [ויום הכפורים].

וכך גם, דרך משל, הגילוי וההמשכה מעומקא דכולא צריכים להיות באמצעות בחינת גבורה וצמצומים וכו'. לכן דווקא "עומק" עולה בגימטריא "גבורה". וזהו ענין רי"ו הנזכר בפרי עץ חיים, בכוונות ראש השנה ויום הכיפורים.

כך גם כל גילוי מן "עומקא דכולא" צריך לבוא באמצעות גבורה וצמצום; משום כך "עומק" שווה בגימטריא "גבורה". בכוונות של האר"י לראש השנה וליום הכיפורים מדובר במספר זה.

וזהו שעל זה נאמר תגל נפשי באלקי שלהיות ההמשכה מבחי' על הוי' צ"ל ע"י צמצום וגבורה כו' ולכן במ"ת [במתן תורה] נאמר¹⁷⁶ ג"כ וידבר אלקים לפי שצ"ל גילוי והמשכה מבחי' אנכי מי שאנכי כו' וז"ש [וזהו שכתוב] ג"כ בברכת יצחק ויתן לך האלקים¹⁷⁷

וזהו הטעם שעל כך נאמר "תגל נפשי באלקי": כדי שההמשכה תהיה מבחינת "על הוי'", היא צריכה להיעשות באמצעות צמצום וגבורה וכו'. לכן גם במתן תורה נאמר "וידבר אלקים", משום שהיה צורך בגילוי ובהמשכה מבחינת "אנכי", "מי שאנכי" וכו'. וזהו גם שנאמר בברכת יצחק: "ויתן לך האלקים";

לכן נאמר בפסוק "תגל נפשי באלקי": המשכה שמקורה "למעלה מהוי'" דורשת צמצום וגבורה. כך גם בסיני נאמר "וידבר אלקים", כדי להמשיך את בחינת ה"אנכי" — עצמותו ממש של הקב"ה — וברכת יצחק אומרת "ויתן לך האלקים".

כי להיות ההמשכה מבחינת טל השמים טלא דבדולחא פנימית עונג העליון צ"ל ע"י שם אלקים מטעם הנ"ל וע' בזח"ג [בזהר חלק ג] פ' פנחס דרל"ט ע"ב גבי ואתר דא אתקין האלקים תדיר¹⁷⁸ כו' מאין סוף ומאין חקר ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם בשם נ"ב מהרח"ו [מהרבי חיים ויטאל] ובפ' ואתחנן)

שכן כדי שההמשכה תהיה מבחינת "טל השמים", "טלא דבדולחא" — פנימיות תענוג העליון — היא צריכה להיעשות באמצעות שם אלקים, מן הטעם הנזכר לעיל. ועיינו בזהר חלק ג', פרשת פנחס, דף רל"ט ע"ב, בעניין "ואתר דא אתקין האלקים תדיר" וכו', "מאין סוף ומאין חקר"; וכן במקדש מלך שם, בשם הגהה ממהרח"ו; ובפרשת ואתחנן.

כדי להמשיך את "טל השמים", "טלא דבדולחא" שהוא פנימיות תענוג העליון, נדרש שם אלקים מאותו טעם. הוזהר בפרשת פנחס, המובא כאן, מתאר את אלקים כגבורה הבאה "מאין סוף ומאין חקר".

(דרס"ז ע"ב) ע"פ עין לא ראתה אלקים זולתך^{179, 180} כו' ע"ש ועמ"ש בביאור ע"פ כן אד' הו' י' יצמיח צדקה ותהלה¹⁸¹

(דף רס"ז ע"ב), על הפסוק "עין לא ראתה אלקים זולתך" וכו'; עיינו שם. ועיינו גם במה שנתבאר בביאור על הפסוק "כן אד' הו' י' יצמיח צדקה ותהלה",

הוזהר בפרשת ואתחנן מובא כאן בקשר לפסוק "עין לא ראתה אלקים זולתך". נוסף לכך מובא ביאור על הפסוק "כן אד' הו' י' יצמיח צדקה ותהלה".

שהוא שם הוי' בניקוד אלקים וכד"ה אתם נצבים בפ' למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלקים¹⁸²

שהוא שם הוי' בניקוד אלקים; וכן בדרוש המתחיל "אתם נצבים", בביאור הפסוק "למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלקים",

בפסוק זה נקרא שם הוי' בניקוד אלקים. נוסף לכך מובא הדרוש "אתם נצבים", על הפסוק "למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלקים".

שהוא להיות נגלה כבוד הדר מלכותו¹⁸³ בחי' מלי' דא"ס¹⁸⁴ שאין העולמות יכולים לקבל הארה זו בפנימיותם רק כמ"ש שום תשים עליך מלך¹⁸⁵ עליך דייקא.

כלומר, שיתגלה "כבוד הדר מלכותו" — בחינת מלכות דאין סוף, שהעולמות אינם יכולים לקבל הארה זו בפנימיותם, אלא רק כפי שנאמר: "שום תשים עליך מלך" — "עליך" דווקא.

היותו "אלקים לך" פירושו גילוי "כבוד הדר מלכותו", בחינת מלכות דאין סוף, שהעולמות אינם יכולים לקבל בפנימיותם; הם יכולים לקבלה רק כמלך שמושיבים "עליך", ממעל. לכן התענוג הפנימי נמשך כשהוא מלוכש באלקים, בבחינת גבורה.

24 ולכן המלאכים זעות מחיל כסא וחיל ורעדה יאחזון¹⁸⁶ מפני שמשיגין התלבשות מלי' דא"ס ב"ה ואין יכולים לקבל הארה מזה בבחי' פנימיותם

ולכן המלאכים רועדים מפחד הכיסא, ו"אימה ורעדה אוחזות בהם", מפני שהם משיגים את התלבשות מלכות אין סוף, ברוך הוא, ואינם יכולים לקבל ממנה הארה בפנימיותם.

לכן המלאכים רועדים מפחד כיסא ה' ונאחזים ב"אימה ורעדה": הם משיגים את מלכות אין סוף המלוכשת בעולמות, אך אינם יכולים לקבל את אורה בפנימיותם.

רק כמ"ש שום תשים עליך מלך¹⁸⁷ עליך דייקא. ולכן המלאכים זעות שמ"מ מקבלים עליהם עול מלכות שמים ומזה תפול עליהם אימה ופחד.¹⁸⁸

אלא רק כפי שנאמר: "שום תשים עליך מלך" — "עליך" דווקא. ולכן המלאכים רועדים, שכן בכל זאת הם מקבלים עליהם עול מלכות שמים, ומתוך כך "נופלת עליהם אימה ופחד".

הם מקבלים אותה רק כמלך המוצב "עליהם", מלמעלה, ובכל זאת מקבלים עליהם את עול מלכות שמים. מתוך כך "נופלת עליהם אימה ופחד".

25 וכך המשכת השופר שהוא המשכת פנימיות עונג העליון א"א לבא לידי גילוי הנפש בבחינת פנימיות כ"א בבחי' חרדה ורעדה.

וכך, המשכת השופר — שהיא המשכת פנימיות התענוג העליון — אינה יכולה להתגלות בנפש בפנימיות, אלא בבחינת חרדה ורעדה.

בדומה לכך, השופר ממשיך את פנימיות התענוג העליון, אך הנפש יכולה לקבל אותו בפנימיות רק כחרדה ורעדה.

ולכן קול השופר גורם חרדה וכמו שכתוב וקול השופר חזק מאד¹⁸⁹ ויחרד כל העם כו'.

לכן קול השופר מעורר חרדה, כפי שנאמר: "וקול השופר היה חזק מאוד, וכל העם רעד" וכו'.

משום כך קול השופר מעורר חרדה, כפי שהיה במעמד הר סיני: "וקול השופר היה חזק מאוד, וכל העם רעד".

26 וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת וְאֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וִירָא הָעָם וַיִּנּוּעוּ כֹּוֹ. אֲךָ מִבְּפָנִים נִמְשָׁךְ גִּילּוֹי פְּנִימִית עֹנֵג הָעֲלִיּוֹן.

”וְכָל הָעָם רָאוּ אֶת הַקּוֹלוֹת וְאֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר, וְהָעָם רָאוּ וַנִּעֲוּ” וכו’. אֲךָ מִבְּפָנִים נִמְשַׁכְתָּ הַתְּגִלּוֹת פְּנִימִיּוֹת הַתְּעֲנוּגָה הָעֲלִיּוֹן.

בְּמַעֲמַד הָרִי סִינַי הָעָם ”רָאוּ אֶת הַקּוֹלוֹת וְאֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר” וַנִּעֲוּ. אֲךָ מִבְּפָנִים נִמְשַׁכְתָּ הַתְּגִלּוֹת פְּנִימִיּוֹת הַתְּעֲנוּגָה הָעֲלִיּוֹן.

וְזֶהוּ תִּגַּל נִפְשִׁי בְּבַחֲיִי גִילָה שְׁאִין הַשְּׂמִיחָה נִרְאִית וְנִגְלִית מִבְּחוּץ אֶלָּא שֶׁמִּבְּחוּץ הוּא הַתְּגִלּוֹת הַחֲרָדָה וְרַעְדָה וְתוֹכָה רִצּוֹף הַגִּילָה וְהַחֲדוּדָה בְּפְנִימִיּוֹת עֹנֵג הָעֲלִיּוֹן הַנִּמְשָׁךְ עַיִי הַשּׁוֹפָר וְעַמִּישׁ בְּדִיָּה בְּיוֹם הַשְּׂמִיעָה [הַשְּׂמִיעָה עֲצֵרֶת] ¹⁹¹ גְּבִי וְכָדִי

וְזֶהוּ [פִּירוּשׁ] ”תִּגַּל נִפְשִׁי”, בְּבַחֲיִנַת גִּילָה, שֶׁבָּהּ הַשְּׂמִיחָה אֵינָה נִרְאִית וּמִתְגַּלָּה כְּלָפִי חוּץ; אֲלָא שֶׁמִּבְּחוּץ מִתְגַּלִּים חֲרָדָה וְרַעְדָה, וְאֵילּוּ תוֹכָה רִצּוֹף גִּילָה וְחֲדוּדָה, בְּפְנִימִיּוֹת הַתְּעֲנוּגָה הָעֲלִיּוֹן הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַשּׁוֹפָר. וְרָאוּ מֶה שֶׁכְּתוּב בְּמֵאֲמָר הַמִּתְחִיל ”בְּיוֹם הַשְּׂמִיעָה עֲצֵרֶת”, בְּעֵינֵי ”וְכָדִי”

זֶהוּ ”תִּגַּל נִפְשִׁי” — שְׂמִיחַת הַגִּילָה הַנִּסְתָּרֶת: כְּלָפִי חוּץ יֵשׁ חֲרָדָה וְרַעְדָה, אֲךָ בְּפָנִים תוֹכָה רִצּוֹף גִּילָה, פְּנִימִיּוֹת הַתְּעֲנוּגָה הָעֲלִיּוֹן הַנִּמְשַׁכְתָּ עַל יְדֵי הַשּׁוֹפָר. הַדְּבָרִים מִפָּנִים לְמֵאֲמָר עַל שְׂמִיעָה עֲצֵרֶת, שָׁבוּ מִכּוֹאֵר עֵינֵי הַתְּשׁוּבָה.

לְהַבִּין עֵינֵי תְּשׁוּבָה כֹּוֹ הִנֵּה עַדִּימִי יֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי תְּעֲנוּגָה לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ כֹּוֹ עַיִשׁ וְגַם עַיִד הַהוּא יוֹכֵן עֵינֵי שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ וְתִגַּל נִפְשִׁי שֶׁהֵן שְׁנֵי מִינֵי תְּעֲנוּגָה הַנִּיִּל:

”לְהַבִּין עֵינֵי תְּשׁוּבָה” וכו’: ”עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, יֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי תְּעֲנוּגָה לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ” וכו’; עַיִינוּ שֶׁם. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוֹכֵן גַּם עֵינֵי ”שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ” ו”תִּגַּל נִפְשִׁי”, שֶׁהֵם שְׁנֵי מִינֵי הַתְּעֲנוּגָה הָאֲמֹרִים לְעִיל.

בְּמֵאֲמָר הַהוּא נֵאֱמָר שִׁישׁ שְׁנֵי מִינֵי תְּעֲנוּגָה לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ. בְּדוּמָה לִכְךָ, ”שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ” ו”תִּגַּל נִפְשִׁי” הֵם שְׁנֵי מִינֵי תְּעֲנוּגָה: הַתְּעֲנוּגָה הַגִּלּוֹי שֶׁל הַמִּצְוֹת, וְהַתְּעֲנוּגָה הַנִּסְתָּרָה וְהַפְּנִימִית שֶׁל הַשּׁוֹפָר.

קֶטֶע 7 • 271-32

מִכּוּסָה וּמִתְגַּלָּה: סוֹכוֹת וְהַלְבוּשִׁים

27 הֵן אֲךָ בְּכֶסֶה לְיוֹם חֲגֹנוּ. ¹⁹² פִּי בַחֲיִי בְּכֶסֶה שֶׁהוּא הַתְּכַסּוֹת וְהַסְתָּר הַשְּׂמִיחָה שֶׁלֹּא נִרְאִית וְנִגְלִית בְּרִיָּה [בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה] כִּי חֲרָדָה וְרַעְדָה הֵם הַמַּעֲלִימִים וּמִסְתִּירִים אֶת הַשְּׂמִיחָה שֶׁלֹּא תֵּהֵא אֲלָא בְּבַחֲיִי גִילָה.

5. אֲךָ [הַפְּסוּקָה מִמִּשְׁיָךְ]: ”בְּכֶסֶה לְיוֹם חֲגֹנוּ”. פִּירוּשׁ הַדְּבָר: בַּחֲיִנַת ”בְּכֶסֶה” הִיא כִּיסוּי וְהַסְתָּר שֶׁל הַשְּׂמִיחָה, שֶׁאֵינָה נִרְאִית וְאֵינָה מִתְגַּלָּה בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁכֵּן הַפָּחַד וְהַחֲרָדָה מִסְתִּירִים וּמַכְסִּים אֶת הַשְּׂמִיחָה, כִּךְ שֶׁהִיא נִשְׁאֲרֶת רַק בְּבַחֲיִנַת גִּילָה.

סֵעִף 5 עוֹסֵק בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּקָה עַל הַשּׁוֹפָר: ”בְּכֶסֶה לְיוֹם חֲגֹנוּ”. ”בְּכֶסֶה”, כְּלוּמָר בּוֹזֵן הַכִּיסוּי, הוּא הַסְתָּרֶת הַשְּׂמִיחָה בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה, כֹּאשֶׁר הַפָּחַד וְהַחֲרָדָה מִסְתִּירִים אוֹתָהּ וְהִיא נִשְׁאֲרֶת בְּבַחֲיִנַת גִּילָה.

הנה התכסות הזאת תתגלה ליום חגנו הוא חג הסוכות שהוא סתם חג שבגמרא שאז תתגלה השמחה בגילוי כי ברי"ה [בראש השנה] החרדה היא בחיי שמאל דוחה¹⁹³ ולא דוחה לגמרי ח"ו [חס ושלום]

הכיסוי הזה יתגלה "ליום חגנו", כלומר בחג הסוכות, שהוא "חג" סתם בלשון הגמרא; אז השמחה תתגלה בגלוי. בראש השנה הפחד הוא בבחינת "שמאל דוחה", אך אין הוא דוחה לגמרי, חס ושלום;

השמחה המכוסה מתגלה "ביום חגנו" — בחג הסוכות, שהגמרא מכנה "חג" סתם. בראש השנה הפחד הוא בבחינת "שמאל דוחה", אך הוא לעולם אינו דוחה לגמרי, חס ושלום.

אלא כמ"ש שמאלו תחת לראשי¹⁹⁴ שבחי שמאל דוחה גורם נשיאות ראש להתגלות בחג הסוכות בחי וימינו תחבקני כאדם החובק את חברו מאהבה ואינו מניחו להפרד ממנו.

אלא, כפי שנאמר: "שמאלו תחת לראשי". בחינת השמאל הדוחה גורמת להרמת הראש, וכך מתגלה בחג הסוכות בחינת "וימינו תחבקני" — כמו אדם המחבק את חברו מאהבה ואינו מניח לו להיפרד ממנו.

אלא, כפי שנאמר בשיר השירים: "שמאלו תחת לראשי" — הדחייה מצד השמאל מרימה את הראש, כדי שבסוכות תתגלה בחינת "וימינו תחבקני", כחיבוק אוהב של חבר שאינו מניח לחברו להתרחק.

כך בחג הסוכות הסכך וג' דפנות הן בחי חיבוק וקרבת ה' ממש שסובבו ומקיפו מכל צד ואינו מניחו להיות בבחי' פירוד ח"ו [חס ושלום] (ועמ"ש מענין סוכות סד"ה האזינו השמים)¹⁹⁵

כך בחג הסוכות הסכך ושלוש הדפנות הם בבחינת חיבוק, קרבת ה' ממש, המקיפה את האדם מכל צד ואינה מניחה לו להיות בבחינת פירוד, חס ושלום. (ועיינו במה שנכתב בעניין סוכות בסוף המאמר המתחיל "האזינו השמים").

בסוכות הסכך ושלוש הדפנות הם בבחינת חיבוק: קרבת ה' מקיפה את האדם מכל צד ואינה מניחה לו להיפרד. כאן מפנה הטקסט למאמר "האזינו השמים" להרחבה בעניין סוכות.

וזהו מן המצר קראתי¹⁹⁶ יה ענני במרחב יה שמן המצר שבר"ה [שבראש השנה]¹⁹⁷ נעשה מרחב בחג הסוכות

וזהו [פירוש] "מן המצר קראתי יה, ענני במרחב יה": מן המיצר של ראש השנה נעשה מרחב בחג הסוכות.

זהו "מן המצר קראתי יה, ענני במרחב יה": המיצר של ראש השנה נעשה למרחב של חג הסוכות.

(כי מן המצר היינו שופר דראש השנה שהשופר צדו א' צר כו' ועמ"ש מזה ע"פ וכל העם רואים¹⁹⁸ את הקולות כו' והמרחב שבחג הסוכות הוא התגלות בחי' ורב חסד¹⁹⁹ כו' בחי' כי חפץ חסד הוא²⁰⁰ וזהו וחסדי מאתך לא ימוש²⁰¹ כו')

(מ"מ המצר" הוא השופר של ראש השנה, שכן השופר צר בקצהו האחד וכו'; ועיינו במה שנכתב על כך בפירוש הפסוק "וכל העם רואים את הקולות" וכו'. והמרחב שבחג הסוכות הוא גילוי בחינת "ורב חסד" וכו', בחינת "כי חפץ חסד הוא"; וזהו [פירוש] "וחסדי מאתך לא ימוש" וכו').

"מ"מ המצר" הוא השופר, שצר בקצהו האחד. "המרחב" של חג הסוכות הוא גילוי בחינת "ורב חסד" — רצונו של ה' בחסד — ככתוב: "וחסדי מאתך לא ימוש".

ולכן נאמר ושאתם מים בששון²⁰² שהי' [שהיה] ניסוך המים ע"ג [על גבי] המזבח בשמחה²⁰³ גדולה שמחת בית השואבה.

ולכן נאמר "ושאתם מים בששון", שכן ניסוך המים על גבי המזבח נעשה בשמחה גדולה — שמחת בית השואבה.

לכן נאמר "ושאתם מים בששון": בסוכות ניסכו מים על המזבח בשמחה גדולה, בשמחת בית השואבה.

כי בכל השנה היו מנסכין יין ששם שורה בחי' שמחה מצד עצמיות אין שמחה אלא ביינ²⁰⁴ משא"כ בחג הסוכות היה גילוי השמחה במים שאין בהם שמחה מצד עצמותו רק מפני גילוי השמחה עליונה במשך כל השנה היו מנסכים יין, שבו שורה מטבעו בחינת השמחה, שהרי "אין שמחה אלא ביינ". לעומת זאת, בחג הסוכות התגלתה השמחה במים, שאין בהם שמחה מצד עצמם, אלא מפני שהתגלתה בהם השמחה העליונה.

במשך כל השנה היו מנסכים יין, שיש בו שמחה מטבעו, שהרי "אין שמחה אלא ביינ". בסוכות התגלתה השמחה גם במים, שאין בהם שמחה מצד עצמם, משום שהתגלתה בהם שמחה עליונה.

(ועמ"ש כה"ג [כהאי גוונא] ע"פ מזמור שיר חנוכת הבית^{205, 206} שבחי' בית ומקיף עליון לא שייך בו שמחה מצד עצמו שהוא למעלה מהשגה כו' וממשיכים בו שמחה ממקום עליון יותר כו' וכך הוא בענין השמחה שבניסוך המים ולכן נקרא בית השואבה)

(ועיינו במה שנכתב על דרך זו על הפסוק "מזמור שיר חנוכת הבית": לבחינת "בית", אור מקיף עליון, אין שמחה שייכת מצד עצמה, משום שהיא למעלה מהשגה וכו'; השמחה נמשכת אליה ממקום נעלה עוד יותר וכו'. כך גם בשמחה של ניסוך המים, ולכן הוא נקרא "בית השואבה", כלומר בית של שאיבה.)

המאמר משווה זאת להסבר על הפסוק "מזמור שיר חנוכת הבית": ה"בית", אור מקיף עליון, אינו שמח מצד עצמו, משום שהוא למעלה מהשגה; השמחה נמשכת אליו ממקום נעלה עוד יותר. כך גם בניסוך המים, ולכן הוא נקרא "בית השואבה".

אך התגלות השמחה זו שבחג הסוכות אינה בהתגלות פנימית הנפש כ"א בבחי' מקיף. כי מצד שהמשכות שמחה זו מ"יג מדה"ר [מדות הרחמים] הממשיכות מענג העליון המרומם ומתנשא מימות עולם א"א לבא לידי גילוי כ"א בבחי' מקיף

אולם השמחה המתגלית בחג הסוכות אינה מתגלה בפנימיות הנפש, אלא בבחינת מקיף. מכיוון שהמשכות השמחה הללו באות מ"יג מידות הרחמים, הממשיכות מן התענוג העליון, המרומם והנישא מימות עולם, אין הן יכולות להתגלות אלא בבחינת מקיף,

אולם שמחת חג הסוכות מתגלה לא באופן פנימי, אלא כאור מקיף. היא באה מ"יג מידות הרחמים, הממשיכות מן התענוג העליון, "המרומם והנישא מימות עולם", ולכן היא יכולה להתגלות רק כאור מקיף.

וכמאמר המלך המרומם²⁰⁷ כו' ברחמיך הרבים כו' צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו הם הן ג' בחי' מקיפין

כמאמר התפילה: "המלך המרומם" וכו', "ברחמיך הרבים" וכו', "צור משגבנו, מגן ישענו, משגב בעדנו" — אלו הן שלוש בחינות של אורות מקיפים,

בתפילת שחרית נאמר: "המלך המרומם... ברחמיך הרבים... צור משגבנו, מגן ישענו, משגב בעדנו". אלו הן שלוש בחינות של אורות מקיפים.

כי משגב ומגן הם בחי' מקיף²⁰⁸ כנודע (וכ"ז [וכל זה] נמשך מבחינת ברחמיך הרבים כו' היינו ע"י יג"מ [י"ג מדות] הרחמים דעשיית [דעשרת ימי תשובה] שמהמצר ענני במרחב כו')

שהרי "משגב" ו"מגן" הם בחינת מקיף, כידוע. (וכל זה נמשך מבחינת "ברחמיך הרבים" וכו', כלומר, על ידי י"ג מידות הרחמים של עשרת ימי תשובה, שעל ידיהן "מן המצר קראתי י"ה, ענני במרחב י"ה" וכו').

משגב ומגן מקיפים ומגינים, ולכן הם בחינת מקיף. כל זה נמשך מ"ברחמיך הרבים" — מ"יג מידות הרחמים של עשרת ימי תשובה, שעל ידיהן נעשה "מן המצר" ל"מרחב".

וזהו כי הלבישני בגדי ישע²⁰⁹ בגדים היינו בחי' מקיפין ונקי' בגדי ישע כי ישע מלשון וישע ה' אל הבל²¹⁰ ואל מנחתו

וזהו "כי הלבישני בגדי ישע": בגדים הם בחינת מקיפים, והם נקראים "בגדי ישע", משום ש"ישע" הוא מלשון "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו",

זהו פירוש "כי הלבישני בגדי ישע": בגדים מקיפים את האדם, ולכן הם בחינת אורות מקיפים. "ישע" קשור ל"וישע ה' אל הבל ואל מנחתו".

שהוא מלשון פונה ממקום למקום שהמקיפין הן מושכין את האדם ופונים אותו ממקום למקום. כמו הסוכה שהיא בחי' חיבוק כני"ל.²¹¹

שהוא לשון של פנייה ממקום למקום, שכן המקיפים מושכים את האדם ופונים אותו ממקום למקום, כמו הסוכה, שהיא בחינת חיבוק, כני"ל.

י"שע" משמעו פנייה: המקיפים מושכים את האדם ופונים אותו ממקום למקום. כך גם הסוכה, שהיא בחינת חיבוק.

28 ובה ועל ידה תמשך נפש האדם לדבקה בו וכל כחות הנפש אפי' [אפילו] מה שעוסק בצרכי העולם תהיינה עולות לה' וכמשל האדם החובק את חברו מאחוריו שאפי' [שאפילו] בחי' אחוריים מקיף ומסבב להיות כולו עולה לה'.

ובתוכה ובאמצעותה תימשך נפש האדם להידבק בו, וכל כוחות הנפש, אפילו כשהוא עוסק בצרכי העולם, יעלו לה'. הדבר דומה לאדם המחבק את חברו מאחור: הוא מקיף ומסבב אפילו את בחינת האחוריים שלו, כך שהאדם כולו עולה לה'.

באמצעות החיבוק של הסוכה נמשכת נפש האדם להידבק בה', וכל כוחותיו, גם כשהוא עוסק בצרכי העולם, מתעלים אליו. כשם שמי שמחבק את חברו מאחור מקיף גם את גבו, כך האור המקיף כולל גם את ה"אחוריים" של האדם — הצד החיצוני והעולמי שלו.

וגדול כח המקיף בזה להעלות נפש האדם שלא כדרך השתלשלות בסדר המדרגה וכמ"ש מדגל על ההרים²¹² כו':

גדול כוחו של האור המקיף להעלות את נפש האדם שלא בדרך ההשתלשלות, בסדר הדרגתי של המדרגות, וכמו שנאמר: "מדלג על ההרים" וכו'.

לאור המקיף יש כוח גדול להעלות את הנפש, לא שלב אחר שלב בסדר המדרגות, אלא בדרך של "דילוג על ההרים".

29 ו ומעיל צדקה יעטני.²¹³ הנה הצדקה היא ג"כ בחי' לבוש אלא שגדול כח ומעלת הצדקה יותר משאר המצות.

6. "הוא עטף אותי במעיל צדקה". הצדקה היא גם בחינת לבוש, אלא שכוחה ומעלתה גדולים משל שאר המצוות.

סעיף 6 מסביר את הביטוי הבא: "הוא עטף אותי במעיל צדקה". גם הצדקה היא לבוש, אור מקיף, אך כוחה גדול מכוחן של שאר המצוות.

שצדקה וגמ"ח [וגמילות חסדים] הם מהדברים שאוכלים פירותיהן²¹⁴ בעוה"ז²¹⁵ שיש בה המשכה וגילוי למטה בעוה"ז יותר מבשאר מצות

שכן הצדקה וגמילות החסדים הן מן הדברים "שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה", מפני שיש בהן המשכה וגילוי למטה, בעולם הזה, יותר מאשר בשאר המצוות.

הצדקה וגמילות החסדים הן מן הדברים שאדם "אוכל פירותיהם בעולם הזה", משום שהן מביאות המשכה וגילוי רבים יותר לעולם הזה מאשר מצוות אחרות.

ולכן נקרא בשם מעיל שתלויים בו זגים ורימונים להשמיע קול ונשמע קולו בבואו אל הקדש²¹⁶ וקול הוא המשכה וגילוי:

לכן היא נקראת "מעיל", שעליו תלויים פעמונים ורימונים כדי להשמיע קול, "ונשמע קולו בבואו אל הקודש"; והקול הוא המשכה וגילוי.

לכן הצדקה נקראת "מעיל", בדומה למעיל הכהן הגדול שעליו תלויים פעמונים ורימונים, ש"נשמע קולו בבואו אל הקודש". הקול מבטא המשכה וגילוי.

30 כחתן יכהן פאר.²¹⁷ פי' כחתן מלשון חות דרגא²¹⁸ מזה ימשיך בחי' כהן וחסד בחי' אתה כהן לעולם²¹⁹ הוא חסד ה' הנמשך מעולם ועד עולם^{220, 221} ולהיות בבחי' פאר היינו בחי' חוק ומזון לישראל אשר בכ אתפאר:²²²

"כחתן יכהן פאר" — "כחתן" נדרש מלשון "חת דרגא", ירידה מדרגה. מכך יימשך עניין הכהן והחסד — הבחינה של "אתה כהן לעולם", שהיא חסדו של הוי' הנמשך "מעולם ועד עולם"; ולהיות בבחינת פאר, כלומר בבחינת "חוק ומזון לישראל", שעליהם נאמר "בכ אתפאר".

"כחתן יכהן פאר": "חתן" נדרש מלשון ירידה מדרגה, ו"יכהן" מלשון כהן, המורה על חסד, כמו שנאמר "אתה כהן לעולם" ו"חסד הוי' מעולם ועד עולם". "פאר" הוא התורה, "חוק ומזון לישראל", ובישראל "אתפאר".

31 וככלה תעדה כליה.^{223, 224} עי' [עייין] בזח"ג [בזהר חלק ג] בלק [קצ"ט ב'] כליה אלו הן נשיי' [נשמות ישראל] שהן בבחי' כלים ומקבלים אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה הנמשך מתורה ומצות. ודברי אשר שמתו בפיו.²²⁵ "וככלה מתקשטת בתכשיטיה". (ראו בזהר, Part III, Balak, 199b). "תכשיטיה": אלו נשמות ישראל, שהן בבחינת כלים ומקבלות את אור אין סוף, ברוך הוא, הנמשך מן התורה והמצוות; "ודבריי אשר שמתו בפיו".

"וככלה מתקשטת בתכשיטיה": על פי הזהר, אדמו"ר הזקן קורא את המילה "תכשיטיה" במשמעות של כלים — נשמות ישראל, המקבלות את אור אין סוף הנמשך באמצעות התורה והמצוות. הוא מוסיף "ודבריי אשר שמתו בפיו" — התורה שניתנה לישראל.

והם בחי' כלים הבטלים לאורו כו' והכלה היא כנס' [כנסת ישראל] ומקור נשיי' [נשמות ישראל] תעדה אותן בעדי עדיים²²⁶ בעטרה שעתידי²²⁷ הקדוש ברוך הוא ליתנו בראש כל צדיק.

והן בחינת כלים הבטלים לאורו וכו'. ו"הכלה" היא כנסת ישראל, מקור נשמות ישראל: היא מקשטת אותן בתכשיטים המשובחים ביותר, בעטרה שהקדוש ברוך הוא עתיד להניח על ראשו של כל צדיק.

הנשמות הן כלים הבטלים לאור ה'. "הכלה" היא כנסת ישראל, מקור הנשמות, המקשטת אותן בתכשיטים המשובחים ביותר — בעטרה שה' עתיד להניח על ראשו של כל צדיק.

32 וְצִדִּיקִים יוֹשְׁבֵינָהּ וְעֵטְרוֹתֶיהֶן בְּרָאשֵׁיהֶן.²²⁸ וְכוֹוֹנַת הַפֶּסוּק שְׁכֻמוֹ הַחֹסֵד הַנִּמְשָׁךְ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם בְּבַחֲיִי

פְּנִימִית לְתַפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל בְּהַמְשַׁכַּת הַתּוֹרָה

”וְהַצִּדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְעֵטְרוֹתֶיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם”. וְכוֹוֹנַת הַפֶּסוּק הִיא: כֹּשֶׁם שֶׁהַחֹסֵד נִמְשָׁךְ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם בְּבַחֲנִית פְּנִימִיּוֹת, לְתַפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, בְּאֻמְצָעוֹת הַמְשַׁכַּת הַתּוֹרָה,

חֲזוֹ”ל אֹמְרִים עַל הָעוֹלָם הַבֹּא שֶׁ”הַצִּדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְעֵטְרוֹתֶיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם”. הַפֶּסוּק מְצִיב הַשְׁוָאָה, וּמִתְחִיל בְּחֹסֵד הִי הַנִּמְשָׁךְ בְּפְנִימִיּוֹת מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם, לְתַפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, בְּאֻמְצָעוֹת הַתּוֹרָה.

וְכֻמוֹ בְּחִי הָעֵטְרוֹת שֶׁל צִדִּיקִים בְּגֵן עֵדֶן שֶׁהֵן בְּחִי מְקִיפִים שְׁכֻ”ז [שְׁכָל זֶה] הוּא נִמְשָׁךְ מִזִּיּוֹ הַתּוֹרָה וְעֵבֻדָּה כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי עֲצֻמוֹ וְתַגֵּל נִפְשִׁי בְּאַלְקִי

וְכֹשֶׁם שֶׁעֵטְרוֹת הַצִּדִּיקִים בְּגֵן עֵדֶן הֵן בְּבַחֲנִית מְקִיפִים — וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ מִזִּיּוֹ הַתּוֹרָה וְהָעֵבֻדָּה — כֵּךְ, וְאַף יוֹתֵר מִכֵּךְ: ”שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי” עֲצֻמוֹ, וְ”תַגֵּל נִפְשִׁי בְּאַלְקִי,

עֵטְרוֹת הַצִּדִּיקִים בְּגֵן עֵדֶן הֵן אֹרוֹת מְקִיפִים, וְגַם הֵן נֹבְעוֹת רַק מִזִּיּוֹ הַתּוֹרָה וְהָעֵבֻדָּה. ”שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי” עֲצֻמוֹ וְ”תַגֵּל נִפְשִׁי בְּאַלְקִי” מִבְּטָאִים מִדְּרָגָה שְׁלִמְעֵלָה מֵהֵן.

כִּי הַלְבִּישְׁנִי כוֹ” הֵן הַמְשַׁכּוֹת פְּנִימִיּוֹת וּמְקִיפֵינָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת עֲצֻמָּה שֶׁהֵן בְּבַחֲיִי אֱלֻקוֹת מִמֶּשׁ: (וְלִתְּסֵפֶת בִּיאוֹר עֲנִין וְגִלּוֹ בְּרַעְדָּה.²²⁹ הִנֵּה הוּא בְּחִי גְבוּהָ יוֹתֵר מִבְּחִי הַתְּגִלּוֹת הַשְּׂמִחָה עִ”ד שֶׁעֲלָמָא דַּאֲתַכְסִּיא גְבוּהָ מֵעֲלָמָא דַּאֲתַגְלִיא.

כִּי הַלְבִּישְׁנִי” וְכוּ’: אֵלּוֹ הֵן הַמְשַׁכּוֹת פְּנִימִיּוֹת וּמְקִיפּוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת עֲצֻמָּה, שֶׁהֵן בְּבַחֲנִית אֱלֻקוֹת מִמֶּשׁ. (וְלִהְיוֹסֶפֶת בִּיאוֹר בְּעֲנִין ”וְגִלּוֹ בְּרַעְדָּה”: זֶה בְּחִינָה גְבוּהָ יוֹתֵר מִבְּחִינַת גִּילּוֹי הַשְּׂמִחָה, בְּדוּמָה לַכֵּךְ שֶׁעֲלָמָא דַּאֲתַכְסִּיא גְבוּהָ מֵעֲלָמָא דַּאֲתַגְלִיא.

”כִּי הַלְבִּישְׁנִי” מְדַבֵּר עַל אֹרוֹת פְּנִימִיּוֹת וּמְקִיפִים מִן הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת עֲצֻמָּה, שֶׁהֵן אֱלֻקוֹת מִמֶּשׁ, וְלֹא רַק זִיו שְׁלֵה. הָעֵרָה נֹסֶפֶת מִסְבִּירָה שֶׁ”וְגִלּוֹ בְּרַעְדָּה”, הַשְּׂמִחָה הַנִּסְתָּרָה, גְבוּהָ מִן הַשְּׂמִחָה הַגְּלוּיָה, כִּפִּי שֶׁהָעוֹלָם הַנִּסְתָּר גְבוּהָ מִן הָעוֹלָם הַגְּלוּי.

וְזֶהוּ עֲנִין לֹחֹת אַחֲרֹנוֹת שְׁבִיחָה כִּ”פ [שְׁבִיחַ הַכְּפֻרִים] שְׁנִיתָנוּ בְּחֵשָׁאִי כוֹ” כְּמִ”שׁ לְקֻמָּן בְּדִ”ה אַזִּינוּ הַשְּׁמִים²³⁰ וְלַעִיל כְּפִי תְּבֵא עִ”פ הַיּוֹם הַזֶּה כוֹ” וְשֵׁם בְּדִ”ה עֲנִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהוּא בְּחִינַת חֲסִדִּים הַמְּכֻסִּים וְחֲסִדִּים הַמְּגֻלִּים וּמִבּוֹאֵר בְּמִ”א דְּחֲסִדִּים הַמְּכֻסִּים הֵם בְּחִי עֵץ הַחַיִּים מִשְׁא”כ)

וְזֶהוּ עֲנִין הַלֹּחֹת הַשְּׁנִיִּים, שְׁנִיתָנוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּחֵשָׁאִי וְכוּ’, כִּפִּי שְׁכָתוֹב לְהֵלֵךְ בְּמֵאֵמֶר הַמִּתְחִיל ”הַאֲזִינוּ הַשְּׁמִים”, וְלַעִיל בְּפֶרֶשֶׁת תְּבוֹא עַל הַפֶּסוּק ”הַיּוֹם הַזֶּה” וְכוּ’, וְשֵׁם בְּמֵאֵמֶר הַמִּתְחִיל ”עֲנִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה”: שׁוֹ בְּחִינַת חֲסִדִּים מְכֻסִּים וְחֲסִדִּים מְגֻלִּים. וּמִבּוֹאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁהַחֲסִדִּים הַמְּכֻסִּים הֵם בְּבַחֲנִית עֵץ הַחַיִּים, וְאִילוֹ

כֵּךְ, הַלֹּחֹת הַשְּׁנִיִּים שְׁנִיתָנוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים נִיתְּנוּ בְּחֵשָׁאִי. כֹּאן מִפְּנֵים לְמֵאֵמֶרִים הָעוֹסְקִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה חֲסִדִּים מְכֻסִּים וּמְגֻלִּים, וְלִהְיוֹסֶבֶר שֶׁהַחֲסִדִּים הַמְּכֻסִּים הֵם עֵץ הַחַיִּים.

(מקום) [חסדים] המגולים נקרא עץ הדעת טו"ר [טוב ורע] כו' עלמא דאתגליא כו' וזהו ענין והצנע לכת²³¹ כו'

החסדים המגולים נקראים עץ הדעת טוב ורע וכו', "עלמא דאתגליא" וכו'. וזהו ענין "והצנע לכת" וכו'.

החסדים המגולים נקראים עץ הדעת טוב ורע, "העולם הגלוי". זהו פירוש "והצנע לכת עם אלקיך": הנסתר גבוה יותר.

וע' בזהר הרקיע ריש ספרא דצניעותא. ועמ"ש ג"כ לקמן סד"ה ביום השמיני עצרת שהגילה נמשכה מבחי' עליונה יותר מהשמחה כו'.

ועיינו בזהר הרקיע, בתחילת ספרא דצניעותא. וראו גם מה שכתוב להלן, בסוף המאמר המתחיל "ביום השמיני עצרת", שגילה נמשכת מבחינה עליונה יותר משמחה וכו'.

כאן מפנים לזהר הרקיע בתחילת ספרא דצניעותא, וכן למאמר על שמיני עצרת, המסביר שגילה, השמחה הנסתרת, נמשכת ממדרגה גבוהה יותר משמחה.

קטע 8 • 331-38

עניי אדם: תשובה וענוות הרחמים

33 וזהו ואביוני אדם²³² בקדוש ישראל יגילו פי' אביון שתאב לכל.^{233, 234} והיינו בחינת רחל מבכה כו'

וזהו [הפירוש של] "והעניים שבבני אדם ישמחו בקדוש ישראל". הפירוש הוא שאביון הוא מי שמתאוה לכל דבר. וזהו בחינת "רחל מבכה" וכו',

כעת מתבאר הפסוק בישעיהו: "והעניים שבבני אדם ישמחו בקדוש ישראל". אביון הוא מי שמתאוה לכל דבר; כאן מדובר בכמיהה שב"רחל מבכה".

שהוא המרירות על כי איננו הסתלקות האור והגילוי²³⁵ ולכן נקרא אביוני אדם כי על הכסא דמות כמראה אדם²³⁶ כו'

שהיא המרירות על "כי איננו" — הסתלקות האור והגילוי. לכן הם נקראים "עניי אדם", שהרי "על הכיסא דמות כמראה אדם" וכו';

וזהו המרירות על "כי איננו" — הסתלקות האור והגילוי. הם נקראים "עניי אדם" משום שהדמות האלוקית שעל הכיסא היא "דמות כמראה אדם".

ובהסתלקות האור והגילוי דבחי אדם לבחי' כי לא אדם הוא²³⁷ נקי היסוד ומלי' אביונים²³⁸ כוי שהם תאבים לגילוי האור כוי.

וכאשר מסתלקים האור והגילוי של בחינת אדם אל הבחינה של "כי לא אדם הוא", היסוד והמלכות נקראים "אביונים" וכו', משום שהם מתאווים לגילוי האור וכו'.

כאשר האור של בחינת אדם מסתלק אל הבחינה של "כי לא אדם הוא" — מעבר לכל צורה — היסוד והמלכות נקראים "אביונים", משום שהם מתאווים לגילוי האור.

34 והוא בחי' בעלי תשובה שהתשובה אינה על עבירות דייקא רק המרירות על ריחוקו מה'. ונודע שבמקום שבעלי תשובה עומדים כוי

וזו בחינת בעלי תשובה, שכן התשובה אינה דווקא על חטאים, אלא על המרירות על הריחוק מה'. וידוע ש"במקום שבעלי תשובה עומדים" וכו',

זו בחינת בעלי תשובה, שכן התשובה אינה רק חרטה על חטאים מסוימים, אלא מרירות על הריחוק מה'. חז"ל אומרים ש"במקום שבעלי תשובה עומדים", אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד.

כי ע"י מרירות זו מעוררים י"ג הרחמים כמ"ש לעיל וכמ"ש בד"ה כי ההרים ימושו²³⁹ ובד"ה כי כארץ תוציא צמחה²⁴⁰ כוי.²⁴¹

כי באמצעות מרירות זו מעוררים את י"ג מידות הרחמים, כפי שנכתב לעיל, וכפי שנכתב במאמר המתחיל "כי ההרים ימושו" ובמאמר המתחיל "כי כארץ תוציא צמחה" וכו'.

המרירות שלהם מעוררת את י"ג מידות הרחמים, כפי שהוסבר לעיל ובמאמרים "כי ההרים ימושו" ו"כי כארץ תוציא צמחה".

35 וזהו בקדוש ישראל יגילו כלומר בבחי' שהוא קדוש ומובדל מבחי' ישראל דלעילא דהיינו כמו שכתוב על הוי' למעלה משם הוי' דהיינו למעלה מבחי' ומדרגת צדיקים כוי

וזהו [פירוש] "יגילו בקדוש ישראל": כלומר, בבחינה שהיא קדושה ונבדלת מבחינת "ישראל שלמעלה"; היינו, כפי שנאמר "על הוי'" — למעלה משם הוי', כלומר למעלה מבחינתם ומדרגתם של צדיקים וכו'.

"יגילו בקדוש ישראל" פירושו בחינה קדושה, כלומר נבדלת, אפילו מ"ישראל שלמעלה", בדומה ל"על הוי'" — למעלה משם הוי'. היא למעלה מבחינתם ומדרגתם של צדיקים.

ואפשר שזהו ג"כ ענין ותגל נפשי באלקי שהוא כענין מ"ש והיה הוי' לי לאלקים²⁴² כמ"ש ע"פ זה בפרשת ויצא ובד"ה שובה ישראל עד²⁴³ הוי' אלקיך ובד"ה ביום השמיני עצרת בפ"י צור לבכי וחלקי אלקים לעולם²⁴⁴

ואולי זהו גם עניינה של "ותגל נפשי באלקי", שהוא בדומה לעניין הכתוב "והיה הוי' לי לאלקים", כפי שנתבאר על פסוק זה בפרשת ויצא, במאמר המתחיל "שובה ישראל עד הוי' אלקיך", ובמאמר המתחיל "ביום השמיני עצרת", בפירוש "צור לבכי וחלקי אלקים לעולם".

ייתכן ש"ותגל נפשי באלקי" פירושו אותו עניין כמו "והיה הוי' לי לאלקים". הטקסט מפנה למאמרים בפרשת ויצא, על הפסוק "שובה ישראל עד הוי' אלקיך", ועל הפסוק "צור לבכי וחלקי".

וזהו בחינת ומדרגת עשי"ת [עשרת ימי תשובה] שאז זוכים כל ישראל לבחי' תשובה והרי נק' אביוני אדם כמו שאומרים בכל הוידוים אשמנו בגדנו כו' חטאנו עוינו פשענו כו'.²⁴⁵

וזהו בחינתם ומדרגתם של עשרת ימי תשובה, שבהם זוכים כל ישראל לבחינת תשובה, ולכן הם נקראים "אביוני אדם", כפי שאנו אומרים בכל הוידוים: "אשמנו, בגדנו" וכו', "חטאנו, עוינו, פשענו" וכו'.

וזהו בחינתם של עשרת ימי תשובה, שבהם כל ישראל מגיעים לתשובה, ולכן הם נקראים "אביוני אדם". כך אומרים בכל וידו: "אשמנו, בגדנו... חטאנו, עוינו, פשענו".

36 והיינו בחי' אביונים מבחי' אדם רמ"ח מ"ע [מצות עשה] רמ"ח אברין דמלכא^{246, 247} כו' ועיי' שתאכים ומתאונים לשוב אל ה' מעומקא דליכא עיי' בקדוש ישראל יגילו בחינת כי לא אדם הוא²⁴⁸ ולא ישב אדם שם²⁴⁹

כלומר, בחינת הנזקקים לבחינת אדם — רמ"ח מצוות עשה, "רמ"ח איברין דמלכא" וכו'. ובאמצעות כמיהתם וכיסופיהם לשוב אל ה' מעומק הלב, "בקדוש ישראל יגילו" — בבחינת "כי לא אדם הוא" ובבחינת "לא ישב אדם שם".

הנזקקים לבחינת אדם הם מי שחסרה להם בחינת אדם — רמ"ח מצוות עשה, "איברי המלך". באמצעות הכמיהה לשוב אל ה' מעומק הלב, הם "בקדוש ישראל יגילו" — בבחינת "כי לא אדם הוא" ובמקום "לא ישב אדם שם".

וזהו ענין המלך הקדוש שאומרים בעשי"ת [בעשרת ימי תשובה] וזהו ענין לקדוש ה' מכובד שנאמר ביוהכ"פ [ביום הכפורים] ופ"י מכובד שמשם יומשך בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] להיות מלא כל הארץ כבודו²⁵⁰ כו' וזהו ענין "המלך הקדוש" שאומרים בעשרת ימי תשובה. וזהו גם ענין "לקדוש ה' מכובד" שנאמר על יום הכיפורים. פירוש "מכובד" הוא שמשם יימשך בבחינת ממלא כל עלמין, כך ש"מלא כל הארץ כבודו" וכו',

זהו ענין "המלך הקדוש" שאומרים בעשרת ימי תשובה, וכן "לקדוש ה' מכובד" שנאמר על יום הכיפורים. "מכובד" פירושו שמשם תימשך ההשפעה בבחינת ממלא כל עלמין, כך ש"מלא כל הארץ כבודו".

כמבואר ענין זה בד"ה כי כארץ תוציא צמחה כו' הנ"ל. וזהו ענין תגל נפשי באלהי וכו' ²⁵¹.

כפי שמבואר ענין זה במאמר הפותח במילים "כי כארץ תוציא צמחה" וכו', שהזכר לעיל. וזהו ענין "תגל נפשי באלקי", כנזכר לעיל.

הטקסט מפנה למאמר "כי כארץ תוציא צמחה", ומסיים שזהו פירוש "תגל נפשי באלקי".

37 והנה מבואר למעלה שהשמחה למעלה גורם ענוה להיות המשכת אור א"ס ב"ה הסוכ"ע בנשמת האדם להיות בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] כו'.

והנה הוסבר לעיל ששמחה למעלה מביאה לידי ענוה, כדי שאור אין סוף ברוך הוא, הסובב כל עלמין, יימשך אל נשמת האדם ויהיה בבחינת ממלא כל עלמין וכו'.

הוסבר לעיל ששמחה למעלה מביאה לידי ענוה, כך שאור אין סוף הסובב כל עלמין נמשך אל הנשמה בתור האור הממלא את העולמות.

ולפי' [ולפי זה] הגילה שהיא חדוה ושמחה פנימית יותר דהיינו מפנימית עונג העליון שלמעלה מבחי' עונג העליון המלוכש במצות כו'.

ולפי זה, גילה, שהיא חדוה ושמחה פנימית יותר, כלומר, הנובעת מפנימיות התענוג העליון, שלמעלה מבחינת התענוג העליון המלוכש במצוות וכו',

גילה, שהיא שמחה פנימית יותר, נובעת מפנימיות התענוג העליון, הנעלה מן התענוג המלוכש במצוות.

היא גורמת ג"כ ענוה ושפלות יותר והוא ענין המשכת י"ג מידות הרחמים וכמ"ש ברי"ח [בראשית חכמה] שער הענוה ²⁵² שם בשם הרמ"ק [הרבי משה קורדובירו] ש"י"ג מדה"ר [מידות הרחמים] הם מורים על הענוה כו' ע"ש באריכות.

מביאה גם לידי ענוה ושפלות גדולות יותר. זהו ענין המשכת י"ג מידות הרחמים, וכמו שכתוב שם בספר ראשית חכמה, שער הענוה, בשם הרמ"ק, ש"י"ג מידות הרחמים מורות על ענוה וכו'; עיינו שם בהרחבה.

גילה מביאה אפוא לידי ענוה גדולה עוד יותר, שהיא המשכת י"ג מידות הרחמים. ראשית חכמה מביא בשם הרמ"ק ש"י"ג מידות הרחמים מבטאות ענוה.

38 והיא ענוה גדולה ועצומה להשפיל עצמו למטה מטה גם למקום העוונות להיות נושא עון ²⁵³ ומגביהו שיהיה אתהפכא חשוכא לנהורא ²⁵⁴ כו'

וזהו ענוה גדולה ועצומה: להשפיל את עצמו מטה מטה, אפילו עד למקום העוונות, כדי להיות "נושא עון" ולהגביהו, כך שהחושך יתהפך לאור וכו'.

ענוה זו גדולה ביותר: היא משפיל את עצמו אפילו עד למקום העוונות, "נושא עון", מגביה אותו והופך את החושך לאור.

ועמ"ש מזה על פסוק ועתה יגדל נא²⁵⁵ והיינו לפי ששרש י"ג מדות הרחמים נמשכו מפנימית עונג העליון כנ"ל. וזהו הטוב כי לא כלו רחמיו.²⁵⁶

ועיינו במה שנכתב על הפסוק "ועתה יגדל נא". והטעם לכך הוא ששורש שלוש עשרה מידות הרחמים נמשך מפנימיות התענוג העליון, כנזכר לעיל. וזהו [המשמעות של] "הטוב, כי לא כלו רחמיו".

הטקסט מפנה להסבר על הפסוק "ועתה יגדל נא". הטעם לענוה זו הוא ששלוש עשרה מידות הרחמים מושרשות בפנימיות התענוג העליון; ומכאן התפילה: "הטוב, כי לא כלו רחמיו".

הטוב הוא בחינת עמך מקור חיים²⁵⁷ עמך הסליחה²⁵⁸ היינו מה שהוא עמך ממש שמשם דייקא לוקחה הסליחה והיינו ע"י המשכת י"ג מדות הרחמים נושא עון כו'

"הטוב" הוא בחינת "עמך": "עמך מקור חיים", "עמך הסליחה". כלומר, מה שנמצא ממש "עמך" — דווקא משם נלקחת הסליחה. וזה נעשה באמצעות המשכת שלוש עשרה מידות הרחמים, "נושא עון" וכו'.

"הטוב" הוא בחינת "עמך": "עמך מקור חיים", "עמך הסליחה", כלומר, מה שנמצא ממש עם ה' עצמו. הסליחה באה דווקא משם, באמצעות שלוש עשרה המידות, "נושא עון".

ועיין מ"ש בד"ה שובה ישראל עד²⁵⁹ ועמ"ש עוד מענין ענוה בביאור מאמר פ' פקודי (דף רל"ג) ע"פ והנה איש מראהו²⁶⁰ כו' בסוף הדרוש ע"ש:

ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "שובה ישראל עד"; וכן במה שנכתב עוד בענין הענוה, בביאור המאמר לפרשת פקודי (דף 233), על הפסוק "והנה איש מראהו" וכו', בסוף הדרוש; עיינו שם.

המאמר מסיים בהפניה למאמר "שובה ישראל עד" ולביאור מאמר לפרשת פקודי, על הפסוק "והנה איש מראהו", להרחבה בענין הענוה.

בעבודה

המאמר מציג שני לקחים. על האדם לקיים תורה ומצוות בשמחה, שמחה גדולה אף מזו של העולם הבא, שכן המצוות כוללות את תענוג העצמי של ה', ושמחה זו ממשיכה את אורו אל הנפש. ובראש השנה ובעשרת ימי תשובה, על האדם להתבונן עד כמה הוא רחוק מגילוי אור אין סוף, עד שלבו בוכה. תשובה אינה רק חרטה על חטאים מסוימים, אלא מרירות על הריחוק מה'; הכמיהה הזאת מעוררת את י"ג מדות הרחמים ומגיעה למעלה ממדרגת הצדיקים.

שאלות לשיחה

1. מדוע חל ראש השנה ביום שבו נברא האדם ולא ביום הראשון של הבריאה, ומה הדבר מלמד על מה שמתחדש בכל שנה?
2. איך יכולה השמחה בקיום המצוות להיות גדולה משמחת העולם הבא, ומדוע השמחה מביאה לענוה ולא לגאווה?
3. מדוע הגילוי העמוק ביותר חייב לבוא דרך שם אלקים, הצמצום והרעד, ואיך הדבר מסביר את הגילה הנסתר של ראש השנה?
4. למה מתכוון המאמר במילים "עניי אדם", ומדוע הכמיהה והמרירות על הריחוק מה' יכולות להגיע למעלה ממדרגת הצדיקים?
5. איך נעשית השמחה הנסתר בראש השנה לשמחה הגלויה והמקיפה של חג הסוכות, ומה מוסיף דימוי החיבוק?

הערות

פסוקה 1

1 שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ

רשימת המאמרים שבסוף ספר המאמרים תקכ"ט מראה שמאמר זה נאמר בשנת תקכ"ט.

הערת קה"ת

ראה ברשימת המאמרים שבסוף תקכ"ט ע' שמג, שמאמר זה משנת תקכ"ט. בלי הגהות בתו"א לעמבערג תרי"א כד, א. מאמר זה בתו"ס הגהות כו' נדפס באוה"ת נצבים ע' ארמ. ארמח. ארסח. ארעג. קיצור שם כרך ה ע' ב'עב. וראה גם אוה"ת ר"ה ע' אישכג ואילך. הדרוש במאמרי אדה"א פ' נצבים ע' תתלח מיוסד על מאמר זה.

2 שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ

ה' אומר לישיעוהו שבעוד שאר הנביאים התנבאו נבואות יחידות, נבואותיו כוללות נחמות כפולות: "התעוררי, התעוררי", "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ", "נחמו נחמו". אדמו"ר הוקן חוזר לכפילות הזאת בסעיף י"ט.

Vayikra Rabbah 10:2 ויקרא רבה י"ב'

3 שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי

דברי השמחה של ישיעוהו על הגאולה: "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי", תגל נפשי באלקי, כי הלבישני בגדי ישע, מעיל צדקה יעטני". כל ביטוי בפסוק הזה מוסבר במהלך המאמר.

Isaiah 61:10 ישיעוהו ס"א:י'

שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי תִגַּל נַפְשִׁי בְּאַלְקִי כִּי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי־יֵשַׁע מְעִיל צִדְקָה יַעֲטֵנִי כְּחַתָּן וְכַח פָּאָר וְכַפְלֵה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ:

I will greatly rejoice in the L-RD, My soul shall be joyful in my G-d; For He hath clothed me with the garments of salvation, He hath covered me with the robe of victory, As a bridegroom putteth on a priestly diadem, And as a bride adorneth herself with her jewels

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סא, י.

4 שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי

באידרא רבא נאמר על עתיק יומין "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי", "כי הוא חדוה דכולא". בהמשך המאמר נובעת השמחה העמוקה ביותר מפנימיות התענוג העליון.

Zohar, Idra Rabba 13:123-15:134 ספר הזהר, האדרא רבא י"ג:קכ"ג-ט"ו:קל"ד

5 שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי תִגַּל נַפְשִׁי בְּאַלְקִי

ישראל שואלים עד מתי יהיו נשמותיהם מוטלות בעפר; ה' מבטיח שהקץ יגיע ונשמותיהם ישמחו, ולכן ישיעוהו מנחם אותם במילים "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי", תגל נפשי באלקי".

Devarim Rabbah 2:37 דברים רבה ב':ל"ז

6 שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי תִגַּל נַפְשִׁי בְּאַלְקִי

רבי יהודה דורש את הפסוק: ישראל אומרים, אם הוא בא אלינו במידת הרחמים, "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי"; ואם במידת הדין, "תגל נפשי באלקי".

הצמדת הוי' למידת הרחמים ואלקים למידת הדין עומדת ביסוד סעיף כ"ג, שבו אלקים הוא שם הצמצום.

Zohar, Yitro 28:495-30:505 ספר הזהר, יתרו כ"ח:תצ"ה-ל':תק"ה
The fifth commandment, "Honour thy father and thy mother", implies also the tenth, "Thou shalt not covet thy neighbour's wife"; for whosoever has a son born in adultery is "honoured" by him on false pretences. Further, it is written in the fifth commandment "that thy days may be long upon the land which the L-rd thy G-d giveth thee", as much as to say, "what He gives thee is thine-but covet not what is not thine". Thus the first five commandments imply the second and five. Therefore: "From his right hand

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

7 במדרש הובא פסוק זה בויקרא רבה בפ' צו ס"פ עשירית

אור התורה מביא את המדרש במלואו: שאר הנביאים ניבאו נבואה אחת, ואילו ישיעוהו כלל את הנחמות — "עורי עורי", "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ", "נחמו נחמו" — ושואל מהי המעלה המיוחדת בכפילות זו.

הערת קה"ת

באוה"ת נצבים ע' ארמ וז"ל "חייך שכל הנביאים מתנבאים נבואות פשוטות ואת נחמות כפולות, עורי עורי התעוררי שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ נחמו נחמו, ולהבין מהו מעלות הכפולות כ"כ". ע"ש. וראה אוה"ת נ"ך כרך ב ע' תתנד.

8 ס"פ ואתחנן

אור התורה מביא את המדרש שבסוף ואתחנן, המבאר את "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ" באמצעות משל לאישה שבעלה, בנה וחתנה נסעו מעבר לים.

הערת קה"ת

באוה"ת שם ד"א שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי למה הדבר דומה לאשה שהלך בעלה ובנה וחתנה למדה"י ע"ש.

9 ובשה"ש רבה בפ' נגילה ונשמחה בך

אור התורה מביא את שיר השירים רבה, הקושר את "הנה מלכך יבוא לך" ל"שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ", ומסביר שהכפילות היא ייחוד ז"א ונוקבא, שיש להמשיך מעתיק.

הערת קה"ת

באוה"ת שם ז"ל כיון שאמרו לה הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע עד שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ, אי"כ נראה הכפילות זהו ייחוד ז"א ויחוד זה צ"ל שנמשך מע"ק". ובאוה"ת נ"ך כרך ב ע' תתנה.

10 הערת קה"ת מפנה ל Song of Songs 1:4 למילים האלה.

Song of Songs 1:4 שיר השירים א':ד'

מְשַׁכְּנִי אַחֲרַיָּה נְרוּצָה הִבִּיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ נִזְכְּרָה דְּרִיב מִיָּשָׁרִים אֶהְבֹּד:

Draw me, we will run after thee; The king hath brought me into his chambers; We will be glad and rejoice in thee, We will find thy love more fragrant than wine! Sincerely do they love thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

על הפסוק "נגילה ונשמחה בך", המדרש מונה עשרה ביטויים של שמחה שבהם נקראים ישראל, ובהם גילה ושישה, שמקורה בביטוי "שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ".

המאמר מתבסס על ההבדל בין ביטויים אלה של שמחה.

Shir HaShirim Rabbah 1:4:8 שיר השירים רבה א':ד'ח'

דָּבָר אַחֵר, נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ, תָּמַן תִּגְיָנוּ, נָשָׂא אָדָם אִשָּׁה וְשָׁהָה עִמָּה עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה, אֵינּוּ רָשָׁא לְבָטֵל, אָמַר רַבִּי אִידִי מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת בְּצִידוֹן שֶׁשָּׁהָתָה עִשָּׂר שָׁנִים עִם בַּעְלָהּ וְלֹא יָלְדָה, אֶתּוֹן גָּבִי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי בְּעִזּוֹ לְמִשְׁתַּבָּקָא דִּין מִדִּין, אָמַר לְהוֹן חֲיִיכּוֹן כְּשֶׁם שְׁנִידוּגָתָם זֶה לִזֶּה בְּמֶאֱכָל וּבְמִשְׁתָּה, כֵּךְ אֵין אַתָּם מִתְּפָרְשִׁים אֶלָּא מִתּוֹךְ מֶאֱכָל וּמִשְׁתָּה. הִלְכוּ בְּדַרְכֵּיו וַעֲשׂוּ לְעַצְמָן יוֹם טוֹב וַעֲשׂוּ סְעוּדָה גְּדוּלָּה וְשִׁכְרָתוֹ יוֹתֵר ...

Another matter, "let us exult and rejoice in you." We learned there: If a man marries a woman and stays with her ten years and she has not given birth, he may not remain idle. Rabbi Idi said: There was an incident involving a certain woman in Sidon who stayed with her husband ten years and did not give birth. They came to Rabbi Shimon bar Yohai and sought to separate from one another. He said to them: 'By your ... lives, just as you came together with food and drink

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

12 נשא קלי"ג א'

אור התורה מביא את דברי האדרא ש"ש"ש אשיש" נאמר על עתיק יומין, "שהוא חדוותא דכולא".

הערת קה"ת

"ותאנא שוש אשיש בה' בעתיק יומין אתמר דהא הוא חדוותא דכולא" — אוה"ת נ"ך כרך ב ע' תתנה. נזכר גם לקמן מט, ד.

13 וגילה נקרא כשהשמחה עדיין בפנימית הלב

שם מצוין שמכיוון שגילה היא שמחה המוחזקת בתוך הלב, היא יכולה להתקיים יחד עם פחד ורעדה, כמו בפסוק "עבדו את הוי' ביראה וגילו ברעדה".

הערת קה"ת

"שלכן יכולה להיות ה"גילה" ביחד עם היראה ורעדה וכמו שנאמר עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה". — לקו"ש ח"ל ע' 104.

14 וגילו ברעדה

"עבדו את הוי' ביראה וגילו ברעדה". אדמו"ר הזקן לומד מכאן שגילה היא שמחה חבויה בפנים, ואילו הרעדה ניכרת כלפי חוץ.

Psalms 2:11 תהילים ב':יא

עֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה בְּיִרְאָה וְגִילּוֹ בְּרַעְדָּה:

Serve the L-RD with fear, and rejoice with trembling

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים ב, יא.

15 ה' מלך תגל הארץ

"הוי' מלך, תגל הארץ". המלכות, המתגלית בימי הדין, מצטרפת כאן לגילה, השמחה החבויה.

Psalms 97:1 תהילים צ"ז:א

ה' מֶלֶךְ תִּגַּל הָאָרֶץ יִשְׁמְחוּ אֲיִים רַבִּים:

The L-RD reigneth; let the earth rejoice; Let the multitude of isles be glad

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צז, א.

16 בני ציון יגילו במלכם

"ישמח ישראל בעושיו, בני ציון יגילו במלכם". פסוק נוסף הקושר את הגילה למלכותו של ה'.

Psalms 149:2 תהילים קמ"ט:ב

יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יִגִּילוּ בְּמֶלֶכָם:

Let Israel rejoice in his Maker; Let the children of Zion be joyful in their King

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמט, ב.

17 סד"ה ביום השמע"צ

במאמר ההוא אדמו"ר הזקן מדבר על פנימיות אהבת ה' לישראל ועל האתרוג המחובר ללולב: כמיהת הלב, מעומקיו, לעצמותו של ה', "צור לבני". הטקסט כאן מפנה למאמר ההוא לעיון נוסף בגילה.

הערת קה"ת

לקמן פב, ג.

18 הערת קה"ת מפנה לII Chronicles 7:9 למילים האלה.

II Chronicles 7:9 דברי הימים ב' ז':ט'

וַיַּעֲשׂוּ בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצָרָת כִּי חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ עָשׂוּ שִׁבְעַת יָמִים וַהֲחֵג שִׁבְעַת יָמִים:

And on the eighth day they held a solemn assembly; for they kept the dedication of the altar seven days, and the feast seven days

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

19 תקעו בחודש שופר

"תקעו בחודש שופר, בכסה ליום חגנו". המאמר מסביר כל אחת ממילות הפסוק לפי הסדר, החל במילה "בחודש".

Psalms 81:4 תהילים פ"א:ד

תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חֲגֻנוֹ:

Blow the horn at the new moon, at the full moon for our feast-day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פא, ד.

פסקה 2

20 כי הנה חדש הוא מלשון התחדשות

ההערה אומרת שפירוש זה של "חודש" מלשון התחדשות מבואר באותו מאמר.

הערת קה"ת

נתבאר בד"ה תקעו בחודש שופר תשמ"ה.

21 "תקעו שופר בחודש, בכסה, ליום חגנו". כאן "חודש" נקרא כ"התחדשות": השופר מתחדש מדי שנה.

Psalms 81:4 תהילים פ"א:ד

תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חֲגֻנוֹ:

Blow the horn at the new moon, at the full moon for our feast-day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 ר"ה שנקבע בא' בתשרי . . בכ"ה באלול נברא העולם

מאמר מאוחר יותר מסביר מדוע המלכות נמשכת דווקא בראש השנה: העולם נברא בכ"ה באלול, אך אדם נברא ביום השישי, שהוא ראש השנה, והמלכות שייכת רק לאדם, המקבל עליו ברצון את עול ה'. אז שר אדם י'ה' מלך, לבש גאות", ובכל שנה ביום זה נמשכת המלכות מחדש ממקורה.

Rosh Hashanah 16a ראש השנה ט"ו א

Rosh Hashanah 8a:15-16 ראש השנה ח' א:ט"ו-ט"ז

וְאִיבְעִית אִימָא: רַב חֲסֵדָא קָרַב זִינְרָא מִתְנִי לָהּ. דְּרַבִּי זִינְרָא אָמַר: לְתַקּוּפָה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיָא, דְּאָמַר בְּתַשְׁרִי נִבְרָא הָעוֹלָם. רַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק אָמַר: לְדִין, דְּכַתִּיב: "מְרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה", מְרֵאשִׁית הַשָּׁנָה נִידוֹן מָה יִהְיֶה בְּסוּפָהּ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ויקיר רפכ"ט. פדר"א פ"ח. ראה ר"ן ר"ה טז, א. ר"ה ח, א בתוד"ה לתקופות. וראה לקמן נא, ב. ובכ"מ. בד"ה זה היום (תשמ"ז) ערב ר"ה דשנת תשמ"ה מכאן דלמרות כל העילויים והחידושים שבכ"ה באלול מ"מ יש מעלה בר"ה שהיא מעלה גדולה יותר, ומכאן שמטעם זה מאריכים בהדרושים במעלת כ"ה אלול, כי מזה מובן עוד יותר העילוי דראש השנה. ע"ש.

23 בכ"ה באלול נברא העולם

"שינוי בשם רבי אליעזר: בכ"ה באלול נברא העולם", כך שאדם נברא בראש השנה. אדמו"ר הזקן שואל מדוע ההג מציין את בריאת האדם ולא את בריאת העולם.

Vayikra Rabbah 29:1 ויקרא רבה כ"ט:א

פסקה 3

24 למה אין קובעין ר"ה ביום א' למע"ב

שאלה זו מבוארת ב-Or HaTorah על Nitzavim, שם נדפס המאמר בצירוף הגהות נוספות.

הערת קה"ת

נתבאר באוה"ת נצבים הנ"ל. וראה גם ד"ה זה היום תרנ"ז. תש"ד. תש"ט. ד"ה תקעו בחדש תשמי'. וראה במכתב כללי לר"ה תנשי"א (נכתב כ"ה אלול תש"ג). נדפס בספר השיחות תנשי"א ח"ב ע' 869.

25 הערת קה"ת מפנה Isaiah 65:17 למילים האלה.

Isaiah 65:17 ישעיהו ס"ה:י"ז

כִּי־הִנְנִי בּוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא תִזְכְּרֶנָּה הָרָאשׁוֹנוֹת וְלֹא תִעֲלֶינָה עַל־לִבִּי:

For, behold, I create new heavens And a new earth; And the former things shall not be remembered, Nor come into .mind

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 4

26 המחשד בטובו בכ"ת

בביאור על הקטע הזה כותב Or HaTorah שיש לעיין בו לאור המאמר "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול", שבו נאמר שראש השנה כולל את החיות של השנה כולה; הוא מציע שליווים יש שני היבטים, ומשווה לכך את תרגום הפסוק "ירח האיתנים", שכונה בעבר החודש הראשון וכיום הוא

החודש השביעי. במקום אחר הוא מציין שאלה נוספת מתוך Torah Ohr, Beshalach.

הערת קה"ת

ברכת יצור. ראה באוה"ת פ' נצבים ע' א'רמב שם צ"ע "ה' וזהו צ"ע ממ"ש בד"ה והי' ביום ההוא יתקע דר"ה כולל החיות של כל השנה, וכ"כ כאן, ואפשר לומר שיש בו ב' הבחי", וזהו"ע התרגום ע"פ בירח האתנים לקדמאי הוי קרין להון ירחא קדמאה וכען הוא ירחא שביעאה, וצ"ע" עכ"ל שם. ובאוה"ת כרך ה ע' ב'עג שם צ"ע מתו"א פ' בשלח בד"ה אשירה בפירוש המחשד בטובו בכל יום תמיד מע"ב.

27 ויפח באפיו נשמת חיים

"והוי אלקים יצר את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים". אדמו"ר הזקן מסיק מכך שראש השנה, יום בריאת אדם, עוסק בנשמה ולא בגוף.

Genesis 2:7 בראשית ב':ז

וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ז.

28 שנשמת אדה"ר היתה כלולה מכל נש"י

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שער המצות פ' תצא. ש' הגלגולים הקדמה ו, ז, יב. ש' הפסוקים דרוש ג. ומציינים שם לתנחומא ושמ"ר פ"מ, ג.

29 אדם אתם

"ואתם צאני, צאן מרעיתי, אדם אתם". פסוק זה מראה שנשמות ישראל כלולות באדם.

Ezekiel 34:31 יחזקאל ל"ד:ל"א

וְאַתֶּם צֹאנִי צֹאן מְרֻעֵיתִי אֲדָם אַתֶּם אֲנִי אֶלְקֵיכֶם נֹאֵם אֲדֹנָיִי ה' And ye My sheep, the sheep of My pasture, are men, and I 'am your G-d, saith the L-rd GOD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל לד, לא.

30 בראשית בשביל ישראל

המילים כאן מצטטות את Bereshit Rabbah 1:4. הקטע מופיע למטה.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד'

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים" ששה דברים קדמו לבריאת העולם יש מהן שנבראו ויש מהן שעלו במחשבה להבראות. התורה והכסא הכבוד נבראו תורה מנין שנאמר (משלי ח, כב): "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י): "כענבים במדבר וגו'" ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו'" שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): ...

לבינה הוא המעבר מאין ליש.

Proverbs 8:21 משלי ח:כ"א

להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא:

That I may cause those that love me to inherit substance,
And that I may fill their treasuries

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34 בלקוית פ' וירא

שם מצוטטים דברי האר"י מ-Likkutei Torah: אין ייחוד של ז"א ונוקבא בלי ייחוד שקודם לו של אבא ואמא; גם הם מקבלים חיות מלמעלה, עד המאציל העליון, שכן רק לו הכוח לחדש תמיד.

הערת קה"ת

להאריז"ל. בשרש מצות התפילה פרק יג (דף קכא, ב) מעתיק הלשון וז"ל "ואין לך שום זיווג דזו"ג שאין זיווג או"א קודם להם כו' גם או"א לוקחי חיות יותר מלמעלה עד המאציל העליון כי הוא לבדו יש בו כח לחדש תמיד" ע"ש. וראה גם אוה"ת ויקרא כרך ג ע' תתכט. וראה לעיל פ' אמור לג, ג.

35 ובארבעה פרקים שבהם העולם נידון

המשנה אומרת: "בארבעה פרקים העולם נידון": בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי העולם, ובחג נידונים על המים. אלה הם חלק מהזמנים הפרטיים המקבלים את חיותם הכללית מראש השנה.

Rosh Hashanah 16a:1 ראש השנה ט"ז א:א'

מתני' בארבעה פרקים העולם נידון: בפסח — על התבואה, בעצרת — על פירות האילן, בראש השנה — כל באי עולם עוקרין לפניו כבני מרון, שנאמר: "היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם", ובחג נידון על המים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ר"ה טז, א.

36 לרגעים תבחננו

"ותפקדנו לבקרים, לרגעים תבחננו". הגמרא מצטטת פסוק זה כדי ללמד שהאדם נידון בכל רגע; כאן הוא מציין את השלב האחרון בחלוקת חיות השנה.

Job 7:18 איוב ז:י"ח

ותפקדנו לבקרים לרגעים תבחננו:

And that Thou shouldest remember him every morning,
?And try him every moment

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב ז, יח.

פסוקה 5

37 את השמים ואת הארץ אני מלא

"האם יכול אדם להסתתר במקומות נסתרים ואני לא אראה אותו? נאום הוי'. הלא אני ממלא את השמים ואת הארץ?" אדמו"ר הזקן מדגיש את המילה "אני": ה' עצמו ממלא את העולמות, ולכן "סובב" אינו יכול להתפרש כמצוי מחוץ להם.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אם-יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא-אֶרְאֶנּוּ נְאֻם-יְהוָה הֲלוֹא אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻם-יְהוָה

In the beginning, G-d created" – six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

Vayikra Rabbah 36:4 ויקרא רבה ל"ו:ד'

הערת קה"ת

מדרש. הובא ברש"י ורמב"ן על הפסוק. וראה ב"ר פ"א, ד. ויק"ר פל"ו, ד. ילקוט ריש בראשית.

31 בראשית בשביל ישראל שנק' ראשית

רש"י מביא את פירוש חז"ל ל"בראשית": בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית. לכן נשמות ישראל הן תכלית הבריאה.

Rashi on Genesis 1:1:2 רש"י על בראשית א':א:ב'

בראשית ברא אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח'), ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה ב'); ואם באת לפרשו כפשוטו, כה פרשוהו בראשית בריאת שמים וארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחשך ואמר אלקים יהי אור ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כה, הנה לו לכתב בראשונה ברא את השמים וגו' שאין לה ראשית במקרא שאינו דבוק ...

IN THE BEGINNING GOD CREATED — This verse בראשית ברא calls aloud for explanation in the manner that our Rabbis explained it: G-d created the world for the sake of the Torah of His (G-d's) way", and for the sake of Israel who are called of His (G-d's) in- (ראשית) (Jeremiah 2:3) "The beginning crease". If, however, you wish to explain it in its plain sense, explain it thus: At the beginning of the Creation of heaven ... and earth when the earth was

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

32 החכ' מאין תמצא

"והחכמה, מאין תמצא?" החסידות מפרשת "מאין" — מן האין: חכמה היא בחינת אין.

Job 28:12 איוב כ"ח:י"ב

והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה:

But wisdom, where shall it be found? And where is the place
?of understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כח, יב.

33 להנחיל אוהבי יש

"להנחיל אוהבי יש". כאן "יש" הוא שם לבינה, ולכן החיבור בין חכמה

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הַעֲרַת קָהָת
בְּמִדְבַּר יָד, כֹּא.

43 "כִּי עַל כָּל כְּבוֹד חוֹפֶה". זֶהוּ הַפְּסוֹק הַפּוֹתָח מֵאֲמֹר הַשְׁקֵסֶט מִצִּטָּה לְהַרְחִיב
בְּעֵינֵי "כְּבוֹד".

Isaiah 4:5 יִשְׁעִיהוּ ד':ה'

וְכָרָא הִי עַל כָּל־מְכוֹן הַרְצִיּוֹן וְעַל־מִקְרָאָהּ עֲנֹן יוֹמָם וְעֶשֶׂן וְנִגְהָ אֵשׁ
לְהִכָּה לְלִלָּה כִּי עַל־כָּל־כְּבוֹד חֶפֶה:

And the L-RD will create over the whole habitation of mount
Zion, and over her assemblies, a cloud and smoke by day,
and the shining of a flaming fire by night; for over all the
glory shall be a canopy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 כִּי כֹאֲרֵץ תּוֹצִיא צִמְחָה

"כִּי כֹאֲרֵץ תּוֹצִיא צִמְחָה" — הַפְּסוֹק הָבָא מִיַּד אַחֲרֵי הַפְּסוֹק שֶׁל מֵאֲמֹר זֶה.
הוּא פּוֹתֵחַ מֵאֲמֹר נֹסֵף הַשְׁקֵסֶט מִצִּטָּה בְּנוֹשֵׂא זֶה.

Isaiah 61:11 יִשְׁעִיהוּ ס"א:י"א

כִּי כֹאֲרֵץ תּוֹצִיא צִמְחָה וְכִנְגָה וְרוּעִיָּה תִצְמִיחַ כִּן אֲדֹנִי הִי יִצְמִיחַ צִדְקָה
וּתְהַלֵּלָהּ נֶגֶד כָּל־הַגּוֹיִם:

For as the earth bringeth forth her growth, And as the garden causeth the things that are sown in it to spring forth; So the L-rd GOD will cause victory and glory To spring forth before all the nations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 7

45 כִּי חֲפֵץ חֶסֶד הוּא

"הוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵר אֶת כַּעַס לְעַד, כִּי הוּא חֲפֵץ בְּחֶסֶד". אֲדֹמִי"ר הֹזֵק מִשְׁתַּמֵּשׁ
בַּפְּסוֹק זֶה לְתִיאֹר חֶסֶד הַנוֹבֵעַ מִרְצוֹנוֹ שֶׁל הִי עֲצֻמוֹ, לֵאלֹא אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא.

Micah 7:18 מִיכָה ז':י"ח

מִי־אֵל כְּמוֹךָ נִשְׂא עֲוֹן וְעֹכֵר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׁאֲרֵית נִחַלְתּוֹ לֹא־יִחַזְקֵיךָ לְעַד
אִפּוֹ כִּי־חֲפֵץ חֶסֶד הוּא:

Who is a G-d like unto Thee, that pardoneth the iniquity, And passeth by the transgression of the remnant of His heritage? He retaineth not His anger for ever, Because He delighteth in mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הַעֲרַת קָהָת
ע"פ מִיכָה ז', יח.

46 וְעִכְשִׁי בְּאַתְעֵד־לִי תִלְיָא מִלִּילָתָא

שֵׁם מִסְבִּיר אֲדֹמִי"ר הֹזֵק מִדּוּעַ רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא רַק "זִכְרוֹן לַיּוֹם רֵאשֹׁן":
בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָרֵאשֹׁן הַכּוֹל נִמְשָׁךְ מִכּוֹחַ "כִּי חֲפֵץ חֶסֶד הוּא", וְאֵילּוֹ עִכְשִׁי
הַדְּבָר תִּלּוּי בְּאַתְעֵרוּתָא דְלִתְתָּא שֶׁל הַשָּׁנָה שְׁחֵלְפָה; לָכֵן יֵשׁ שְׁנַיִם טוֹבוֹת
וּמִתּוֹקוֹת וְיֵשׁ שְׁנַיִם שְׂאִינָן כֹּאֵלָה. רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא כִּיּוֹם יוֹם דִּין שֶׁבוֹ הַחֶסֶד
גּוֹבֵר, כְּמוֹ בְּקִרְיָאָת עֻקְדַּת יִצְחָק, אֲךָ אֵין זֶה הַחֶסֶד הַטְּהוֹר שֶׁל הַיּוֹם הָרֵאשֹׁן.

הַעֲרַת קָהָת

רֹאה לְקֶמֶן נח, ב. עֲטַרְתָּ רֹאשׁ שְׁעַר רִי"ה פ"י ע' 22. שְׁעָרֵי אֹרֶה שְׁעַר הַפּוֹרִים
צו, ב וְאֵילֶךְ. הַמֶּשֶׁךְ וּכְכָה — תִּרְל"ז סע"פ.

47 וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיִּי

"וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים, וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה". אֶת הַכְּפִילוֹת לְכֹאֹרֶה

Can any hide himself in secret places That I shall not see
him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith
the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הַעֲרַת קָהָת
יִרְמִי' כג, כד.

38 הַעוֹלָמוֹת . . תִּיֵּק שָׁנָה

הַגִּמְרָא אוֹמֶרֶת שֶׁהַדָּרֵךְ מִן הָאָרֶץ עַד לְרִקִּיעַ נִמְשַׁכֶּת חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְכךָ גַּם
עוֹבִיוֹ שֶׁל כָּל רִקִּיעַ וְהַמֶּרְחָק שֶׁבֵּין רִקִּיעַ לְרִקִּיעַ. אֲדֹמִי"ר הֹזֵק מִצִּיּוֹן אֶת
הַמִּסְפָּר כְּדִי לְהַרְאוֹת שֶׁכָּל עוֹלָם, גְּבוּהַ כָּל־שִׁיחִיָּה, הוּא מוֹגִבֵּל.

Chagigah 13a חֲגִיגָה י"ג א

הַעֲרַת קָהָת
חֲגִיגָה יג, א.

39 מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ

הַמִּילִים כֹּאֵן מִצִּטָּוֹת אֶת Isaiah 6:3. הַקֵּטַע מוֹפִיעַ לְמַטָּה.

Isaiah 6:3 יִשְׁעִיהוּ ו':ג'

וְכָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ הִי צִבְאוֹת מְלֵא כָּל־הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ:

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is
the L-RD of hosts; The whole earth is full of His glory

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הַעֲרַת קָהָת
יִשְׁעִי' ו', ג.

פסוקה 6

40 הַגְּבִל אֶת הָהָר וּקְדַשְׁתּוֹ

מִשֶּׁה אוֹמֵר לֵה' שֶׁהֵעָם אֵינוֹ יֹכֵל לַעֲלוֹת לְהָר סִינַי, שֶׁכֵּן "הַזְהַרֶּת אוֹתָנוּ
לְאֹמְרֵי: הַצִּיּוֹבוֹת גְּבוּלוֹת סְבִיב הָהָר וּקְדֻשּׁוֹ אוֹתוֹ". קִדּוּשׁ הָהָר פִּירוּשׁוֹ הִיָּה
לְהַקִּיף אוֹתוֹ בְּגֵדֵר, וּמִכָּאן שֶׁ"קְדוּשָׁה" פִּירוּשׁוֹ נִבְדֵּל.

Exodus 19:23 שְׁמוֹת י"ט:כ"ג

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְיָ לֹא־יִוָּכַל הָעָם לָעֲלוֹת אֶל־הָהָר סִינַי כִּי־אַתָּה הַעֲדַתָּהּ
כִּנּוּ לְאֹמֵר הַגְּבִל אֶת־הָהָר וּקְדַשְׁתּוֹ:

And Moses said unto the L-RD: 'The people cannot come up
to mount Sinai; for thou didst charge us, saying: Set bounds
'about the mount, and sanctify it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הַעֲרַת קָהָת
שְׁמוֹת יט, כג.

41 וּבִכְנָתָן כְּבוֹד הִי לְעַמֶּךָ

הַמִּרְאָה מְקוֹם שֶׁל קִהִית לְמִילִים הָאֵלֶּה (הַהֶעֱרָה לְמַטָּה).

הַעֲרַת קָהָת
תַּפְּלָה דִּימִים נוֹרָאִים.

42 וְאוֹלָם חַי אֲנִי וַיִּמְלֵא

"וְאוֹלָם חַי אֲנִי, וּכְבוֹד הוּי יִמְלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ". אֲדֹמִי"ר הֹזֵק מִפֶּרֶשׁ זֹאת
כֹּאֹר שֶׁל "אֲנִי" הַמְּמַלֵּא אֶת הָאָרֶץ כִּי־כְבוֹד — אֵיחוד שֶׁל הָאוֹר הַמְּקִיף וְשֶׁל
הָאוֹר הַמְּמַלֵּא.

Numbers 14:21 בְּמִדְבַּר י"ד:כ"א

וְאוֹלָם חַי־אֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד־הִי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ:

But in very deed, as I live—and all the earth shall be filled
—with the glory of the L-RD

רְבוּא אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יָמִינוּ לְשִׁמְאֵלוֹ (וּבְהִמָּה רָבָה)! מְשׁוֹם
בְּהִמָּה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יבמות סא, א. וש"נ.

51 ואמרתם כה לחי

המסר של דוד לנבל: "ואמרתם כה לחי ואתה שלום". בעקבות הוזהר,
אדמו"ר הזקן מפרש זאת כ"לקשור כה לחי" בראש השנה.

I Samuel 25:6 שמואל א כ"ה:ו

וְאָמַרְתֶּם כֹּה לַחִי וְאֵתָה שְׁלוֹם וּבִיתָה שְׁלוֹם וְכָל אֲשֶׁר־לְךָ שְׁלוֹם:

and thus ye shall say: All hail! and peace be both unto thee,
and peace be to thy house, and peace be unto all that thou
hast

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"א כה, ו. למה שנתבאר כאן ראה אוה"ת פ' מטות ע' אירפג, ושם מציין
לכאן.

52 כה לחי

הוזהר שואל כיצד יכול היה דוד לברך את נבל הרשע, ומשיב שאמר זאת
על ה': "לקשור אותו לחי". מובא גם קטע נוסף מהוזהר על "כה לחי".

Zohar, Vayishlach 7:115-9:125 ספר זוהר, וישלח ז':קט"ו-ט:קכ"ה

53 יוי"ט דר"ה הוה לקשרא כה לחי

רבי אבא שואל כיצד יכול היה דוד לברך כך את נבל, ומשיב שאותו יום
היה ראש השנה, שבו ה' יושב בדין, ודוד אמר זאת על ה': "לקשור כה לחי,
שבו תלויים כל החיים".

Zohar, Vaera 2:26-3:34 ספר זוהר, וארא ב':כ"ו-ג:ל"ד

He then went on to quote David's greeting to Nabal: "Be well
(lehai, lit. thus for life!), and peace be to thee, etc." 'Surely,'
he said, 'David must have been aware of Nabal's wicked-
ness, and how could he greet him thus? It was, however,
New Year's day, the day when the Holy One judges the world,
and David's intention in using both expressions, "Thus for
life", and "and thou art peace", was to address Him from
whom all life and all peace come, in order to make a fitting
... profession

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

54 כל הנביאים נתנבאו בכה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ספרי במדבר ל, ב. לקח טוב ר"פ מטות. וערש"י שם בשם הספרי. [כ].

55 כל הנביאים נתנבאו בכה

על "זה הדבר" אומר הספרי שהנביאים התנבאו בלשון "כה אמר הוי",
ואילו משה התנבא בלשון "זה הדבר". לכן "כה" היא אספקלריה תחתונה
שאינה מאירה.

Sifrei Bamidbar 153:2 ספרי במדבר קנ"ג:ב

זה הדבר - מגיד שכשם שנתנבא משה בכה אמר - כך נתנבא נביאים
בכה אמר, ומוסיף עליהם זה הדבר: ד"א זה הדבר אשר צוה ה' - הבעל
מפר ואין חכם מפר, חכם מתיר ואין בעל מתיר. והרי דברים ק"ו: ומה
אם מי שאינו מפר מתיר, מי שהוא מפר אינו דין שיהא מתיר? והרי
דברים ק"ו: ואם מי שאין מתיר מפר, מי שהוא מתיר אינו דין שיפר?

בפסוק מפרשים כנתינת הכוח לאדם להחיות אחרים.

Genesis 2:7 בראשית ב':ז

וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עֹפֶר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים
וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground,
and breathed into his nostrils the breath of life; and man be-
came a living soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ז.

פסקה 8

48 וירדו בדגת הים ובעוף השמים

"נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, וירדו בדגת הים ובעוף השמים". כאן
משתמשים בשני חלקי הפסוק: הדמיון לה', ו"וירדו", הנקרא במשמעות של
המשכת חיות למטה.

Genesis 1:26 בראשית א':כ"ו

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוּתֵנוּ וַיְרִדּוּ בְּדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּבְבִהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:

And G-d said: 'Let us make man in our image, after our like-
ness; and let them have dominion over the fish of the sea,
and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all
the earth, and over every creeping thing that creepeth upon
'the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, כו.

49 ואתה מחיה את כולם

"אתה עשית את השמים... ואתה מחיה את כולם". כוחו של ה' להחיות הוא
הדגם לכוח שניתן לאדם.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט':ו

אַתָּה־הוּא ה' לְבָדָךְ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָאִם
הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מַחְיָה אֶת־כָּל־שֶׂכֶל וּצְבָא
הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heav-
en, the heaven of heavens, with all their host, the earth and
all things that are thereon, the seas and all that is in them,
and Thou preservest them all; and the host of heaven wor-
shippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 9

50 אתם קרוים אדם

בדיון על דיני סומאה וטהרה, התלמוד דורש מיחזקאל לד, לא, "ואתן צאני
צאן מרעיתי אדם אתם", ש"אתם קרויים אדם". אדמו"ר הזקן משתמש
בביטוי כדי לומר שכל נשמה יהודית כלולה באדם.

Yevamot 61a:1-3 יבמות ס"א א'-ג'

קְבִרֵי גֹיִם אֵינָן מִטְּמְאִין בְּאֶהָל, שְׁנֵאמַר: "וְאַתָּן צְאֲנֵי צֹאן מִרְעִיתִי אָדָם
אַתֶּם". אַתֶּם קְרוּיִין אָדָם, וְאֵין גִּיּוֹנִים קְרוּיִין אָדָם. מִיתִיב: "וְנִפְשׁ אָדָם
שֶׁשָּׂה עֹשֶׁר אֶלְהִי! מְשׁוֹם בְּהִמָּה. "אֲשֶׁר לֹשׁ בָּהּ הִרְבָּה מִשְׁתִּים עֲשָׂרָה

”ואמרתם”, שראשי התיבות שלהן הם אש, מים ואוויר.

Psalms 89:3 תהילים פ”ט:ג

כִּי־אֶמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה שָׁמַיִם תָּכֵן אֱמוּנָתְךָ בָּהֶם:

For I have said: 'For ever is mercy built; In the very heavens
Thou dost establish Thy faithfulness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הַעֲרַת קה"ת

תהלים פט, א.

62 **כ"י אמרתי עולם חסד יבנה".** אותיות המילה "אמרת" הן גם אותיות "ואמרתם", שראשי התיבות שלהן הם אש, מים ואוויר.

Psalms 89:3 תהילים פ”ט:ג

כִּי־אֶמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה שָׁמַיִם תָּכֵן אֱמוּנָתְךָ בָּהֶם:

For I have said: 'For ever is mercy built; In the very heavens
Thou dost establish Thy faithfulness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

63 **אמ"ר**

הדרך במילון על האותיות אמ"ר; ההערה מוסיפה ששם כתוב "אור" במקום "אש".

הַעֲרַת קה"ת

הובא בוח"ב (קסז, א). קלו, ב. שם אי כללא דאתון, ובע"ח שי מ"ן ומ"ד דרוש ה-ו ע"ש. ובמא"א אות אומר סצ"ז, ע"ש. ושם אי אור ולא אש [כ]. וע' בס' הערכים-חב"ד בע' אור מים רקיע ע' תיא-ב.

64 **אמ"ר ר"ת אש מים רוח**

במאמר השני "לסוסתי" מחלק אדמו"ר הזקן את כל המצוות לתורה, עבודה וגמילות חסדים, ודורש את "אמר" כראשי תיבות של אש, מים, רוח: האש היא עבודה, העולה כלפי מעלה כלהבה; המים הם צדקה וגמילות חסדים, היורדים אל הנמוכים; והאוויר (רוח) הוא לימוד תורה, שעיקרו בדיבור. שלוש אלה, הוא מוסיף, נרמזות ב"כי אמרתי עולם חסד יבנה".

הַעֲרַת קה"ת

מובא בכמה מקומות בדא"ח בשם הזהר. ראה לקמן בשח"ש יב, ב. סידור רסד, ד. ביאור"ז לאדה"א קז, ג. ובארוכה באוה"ת דברים כרך ד ע' איתקז ואילך. אוה"ת יתרו ע' תתקפט.

65 **בדי"ה לסוסתי**

זהו המאמר המצוטט בטקסט לעניין אמ"ר כאש, מים ואוויר, כנגד תורה, עבודה וגמילות חסדים.

הַעֲרַת קה"ת

הב' (פ"ג), (כ) — יב, ב].

66 **איכה**

כאשר היד הימנית מושבת לאחור, כוס הברכה ניתנת לשמאל, ומלמעלה ומלמטה מקוננים: "איכה, אי כה" — היכן כה? אדמו"ר הזקן מצטט זאת בהקשר של "איכה" כביטוי להיעדרו של כה.

Zohar, Terumah 31:315-324 ספר הזהר, תרומה ל"א:שט"ו-שכ"ד

67 **איכה ישבה בדד**

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הַעֲרַת קה"ת

ריש איכה.

68 **"איך ישבה בדד"!** כשקוראים זאת בתשעה באב, זהו המצב ההפוך מ"כה

ת"ל זה הדבר אשר צוה ה': הבעל מיפר ואין חכם מיפר, חכם מתיר ואין הבעל מתיר:

This is the thing": We are hereby apprised that just as the" prophets prophesied by "Thus said the L-rd," so did Moses, viz. (Shemot 11:4), and, in addition, "This is the thing, etc." Variantly: This is the "word" (for the absolution of vows.) A husband "annuls" ("mefer" [his wife's vows, viz. Bamidbar 30:9]), but a sage does not annul. A sage "permits" ("matir" [viz. Bamidbar 30:3]) but a husband does not permit. For would it not follow otherwise, viz.: If he who does not annul, ... permits, then he who does

Wikisource (CC-BY-SA) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

56 **בחיי מלי שנק' אספקלריא דלא נהרא**

מילון מונחים קבלי, המצוטט כמקור לכך שמלכות היא "אספקלריא דלא נהרא".

הַעֲרַת קה"ת

מא"א אות א, סקנ"ט וביאיר נתיב שם.

57 **יחיד חי העולמים מלך**

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הַעֲרַת קה"ת

ברכת ברוך שאמר.

58 **בזח"א תולדות (קל"ה ב')**

ההערה מפנה לשם לנוסח הקטע בוזהר על "באר לחי רואי".

הַעֲרַת קה"ת

ראה הלשון באוה"ת ויצא כרך ה תתנו, א.

59 **באר לחי רואי**

הזהר שואל מה פירוש "לחי ראי", ומשיב שיצחק התקשר שם לשכינה. אדמו"ר הזקן מביא זאת כמקום נוסף שבו "חי" נקשר לשכינה, מלכות.

Zohar, Toldot 1:8-11 ספר הזהר, תולדות א:ח-י"א

R. Isaac rose from his bed one night to study the Torah. R. Judah, who happened then to be in Caesarea, said to himself at the same time: 'I will go and join R. Isaac in the study of the Torah.' He accordingly set out along with his youthful son Hizkiah. As he was nearing R. Isaac's threshold he overheard him expound the verse: "And it came to pass after the death of Abraham, that G-d blessed Isaac his son; and Isaac ... dwelt by Beer-lahai-roi" (Gen. 25, 11). 'The connection

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

60 **"ויפח באפיו נשמת חיים".** האדם, שנברא עם "נשמת חיים" בראש השנה, יכול להמשיך את היחוד של כה עם חי.

Genesis 2:7 בראשית ב':ז

וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפִּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

61 **כי אמרתי עולם חסד יבנה**

"כי אמרתי עולם חסד יבנה". אותיות המילה "אמרת" הן גם אותיות

Thus saith the L-RD: Where is the bill of your mother's divorce, Wherewith I have put her away? Or which of My creditors is it To whom I have sold you? Behold, for your iniquities were ye sold, And for your transgressions was your mother put away.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נ, א. ושם איי ובפשעיהם ביו"ד [כ].

73 כמ"ש ברבות בראשית (ס"פ י"ט)

אור התורה מצטט את המדרש: "והמה כאדם עברו ברית" — ה' דן את אדם הראשון בגירוש ובשילוח, וקונן עליו "איכה", וכך גם על בניו.

הערת קה"ת

"והמה כאדם עברו כו' בשלוחין בגרושין וקוננתי עליו איכה, בגירושין שנאמר ויגרש את האדם כו' אף בניו כו' ע"ש" — אוה"ת איכה נ"ך כרך ב ע' א"מג.

74 בשלוחין כו' בגרושין כו' איכה יושבה

ה' אומר שהביא את אדם לגן עדן, אדם חטא, והוא דן אותו בשילוח ובגירושין, וקונן עליו "איכה"; וכך גם ביחס לישראל. הדבר קושר את "שולחה" ל"איכה".

Bereshit Rabbah 19:9 בראשית רבה י"ט ט:

... דנתי אותם בשלוחין, שנאמר (ירמיה ט"ז): שלח מעל פני. ויצאו דנתי אותם בגרושין, שנאמר (הושע ח): מביתי אגרשם. קוננתי עליהם איכה, שנאמר (איכה א) איכה יושבה:

The L-rd G-d called to the man, and said to him: Where are "you?" (Genesis 3:9). "The L-rd G-d called to the man [and said to him: Where are you [ayeka]?]" — how [eikh] have you become like this? Yesterday you were loyal to My will, but now to the will of the serpent. Yesterday you extended from one end of the world to the other end, but now you fit "among the trees of the garden"? Rabbi Abahu said in the ... name of Rabbi H̄anina: "But they were like

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

75 בד"ה ואשה כי תדור

בסיכום המאמר, "אשה" היא נוקבא בצעירותה, שאהבתה היא האהבה הקריה יותר של בן לאביו, "מאחור". שם נדרש "איה איכה תרעה" על ישראל "המפרנסים לאביהם שבשמים"; ואילו אהבת הכלה, השלמה והלוהטת יותר, באה כאמצעות התורה, שניתנה כאש שחורה על גבי אש לבנה.

הערת קה"ת

לעיל פ' מטות פד, ד.

76 איכה תרעה

"הגידה לי שאהבה נפשי, איכה תרעה?" "איכה" נוספת, שנידונה במאמר שאליו מפנה הטקסט.

Song of Songs 1:7 שיר השירים א':ז

הגידה לי שְׁאֶהְבָּה נַפְשִׁי אִיכָה תִרְעָה אִיכָה תִרְבִּיץ בְּצִהְרִים שְׁלֵמָה אֶהְיֶה כְּעֵטָה עַל עֲדְרֵי חֲבֵרֶיךָ:

Tell me, O thou whom my soul loveth, Where thou feedest, where thou makest thy flock to rest at noon; For why should I be as one that veileth herself Beside the flocks of thy companions?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

לחיי: מלכות נותרה לבדה, מנותקת ממקורה.

Lamentations 1:1 איכה א':א

אִיכָה יֹשְׁבָה בְּדָד הָעִיר רִבְתִּי עִם הָיְתָה כְּאַלְמָנָה רִבְתִּי בְּגוֹיִם שְׂרָתִי בְּמִדְיָנוֹת הָיְתָה לְמַסִּ:

How doth the city sit solitary, That was full of people! How is she become as a widow! She that was great among the nations, And princess among the provinces, How is she become tributary!

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

69 כפי תרומה (דף קמ"ג ע"ב ע"ש)

אור התורה מצטט את הוזהר על תרומה: כשהיד הימנית חוזרת לאחור, כלומר, כשהחסדים מסתלקים להסתר (על פי "מקדש מלך"), כוס של ברכה ניתנת לשמאל, ואז "איכה, אי כה".

הערת קה"ת

"בזמנא דהאי ימינא אתהדרא לאחור, היינו שהחסדים נסתלקו בבחי' העלם, עיין מק"מ כד"א השיב אחור ימינו, כדין כוס של ברכה אתהיב בשמאלא כו'. כדין איכה אי כה" — אוה"ת איכה נ"ך כרך ב ע' א"מא.

70 אוי לכה

רבי נחמיה אומר ש"איכה" היא תמיד ביטוי של קינה, כמו בדברי ה' לאדם: "איכה", שנקראת "אוי לך". אדמו"ר הזקן שומע בה "אוי לכה".

Eikhah Rabbah 1:1 איכה רבה א':א

אִיכָה יֹשְׁבָה, שְׁלֵשָׁה תִּתְּנָא בְּלִשּׁוֹן אִיכָה, מִשָּׁה, יִשְׁעִיָּה, וִירְמְיָה. מִשָּׁה אָמַר (דברים א, יב): אִיכָה אֶשָּׂא לְבָדִי וְגו'. יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה א, כא): אִיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה. וִירְמְיָה אָמַר: אִיכָה יֹשְׁבָה בְּדָד, אָמַר רַבִּי לִוי מִשַּׁל לְמִטְרוֹנָה שְׁהִיוּ לָהּ שְׁלֹשָׁה שׁוֹשְׁבֵינִין, אֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּשִׁלּוֹתָהּ, וְאֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּפִתּוּתָהּ, וְאֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּנוֹלָהּ. כֹּה, מִשָּׁה רָאָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכַבּוּדָם וְשִׁלּוֹתָם וְאָמַר: אִיכָה אֶשָּׂא לְבָדִי טְרַחְכָם. יִשְׁעִיָּה רָאָה אוֹתָם בְּפִתּוּתָם, וְאָמַר: אִיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה. וִירְמְיָה ...

How does the greatly crowded city sit alone? She has become like a widow. Great among the nations, a princess among the states: She has become a vassal" (Lamentations 1:1). "How [eikha] does...sit [alone]." Three prophesied with the term eikha: Moses, Isaiah, and Jeremiah. Moses said: "How [eikha] can I bear alone..." (Deuteronomy 1:12). Isaiah said: "How [eikha] did [the faithful city] become a harlot?" (Isaiah 1:21). Jeremiah said: "How [eikha] does [the greatly crowded city] sit alone?" Rabbi Levi said: This is ... analogous to a noblewoman who had three

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

71 ופיי יושבה בדד

ההערה מציינת שזהו ביאור ארוך על "ישבה בדד".

הערת קה"ת

ראה בארוכה באוה"ת איכה נ"ך כרך ב ע' א"מב.

72 ובפשעכם שולחה אמכם

"הן בעוונותיהם נמכרתם ובפשעיהם שולחה אמכם". "האם", מלכות, ששולחה, היא ההפך מ"כה לחיי".

Isaiah 50:1 ישעיהו נ':א

כה אָמַר ה' אִי זֶה סֹפֵר כְּרִיתוֹת אֲמָכֶם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ אוֹ מִי מְנוּשִׁי אֲשֶׁר-מִכְרָתִי אֲתָכֶם לוֹ הֵן בְּעוֹנוֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שְׁלַחָה אֲמָכֶם:

77 רחל מבכה

"רחל מבכה על בניה, ממאנת להינחם... כי איננו". כאן הבכי הוא שמעורר רחמים; סעיף 22 מסביר זאת בהרחבה.

Jeremiah 31:15 ירמיהו ל"א:ט"ו

כֹּה אָמַר הָאֵלֹהִים הַיְיָ בְּכִי תִמְרוּרִים רָחֵל מִבְּכָה עַל־בְּנֶיהָ מֵאַנְהָ לְהִנָּחֵם עַל־בְּנֶיהָ כִּי אֵינָנוּ:

Thus saith the L-RD: A voice is heard in Ramah, Lamentation, and bitter weeping, Rachel weeping for her children; She refuseth to be comforted for her children, .Because they are not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הַעֲרַת קָה"ת

יִרְמְיָהּ לֹא, יָד.

78 ע"י הבכייה רחל מבכה כו'

אור התורה אומר אותו הדבר: על ידי בכייה של רחל מתעוררים רחמים.

הַעֲרַת קָה"ת

עֲדִיזוּ גַם בְּאוֹהֵי"ת נִיץ כֹּרֶךְ ב' ע' אִנָּח.

79 בדיה ת"ר נר חנוכה

המאמר נפתח במחלוקת בית שמאי ובית הלל על נרות חנוכה. הוא משווה בין שתי האספקלריות: משה ראה דרך האספקלריא המאירה, וזוכית שקופה שדרכה רואים אור ישר; ואילו שאר הנביאים ראו דרך האספקלריא שאינה מאירה, וזוכית שמאחוריה שכבת כסף דקה. אך יש באחרונה גם מעלה משלה: אפשר לראות בה את עצמך ואת מה שמאחוריך, דבר שאינו נראה בזוכית שקופה.

הַעֲרַת קָה"ת

תוֹרָא לֵג, א.

80

מנשה מאשים את ישעיהו: משה אמר "לא יראני האדם וחי", ואתה אמרת "ואראה את ה' יושב על כיסא". אדמו"ר הזקן מסביר שישעיהו ראה באמצעות "כה", אספקלריה שאינה מאירה.

Yevamot 49b:10 יבמות מ"ט ב"י

"וְאָרְאָה אֶת ה', כְּדֶתְנָא: כָּל הַנְּבִיאִים נִסְתַּכְּלוּ בְּאַסְפִּקְלָרְיָא שְׁאִינָה מְאִירָה, מִשָּׁה רַבִּינוּ נִסְתַּכְּל בְּאַסְפִּקְלָרְיָא הַמְאִירָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

81 כי לא יראני

"לא תוכל לראות את פניי, כי לא יראני האדם וחי". משה, שהתנבא באמצעות "זה", אמר זאת.

Exodus 33:20 שמות ל"ג:כ'

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנַי כִּי לֹא־יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי:

And He said: 'Thou canst not see My face, for man shall not .see Me and live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 בכל מאדך

"ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: "כה" מגיעים לבחינת "בכל מאדך".

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and .with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

83

"ואולם חי אני וימלא כבוד הוי' את כל הארץ". "חי", כשהוא מתחבר ל"כבוד" — מלכות — הוא יחוד "כה" עם "חיי".

Numbers 14:21 במדבר י"ד:כ"א

וְאֹלֶם חַי־אֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד־ה' אֶת־כָּל־הָאָרֶץ:

But in very deed, as I live—and all the earth shall be filled —with the glory of the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84

"ואישה כי תידור נדר להוי'". כך נפתח המאמר שהטקסט מצטט, העוסק בפסוק "איכה תרעה?"

Numbers 30:4 במדבר ל':ד'

וְאִשָּׁה כִּי־תִדּוֹר נֶדֶר לַה' וְאִסְרָהּ אִסֵּר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעֲרֶיהָ:

Also when a woman voweth a vow unto the L-RD, and bindeth herself by a bond, being in her father's house, in ,her youth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

85

הַעֲרַת קָה"ת מִפְּנֵה Rosh Hashanah 18a:13 למילים האלה.

Rosh Hashanah 18a:13 ראש השנה י"ח א:י"ג

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו כְּבָנֵי מְרוֹן. מֵאֵי "כְּבָנֵי מְרוֹן"? הֵכָּא תִּרְגְּמִימוּ: כְּבָנֵי אֲמִרְנָא. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר: כְּמַעְלֹת בֵּית מְרוֹן. אָמַר רַב יְהוֹנָתָן אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּחִיּוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

86

"וישב יצחק עם באר לחי רא"י". הוזהר על פסוק זה מובא כמקור ליחוד "כה" עם "חיי".

Genesis 25:11 בראשית כ"ה:י"א

וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּעֹרָ לְחֵי רְאִי:

And it came to pass after the death of Abraham, that G-d blessed Isaac his son; and Isaac dwelt by Beer-lahai-roi

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

87 נלכה עד כה

אברהם אומר למשרתיו: "ואני והנער נלכה עד כה". המדרש על כך מובא כדי להצביע על מעלת "כה".

Genesis 22:5 בראשית כ"ב:ה'

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר נִלְכָּה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁכַּח אֵלֵינוּ:

And Abraham said unto his young men: 'Abide ye here with the ass, and I and the lad will go yonder; and we will worship, .and come back to you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

88 נלכה עד כה

רבי יהושע בן לוי אומר: "נלך ונראה מה יהיה בסופו של כה". אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להצביע על מעלתה המיוחדת של בחינת "כה".

Bereshit Rabbah 56:2 בראשית רבה נ"ו:ב'

אמר ליצחק בני רואה את מה שאני רואה א"ל הין אמר לשני נערי רואים אתם מה שאני רואה אמרו לו לאו אמר הואיל וחמור אינו רואה ואתם אין אתם רואים שבו לכם פה עם החמור ומניין שהעבדים דומין לבהמה מהכא שבו לכם פה עם החמור עם החמור רבנן מייתי ליה מהכא ממתן תורה שנאמר (שמות כ) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וגוי אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך א"ר יצחק עתיד

93 סידור שבחיו של מקום

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
ראה ע"ז, סע"ב. וש"נ.

94 סידור שבחיו של מקום

הגמרא מלמדת שעל האדם תמיד לסדר תחילה את שבחו של מקום, ורק לאחר מכן להתפלל. אדמו"ר הוקן מדבר על "סדר שבחי ה'".

Avodah Zarah 7b:18 עבודה זרה ז' ב:י"ח

כְּדִרְיֵשׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי [דְּרִישׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי]: לְעוֹלָם יִסְדֹּר אָדָם שְׁבָחוֹ שֶׁל מְקוֹם וְאַחֵר כִּי יִתְפַּלֵּל, מִנְּלוֹ? מַמְשֶׁה רַבִּינוּ, דְּכָתִיב: "הִי אֱלֹקִים אַתָּה הַחֲלוּת לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ וְגוֹ", וְכָתִיב בְּתַרְיָה: "אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

95 במקום שאתה מוצא גדולתו

ההערה מפנה למאמר קודם שבו מובאים הדברים על גדולתו וענוותנותו של ה', יחד עם מקורותיהם.

הערת קה"ת
ע"ל בואתחנן (ד, ח). וש"נ. [כ].

96 במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו

רבי יוחנן: בכל מקום שאתה מוצא את גבורתו של הקדוש ברוך הוא, אתה מוצא את ענוותנותו, והוא מוכיח זאת מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים. כאן מוסבר מדוע "אתה זוכר" הוא שבח.

Megillah 31a:12-13 מגילה ל"א א:י"ב-י"ג

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מְקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְבוּרָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אַתָּה מוֹצֵא עֲנוּתָנוּתוֹ. דָּכַר זֶה כְּתוּב בַּתּוֹרָה, וְשְׁנַי בְּנְבִיאִים, וּמְשׁוּלָשׁ בְּכַתּוּבִים. כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "כִּי הִי אֱלֹהֶיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹקִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים", וְכָתִיב בְּתַרְיָה: "עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט תָּוֹם וְאֶלְמֶנֶה". שְׁנַי בְּנְבִיאִים: "כֹּה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שׁוֹכֵן עַד וְקָדוֹשׁ וְגוֹ", וְכָתִיב בְּתַרְיָה: "וְיָאֵת דָּכָא וּשְׁפִל רּוּחַ", מְשׁוּלָשׁ בְּכַתּוּבִים, דְּכָתִיב: "סוּלוֹ לְרוּכָב בְּעֶרְבוֹת בְּקָה שְׁמוֹ", וְכָתִיב בְּתַרְיָה: "אֲבִי יְתוּמִים ...

Yohanan said: Wherever you find [mentioned in the Bible] the power of the Holy One, blessed be He, you also find his humility. This fact is stated in the Torah, repeated in the Prophets, and stated a third time in the [Sacred] Writings. It is written in the Torah, "For the L-rd your G-d, He is the G-d of gods and L-rd of lords," and it says immediately afterwards, "He executes justice for the orphan and widow" (Deuteronomy 10:17). It is repeated in the Prophets: "For ... thus said He who

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

המקום לירחק מבעליו ולעולם תלמוד לומר (תהלים קלב) זאת מנוחתי עד דע פה אשב לכשיבא אותו שכתוב בו ...

Abraham said to his young men: You stay here with the "donkey, and I and the lad will go to there; we will prostrate ourselves, and we will return to you" (Genesis 22:5). He said to Isaac: "Do you see what I see?" He said to him: "Yes." He said to his two young men [his attendants]: "Do you see what I see?" They said to him: "No." He said: "Since the donkey does not see it and you do not see it: "You stay here with the ... donkey." From

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

פסוקה 10

89 זכר רב טובך יביעו

"יביעו זכרון רב טובך וצדקתך ירננו". אדמו"ר הוקן מפרש את "זכרון" כמידה המצומצמת של אור המגיע לעולמות.

Psalms 145:7 תהילים קמ"ה ז:

זָכַר רַב־טוֹבָךָ יִבְיְעוּ וְצִדְקָתְךָ יִרְנְנוּ:

They shall utter the fame of Thy great goodness, And shall sing of Thy righteousness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, ז.

90 להודיע לבני האדם גבורותיו

"להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו". את "גבורותיו" הוא מפרש כצמצומים המעלימים את אור אין סוף.

Psalms 145:12 תהילים קמ"ה י"ב

לְהוֹדִיעַ לְבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכְבוֹד הָדָר מַלְכוּתוֹ:

To make known to the sons of men His mighty acts, And the glory of the majesty of His kingdom

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יב.

91 דכולא קמי' כלא

דברי הוזהר שכל מה שלפניו נחשב לאין. הם מסבירים מדוע העולמות הם רק "דבר קטן" ש"נוכר".

Zohar I, 11b זח"א יא, ב

הערת קה"ת

זח"א יא, ב.

92 מלכותך מלכות כל עולמים

"מלכותך מלכות כל עולמים". רק מלכות, מלכותו של ה', קשורה לעולמות.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה י"ג

מְלִכּוּתְךָ מְלִכּוּת כָּל־עוֹלָמִים וּמִמְשִׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

97 זה היום תחלת מעשיך

המדרש מצטט את תפילת ראש השנה של רב: "זה היום תחילת מעשיך", יחד עם המסורת שהעולם נברא בכ"ה באלול, ומתאר כיצד בראש השנה האדם "עלה במחשבה" תחילה, ולאחר מכן נוצר.

Vayikra Rabbah 29:1 ויקרא רבה כ"ט:א'

98 הגם שר"ה הוא יום ברוא אדה"ר

אחד המקורות שהערה מונה בעניין הסיבה שהיום שבו נברא האדם נקרא "תחילת מעשיך".

הערת קה"ת

ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתמ. אוה"ת נצבים ע' ארנז. סה"מ תרנ"ד ע' יג. סה"מ תרס"ו ע' כ. ד"ה זה היום תשמי"ב ועוד.

99 סוף מעשה במחשבה תחלה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פיוט לכה דודי.

100 בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית

ההערה מפנה שם, וכן למקורות המובאים שם, בעניין ההוראה שהעולם נברא בשביל ישראל, שנקראו "ראשית".

הערת קה"ת

רש"י בראשית א, א. אותיות דרע"ק אות ב. וראה בלקו"ש ח"ג ע' 820 הערה 3 וש"נ.

101 בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית

רש"י: העולם נברא בשביל התורה, שנקראת "ראשית", ובשביל ישראל, שנקראו "ראשית". לכן ישראל הם הכוונה הראשונה בבריאה.

Rashi on Genesis 1:1:2 רש"י על בראשית א:א:ב'

בראשית ברא אין המקרא הנה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח'), ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה ב'); ואם באת לפרשו כפשוטו, כך פרשוהו בראשית בריאת שמים וארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויארר אלקים יהי אור ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, היה לו לכתב בראשונה ברא את השמים וגו' שאין לה ראשית במקרא שאינו דבוק ...

בראשית ברא IN THE BEGINNING GOD CREATED — This verse calls aloud for explanation in the manner that our Rabbis explained it: G-d created the world for the sake of the Torah of (ראשית) which is called (Proverbs 8:22) "The beginning His (G-d's) way", and for the sake of Israel who are called of His (G-d's) in- (ראשית) (Jeremiah 2:3) "The beginning crease". If, however, you wish to explain it in its plain sense, explain it thus: At the beginning of the Creation of heaven ... and earth when the earth was

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

102 ישראל עלה במחשבה

שם מסביר אדמו"ר הזקן שמכיוון שישראל "עלו במחשבה", הם נקראים "אחים ורעים" של הקב"ה: הנשמות שנמשכות מאותיות המחשבה העליונה

מאחדות עם מדות האצילות, כשם שאותיות המחשבה מאחדות עם הרעיון שבתוכן.

הערת קה"ת

ב"ר רפ"א. נסמן לעיל פי' צו טז, ג. ובפי' מטות פג, ג. ראה לעיל יח, א. כד, ד.

103 ישראל עלה במחשבה

שישה דברים קדמו לבריאת העולם; ביניהם האבות וישראל, ש"עלו במחשבה" להיברא. זו המחשבה הקדומה שעליה מדבר אדמו"ר הזקן.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד'

... "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש וישוהו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י'): "כענבים במדבר וגו'" ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו'" שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רבי אהבה ברכי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם,

...

In the beginning, G-d created" – six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

104 המחשבה . . . אנה אמלוך היתה ע"י ישראל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה רות רבה פ"ב, ג.

105 ביום עשות ה' אלקים

"אלה תולדות השמים והארץ בהיבראם, ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים". כאן הבריאה נקראת מעשה.

Genesis 2:4 בראשית ב:ד'

אלה תולדות השמים והארץ בהיבראם ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים:

These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the L-RD G-d made earth and heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ד.

ראה באוה"ת פ' חוקת ע' תשסו ג' פירושים בלשון חק. וראה בסה"מ תקס"ח ח"א ע' תכד.

112 כמשפט הראשון

יוסף אומר לשר המשקים שייתן לפרעה את כוסו "כמשפט הראשון". הדבר מלמד שמשפט פירושו דרך הליכה.

Genesis 40:13 בראשית מ':יג
בעוד שלשת ימים ישא פרעה את־ראשך והשיבך על־כנך ונתת כוס־פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו:
within yet three days shall Pharaoh lift up thy head, and restore thee unto thine office; and thou shalt give Pharaoh's cup into his hand, after the former manner when thou wast his butler.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

113 כתרגום על כמשפט הראשון כהלכתא קדמיתא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
תרגום אונקלוס פ' מקץ מ, יג — כבדפוסים הישנים.

114 כהלכתא קדמיתא

אונקלוס מתרגם "כמשפט" כ"כהילכתא", כלומר "לפי המנהג", מן השורש הליך; בהערת קה"ת נאמר שהנוסח "קדמיתא" הוא לפי הדפוסים הישנים (בנוסח שבספריא מופיע "קדמאה").

Onkelos Genesis 40:13 תרגום אונקלוס על בראשית מ':יג
בסוף תלתא יומין יִדְבַּרְנָה פְּרָעָה יְתִישָׁךְ וְיִתִּיבְנָה עַל שְׁמוֹשְׁךָ וְתִתֶּן כֶּסֶף דְּפָרְעָה בְּיָדֶיךָ כְּהִלְכְּתָא קְדָמָא דִּי הָיִיתָ מְשָׁקִי לְקָה:
Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC)

115 יעקב יו"ד עקב

מילון מונחים קבלי, המצוטט לצורך הדרשה של יעקב כיו"ד ועקב, "עקב".
הערת קה"ת
קהלת יעקב בערכו קרוב לסופו.

116 אורייתא מחו"ב נפקא

הוהר מלמד שהתורה יוצאת מחכמה עילאה. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להסביר כיצד התורה יכולה להמשיך נשמות, שנולדות מן הזיווג של חכמה ובינה.

Zohar II, 85a זח"ב פה, א
הערת קה"ת
זח"ב פה, א.

פסקה 14

117 שהשמחה גורמת ענוה

אור התורה מקשה על העיקרון מן הפסוק "וענוים ירבו שמחה בהוי", שמשמע ממנו שהענוה מביאה שמחה, ומפנה לזוהר על פקודי (233) ולביאורי זוהר שם.

הערת קה"ת
באוה"ת כאן ע' ארסו הקשה וז"ל: "וצ"ע בפסוק ויספו ענוים בה' שמחה משמע הענוה גורמת שמחה, ועי' מזה זוהר פ' פקודי דף רל"ג ובבה"ז שם).".
וכ"ה שם בכרך ה ע' בעד. וראה בסה"מ תקס"ב ע' נא. מאמרי אדה"א נביאים ע' כז.

106 ובע"מ נברא העולם

"בעשרה מאמרות נברא העולם". כאן הבריאה נקראת דיבור.

Pirkei Avot 5:1 משנה אבות ה':א
בְּעֶשְׂרֵה מְאֻמֹּת נִבְרָא הָעוֹלָם. וְזֶה תִּלְמוּד לומר, וְהָלֹא כְּמֵאֶמֶר אֶחָד יָכוֹל לְהִבְרֹאוֹת, אֲלֵא לְהַפְרֵעַ מִן הָרָשָׁעִים שֶׁמֵּאֲכִידִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּעֶשְׂרֵה מְאֻמֹּת, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שֶׁמְקַיְמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּעֶשְׂרֵה מְאֻמֹּת:

With ten utterances the world was created. And what does this teach, for surely it could have been created with one utterance? But this was so in order to punish the wicked who destroy the world that was created with ten utterances, And to give a good reward to the righteous who maintain the world that was created with ten utterances.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

107 ובמדרש איתא

אותו רעיון, שהעולם נברא "במחשבה אחת", מופיע שם ומיוחס לזוהר ולא למדרש.

הערת קה"ת
ועי' עקב טז, ד. ושי"ג. [כ]. כאן מציין למדרש, ולעיל בפ' עקב מציין לזוהר, וראה במאמרי אדה"א כאן ע' תתמו, מציין "במדרש וזוהר" וראה במ"מ לשם.

108 כי חק לישראל משפט לאלקי יעקב

הפסוק הבא אחרי "תקעו בשופר": "כי חוק לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב". הוא נאמר בתפילת ראש השנה מיד אחרי "זה היום תחילת מעשיך", כהסבר לכך.

Psalms 81:5 תהילים פ"א:ה'
כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לְאַלְקֵי יַעֲקֹב:
For it is a statute for Israel, an ordinance of the G-d of Jacob
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
תהלים פא, ה.

109 ובע"מ נבה"ע

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
אבות רפ"ה.

110 ומבאר זה כ"ק אדה"א

אדמו"ר האמצעי מסביר שביחס לכל העולמות הבריאה נקראת מחשבה אחת כללית, ואילו ביחס לעצמות אור אין סוף היא נקראת עשרה מאמרות, דיבור, משום שדיבור של מדרגה גבוהה יותר נעשה מחשבה ביחס למדרגה נמוכה יותר.

הערת קה"ת
"דלגבי כל העולמות נקי' מחשבה כללית ולגבי עצמות אא"ס נקי' עשרה מאמרות בחי' דבור, כידוע שדבור שבעליון נעשה בחי' מחשבה לתחתון וכמו כן יובן בבחי' מחשבה הקדומה כנ"ל".

פסקה 13

111 התורה נקי' חוק ומזון לישראל

באור התורה מובאים שם שלושה פירושים למילה "חוק".
הערת קה"ת

”ודוד מכרכר בכל עוז לפני הוי”י. המלך השמח יורד אל תוך העם.

II Samuel 6:14 שמואל ב ו:י”ד

וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל־עֹז לִפְנֵי ה' וְדָוִד חָגַר אֶפֶד בָּד:

And David danced before the L-RD with all his might; and David was girded with a linen ephod

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

119 ומאן חשוב ומאן ספון

הערת קה”ת מפנה Moed Katan 28b למילים האלה.

Moed Katan 28b מועד קטן כ”ח ב

הערת קה”ת

מו”ק כח, ב.

120 תחת אשר לא עבדת

מתוך התוכחה: ”תחת אשר לא עבדת את הוי”י אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כלי” אדמו”ר הזקן מפרש את ”מרוב כלי” כשמחה העולה על הכול.

Deuteronomy 28:47 דברים כ”ח:מ”ז

תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עַבַדְתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרֹב כֶּלִי:

because thou didst not serve the L-RD thy G-d with joyfulness, and with gladness of heart, by reason of the abundance of all things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

דברים כח, מז.

121 מרוב כל אפי מחיי העוה”ב

הערת קה”ת מפנה Bava Batra 17a למילים האלה.

Bava Batra 17a בבא בתרא י”ז א

הערת קה”ת

ראה ב”ב יז, א.

122 מרוב כל אפי מחיי העוה”ב

שלושה טעמו בעולם הזה מעין העולם הבא: אברהם, יצחק ויעקב, כפי שנאמר עליהם: ”בכולי”, ”מכולי”, ”כולי”. בהערת קה”ת מובא הדבר על המילים ”למעלה מריבוי הכול”.

Bava Batra 17a בבא בתרא י”ז א

הערת קה”ת

ראה ב”ב יז, א.

123 בחדות ה’

”אל תהיו עצובים, כי חדוות הוי”י היא מעוזכם”. אדמו”ר הזקן משתמש בביטוי זה לתיאור השמחה הנובעת מתענוגו הגלוי של ה’.

Nehemiah 8:10 נחמיה ח:י

וַיֹּאמֶר לָהֶם לֵכוּ אֲכֹלוּ מִשְׁמְנִים וּשְׁתּוּ מִמִּתְקִים וְשַׁלְּחוּ מְנוֹת לְאִין נֶכֶן לֹא כִי־קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֹדְנֵינוּ וְלֹא־תַעֲצֹבוּ כִי־חֲדָוֹת ה' הִיא מְעֻזָּכֶם:

Then he said unto them: ‘Go your way, eat the fat, and drink the sweet, and send portions unto him for whom nothing is prepared; for this day is holy unto our L-rd; neither be ye ‘grieved; for the joy of the L-RD is your strength

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 אין לך עשב מלמטה

רבי שמעון אומר: אין עשב שאין לו מזל ברקיע שמכה בו ואומר לו: ”גדלי”.

אדמו”ר הזקן מכנה את המזל הזה הרוחניות של התענוג.

Bereshit Rabbah 10:6 בראשית רבה י:ו

בר סירא אמר: אלוה העלה סמים מן הארץ, בהם הרופא מרפא את המכה, ובהם הרוקח מרקח את המרקחת. אמר רבי סימון: אין לך כל עשב ועשב, שאין לו מזל ברקיע, שמכה אותו ואומר לו גדל, הדא הוא דכתיב (שם לח): הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ וגוי. לשון שוטר (שם י). התקשר מעדנות כימה, או מושכות כסיל תפתח. רבי חנינא בר פפא ור’ סימון אמר: כימה מעדנת את הפירות, וכסיל מושך בין קשר לקשר. הדא הוא דכתיב (שם): התוציא מזרות בעתו ועיש על בניה תנחם. רבי תנחום בר חיאיא ...

Bar Sira said: G-d produced drugs from the earth with which the physician heals the wound, and with which the pharmacist mixes his compounds.38:4. Rabbi Simon said: There is not a single blade of grass that does not have a constellation in the firmament that strikes it and says to it: ‘Grow.’ That is what is written: “Do you know the rules of the heavens? Will you establish its dominion [mishtaro] on earth?” (Job 38:33). It is an expression of being in charge [shoter]. “Will ... you tie the chains of

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

Zohar I, 251a זח”א רנא, א

הערת קה”ת

ראה ב”ר פ”י, ו. זח”א רנא, א. מאמרי אדה”א כאן עי תתמח במ”מ לשם.

125 שאין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה

הוזהר מביא את אותו מאמר: אין עשב למטה שאין ממונה עליו למעלה, שמכה בו ואומר לו לגדול.

Zohar, Addenda, Volume I 1:1 ספר הוזהר, תוספות, כרך א א:א

126 ונשב בגיא מול בית פעור

”ונשב בגיא מול בית פעור”. אדמו”ר הזקן מביא פסוק זה כמקור לכך שהתענוגים הגשמיים נובעים מפסולת הקדושה.

Deuteronomy 3:29 דברים ג:כ”ט

וְנָשֶׁב בְּגֵיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר:

.So we abode in the valley over against Beth-peor

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

דברים ג, כט. במאמרי אדה”א כאן עי תתמח מכאר ”שהמלאכים נק’ קרביים ומשפיעים הפסולת למטה כו”י. וראה סה”מ תקס”ב ח”א עי פט.

127 ועדן הוא למעי מגיע

על הפסוק ”עין לא ראתה” אומר רבי שמואל בר נחמני שזו עדן, שעין של שום נברא לא ראתה; ועדן אינה הגן, שהרי ”נהר יוצא מעדן להשקות את הגן” — הגן ועדן הם שני דברים נפרדים.

Berakhot 34b:24-25 ברכות ל”ד ב:כ”ד-כ”ה

מאי ”עין לא ראתה”? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי: זֶה יָיִן הַמְּשׁוּמֵר בְּעֶנְבָיו מִשֵּׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית. רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי אָמַר: זֶה עֵדֶן, שֶׁלֹּא שָׁלְטָה בּוֹ עֵין כָּל בְּרִיָּה. שָׁמָּה תֵּאֱמַר: אֵדָם הָרֵאשׁוֹן הֵיכֵן הָיָה? בְּגֵן.

נוכר גם לקמן מט, ג.

134 נפלאותיך ומחשבותיך אלינו

"רבות עשית אתה הוי' אלקי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו; אין ערוך אלקי; אנידה ואדברה, עצמו מספר". הצמזמים הרבים מספור הם שמביאים אלינו את "נפלאותיך" של ה'.

Psalms 40:6 תהילים מ"ו:

רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערך אלקי
אנידה ואדברה עצמו מספר:

Many things hast Thou done, O L-RD my G-d, even Thy wonderful works, and Thy thoughts toward us; there is none to be compared unto Thee! If I would declare and speak of them, they are more than can be told

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מ, ו.

135 עושה פלא

"מי כמוך... נורא תהילות, עושה פלא"? אפילו ה"פלא" העליון נקרא "עושה" ביחס לאור אין סוף.

Exodus 15:11 שמות ט"ו:יא

מי־כִּמְכָּה בָּאֵלִים Havayah מי כִּמְכָּה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ נִרְאָה תְהִלַּת עֲשֵׂה פְּלֹא:

Who is like unto Thee, O L-RD, among the mighty? Who is like unto Thee, glorious in holiness, Fearful in praises, doing wonders

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות טו, יא.

136 נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ספרי במדבר כח, ח. וראה שם טו, ז.

137 נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני

על "אישה ריח ניחוח" אומר הספרי: "נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני". הדבר מלמד על התענוג שיש לה' בקיום רצונו.

Sifrei Bamidbar 143:3 ספרי במדבר קמ"ג:

... תלמוד לומר כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה: מגיד כשהזבח קרב - נסכים קרבים עמו: אשה - אע"פ שאתה נותן לאשים לא ירצה עד שיהיו כאשים: אשה ריח ניחוח לה' - נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני. שמעון בן עוזאי אומר בוא וראה: בכל הקרבנות שבתורה לא נאמר בהם לא אלקים ולא אלקיך ולא שדי וצבאות אלא יו"ד והי", שם מיוחד, שלא ליתן פתחון פה למינים לרדות. ללמדך, שאחד מרבה ואחד ממעיט לפני הקב"ה. וכשם שנאמר ריח ניחוח בשור - כך נאמר בכך הצאן, וכך נאמר בכך העוף; ללמדך שאין לפניו ...

And the second lamb": Why is this writ-" (Bamidbar 28:8) ten? Since it is written "the one lamb shall you offer in the morning," I might think that if it were not offered in the morning it could be offered in the evening. It is, therefore, written "the second shall you offer up towards evening," implying that if the morning tamid had not been offered, the evening tamid is not to be offered. When is this so? When

What is the significance of "No eye hath seen" etc.? R. Joshua b. Levi said : It refers to the wine preserved in the grape from the six days of creation. R. Samuel b. Nahmani said : It refers to Eden, upon which the eye of no creature has gazed. Perhaps thou wilt ask : Where, then, was Adam ? In the Garden

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה בברכות לד, ב.

128 ונחל עדניך תשקם

"ישבעו מדשן ביתך, ונחל עדניך תשקם". את המילה "עדניך" קוראים כ"עדן".

Psalms 36:9 תהילים ל"ו:

ירון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם:

They are abundantly satisfied with the fatness of Thy house; And Thou makest them drink of the river of Thy pleasures

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לו, ט.

129 ועדן הוא בחי חכמה

על הפסוק "נהר יוצא מעדן" אומר רבי אבא שעדן עצמה נקראת "אב", מפני שהיא נמשכת מהמקום הנקרא "אָן"; "אב" ו"אָן" הם שמות של חכמה.

Zohar II, 90a זח"ב ז, א

הערת קה"ת

ראה זח"ב ז, א. וראה מא"א אות ע, ס"א וביאיר נתיב שם.

130 דאורייתא מחכמה נפקת

הזהר מלמד שהתורה נמשכת מחכמה עילאה. אדמו"ר חזקוני מוסיף ששורשה גבוה עוד יותר, בעצמות התענוג.

Zohar, Yitro 21:378-22:389 ספר הזהר, יתרו כ"א:שע"ח-כ"ב:שפ"ט

According to R. Judah, "father" represents Wisdom (Hokhmah) and "mother" Understanding (Binah). Said R. Judah: 'Both interpretations mean one and the same thing, for we have been taught that the Torah emanated from the Supernal Wisdom.' R. Jose said that the Torah emanated from Understanding, for it says: "to perceive the words of understanding" and "forsake not the Torah of thy mother."

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

131 תרי"ג . וז' דרבנן בגי' תרי"ך

מאמר קודם שבו נדון מניין תרי"ג המצוות ככתר, עם המקורות לכך.

הערת קה"ת

ראה פרדס ש"ח, פ"ג. [ע"ל] בחקותי (מו, ב). וש"נ. [כ].

132 כתר . כותרת ומקיף

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Etz Chaim.

הערת קה"ת

הובא בע"ח ש' מוחין דצלם (פ"ב). [כ].

133 ע' בע"ח שכיב ספ"ו

המאמר הבא, המצטט את אותו קטע מעץ חיים, מכנה אור "מקיף" כאשר חסרה רק התגלותו, ולאחר מכן פותח את דבריו על השופר במצוות השנה: התענוג העליון מתלבש בהן לאין קץ, וכל עדן אינו אלא "גן" לעדן שמעליו.

הערת קה"ת

shall be plucked from off the land whither thou goest in to possess it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

143 הוא אינו שש אבל אחרים משיש

על הפסוק הזה אומרת הגמרא שה' אינו שמח במפלתם של הרשעים, אלא גורם לאחרים לשמוח. מכאן לומד אדמו"ר הזקן ש"אשיש" פירושו לגרום לזולת שמחה.

Megillah 10b:27-28 מגילה י"ב:כ"ז-כ"ח

אמר רבי אלעזר: הוא אינו שש, אכל אחרים משיש. ודיקא נמי, דכתיב: "כן ישיש", ולא כתיב "ישוש". שמע מינה. רבי אבא בר כהנא פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה" — זה מרדכי הצדיק, "ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס" — זה המן, "לית לטוב לפני האלקים" — זה מרדכי ואסתר, דכתיב: "ותשם אסתר את מרדכי על בית המן".

R. Elazar replied: He himself does not rejoice, but he makes others rejoice. This is indicated also by the text, which writes yasis and not yasus; learn from this. Abba b. Kahana opened his discourse on this section from here: "For to the man that is good in his sight he gives wisdom, and knowledge and joy" (Ecclesiastes 2:26). This is the righteous Mordecai. "But to the sinner He gives the task, to gather and to heap up"; ... this is Haman. "That he may leave it to him, that is

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

144 נחמנות כפולות

דברי הנחמה של ישעיהו נאמרים בכפילות: "עורי עוריי", "שוש אשיש", "נחמו נחמו". כאן מתפרשת הכפילות כשמחה הן באור המקיף והן באור הפנימי.

Vayikra Rabbah 10:2 ויקרא רבה י"ב

145 ביתר שאת ויתר עז

דברי יעקב לראובן: "יתר שאת ויתר עז". הביטוי מתאר את השמחה הגדולה יותר של פורים.

Genesis 49:3 בראשית מ"ט:ג

ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז:

Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

146 נגילה ונשמחה בכך

על "נגילה ונשמחה בכך" מונה המדרש את עשרת לשונות השמחה שנאמרו על ישראל, ובהם "שוש אשיש".

Shir HaShirim Rabbah 1:10-11 שיר השירים רבה א':י-י"א

נאוו לחייה, מה לחיים הללו לא נבראו אלא לדבור, כך משה ואהרן לא נבראו אלא לדבור. בתרים, בשתי תורות, שבכתב ושבעל פה. דבר אחר, בתרים, בתורות הרבה, הדיא הוא דכתיב (ויקרא ו, ב): זאת תורת העלה, (ויקרא ו, ז): זאת תורת המנחה, (ויקרא ו, יח): זאת תורת החטאת, (ויקרא ז, א): זאת תורת האשם, (ויקרא ז, יא): זאת תורת זבח השלמים, (במדבר יט, יד): זאת התורה אדם כי ימות באהל. דבר אחר, בתרים, בשני תארים, בשני אחים, זה משה ואהרן שתארו טובה

...

the altar had not been inaugurated. But if it had been inaugurated, even

Wikisource (CC-BY-SA) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

פסקה 17

138 עוז וחדוה במקומו

"הוד והדר לפניו, עוז וחדוה במקומו". החדוה "במקומו" היא התענוג הגלוי הבא באמצעות המצוות.

I Chronicles 16:27 דברי הימים א ט"ז:כ"ז

הוד והדר לפניו עז וחדוה במקומו:

Honour and majesty are before Him; Strength and gladness are in His place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דה"א טז, כז.

139 ועיין ברי"ח שער הענוה

מקום נוסף שההערה מציינת בעניין כינוי מידת מלכות בשם ענוה.

הערת קה"ת

ראה גם ב"אווה" להצ"צ כרך ב ע' תקסז. ובאווה"ת נ"ך כרך א ע' תשט.

פסקה 18

140 למען הקים אותך היום לו לעם

מברית נצבים: "כדי להקים אותך היום לו לעם, והוא יהיה לך לאלקים". העובדה שה' לוקח לו עם היא מלכותו והשפלתו.

Deuteronomy 29:12 דברים כ"ט:י"ב

למען הקים אתה היום לו לעם והוא יהיה לך לאלקים כאשר דבר-לך וכאשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב:

that He may establish thee this day unto Himself for a people, and that He may be unto thee a G-d, as He spoke unto thee, and as He swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 19

141 שוש אשיש

באידרא רבא נאמר ש"שוש אשיש" נאמר על עתיק יומין, "שהוא שמחת הכול". הדברים מובאים כמקור לשמחה הכפולה.

Zohar, Idra Rabba 13:123-15:134 ספר זוהר, האדרא רבא י"ג:קכ"ג-ט"ו:קל"ד

142 כן ישיש הי עליכם

"כשם שה' שש עליכם להיטיב לכם... כך ישיש הי עליכם להאביד אתכם". צורת ההפעיל "ישיש" היא המפתח להבנת "אשיש".

Deuteronomy 28:63 דברים כ"ח:ס"ג

והיה כאשר-שש הי עליכם להיטיב אתכם ולהרבות אתכם כן ישיש הי עליכם להאביד אתכם ולהשמיד אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר-אתה בא-שמה לרשתה:

And it shall come to pass, that as the L-RD rejoiced over you to do you good, and to multiply you; so the L-RD will rejoice over you to cause you to perish, and to destroy you; and ye

151 אגידה ואדברה עצמו מספר

"אגידה ואדברה עצמו מספר". הצמזמים שמסתיימים את אור אין סוף הם מעבר למניין.

Psalms 40:6 תהילים מ"ו:

רבות עשית אתה ה' אֱלֹהֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשַׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין עֲרֵךְ אֱלֹהֶיךָ
אגידה ואדברה עצמו מספר:

Many things hast Thou done, O L-RD my G-d, even Thy wonderful works, and Thy thoughts toward us; there is none to be compared unto Thee! If I would declare and speak of them, they are more than can be told

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

152 ומלכותך מלכות כל עולמים

"מלכותך מלכות כל עולמים". מה שמגיע לעולמות הוא מלכותו של ה' — מלכות.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:

מְלֻכּוֹתֶךָ מְלֻכּוֹת כָּל־עֲלָמִים וּמִמְשֻׁלְתֶּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:
Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 22

153 עוברי בעמק הבכא

"העוברים בעמק הבכא הופכים אותו למעיין". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על העוברים בגיהנום.

Psalms 84:7 תהילים פ"ד:

עֲבְרֵי בְּעֵמֶק הַבְּכָא מַעֲיֵן לִישִׁיתוֹהוּ גַם־בְּרִכּוֹת יַעֲטֶה מוֹרָה:
Passing through the valley of Baca they make it a place of springs; yea, the early rain clotheth it with blessings

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

154 מוטב דלדייני

כשאחר מת, אמר רבי מאיר: "מוטב שיידון ויבוא לעולם הבא". הדבר מראה שגיהנום מזכך את הנשמה לטובתה.

Chagigah 15b:3 חגיגה ט"ו ב:

כִּי נַח נִפְשִׁיהָ דְאַחַר, אָמְרִי: לֹא מִיָּד לִידִינִי, וְלֹא לְעֵלְמָא דְאַתִּי לִיתִי.
לֹא מִיָּד לִידִינִי — מִשּׁוּם דְּעֵסֶק בְּאִרְיִיתָא, וְלֹא לְעֵלְמָא דְאַתִּי לִיתִי —
מִשּׁוּם דְּחֵטָא. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מוֹטֵב דְּלִידִינִי וְלִיתִי לְעֵלְמָא דְאַתִּי.
מִתִּי אֲמוּת, וְאַעֲלֶה עֲשׂוֹן מִקְבְּרִי. כִּי נַח נִפְשִׁיהָ דְרַבִּי מֵאִיר סָלִיק קוּטְרָא
מִקְבְּרִיהָ דְאַחַר.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה טו, ב.

155 עונג עוה"ב . . שאינו אלא זיו

הערת קה"ת מפנה לBerakhot 17a למילים האלה.

Berakhot 17a ברכות י"ז א

הערת קה"ת

ראה ברכות יז, א.

156 שיש לבכות על סילוק גילוי אור א"ס ב"ה

ההערה מפנה שם לדיון בבכ"י על הסתלקות גילוי אור אין סוף.

הערת קה"ת

Your cheeks are lovely with ornaments, your neck with "beads" (Song of Songs 1:10). "Your cheeks are lovely"—just as these cheeks were created only for speech, so too, Moses and Aaron were created only for speech; "with ornaments [batorim]," with two Torahs, written and oral. Another matter, batorim, many Torahs; that is what is written: "This is the law [tora] of the burnt offering" (Leviticus 6:2); "this is the law [tora] of the meal offering" (Leviticus 6:7); "this is ... the law [tora] of the guilt offering" (Leviticus 7:1); "this is

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

147 יוספו ענוים בהוי שמחה

"וענוים בהי יוספו שמחה, ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו". החלק הראשון נקרא בדומה ל"אש"ש"; החלק השני מתבאר בסעיף ל"ג.

Isaiah 29:19 ישעיהו כ"ט:י"ט

וְיִסְפוּ עֲנוּיִם בְּהִי שְׂמִיחָה וְאֲבִיוְנֵי אָדָם בְּקֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל יִגִּילוּ:

The humble also shall increase their joy in the L-RD, and the neediest among men shall exult in the Holy One of Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 21

148 גנוחי גנח וילולי יליל

הגמרא מסבירה שהתרועה היא קול של בכי — היבבה של אמו של סיסרא — ודנה אם מדובר ב"גנוחי גנח", כלומר אנחות, או ב"ילולי יליל", כלומר יללות. אדמו"ר הזקן מתייחס לשניהם כבכ"י של השופר.

Rosh Hashanah 33b:10 ראש השנה ל"ג ב:

אָמַר אַבְיִי: בְּהָא וְדַאי פְּלִיגִי, דְּכֵתִיב: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם", וּמִתְרַגְּמִינוּ: "יוֹם יִבְכָּא יִהְיֶה לָכֶם". וְכֵתִיב בְּאִימִיה דְּסִיסְרָא: "בְּעֵד הַחֲלוֹן נִשְׁקָפָה וְתִיבֵב אִם סִיסְרָא". מָר סָבַר גְּנוּחֵי גִנַּח. וּמָר סָבַר יְלוּלֵי יִלְיָל.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

149 זכר רב טובך יביעו

"יביעו יאמרו זכר רב טובך". רק "זכר" של אור אין סוף מגיע לעולמות.

Psalms 145:7 תהילים קמ"ה:

זָכַר רַב־טוֹבְךָ יִבְיְעוּ וְצִדְקָתְךָ יִרְגְּנוּ:

They shall utter the fame of Thy great goodness, And shall sing of Thy righteousness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

150 להודיע לבני האדם גבורותיו

"להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו". ה"גבורות" הן הצמזמים, ובאמצעותם מתגלה "כבוד הדר מלכותו".

Psalms 145:12 תהילים קמ"ה:י"ב

לְהוֹדִיעַ לְבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכְבוֹד הַדֶּר מְלָכוּתוֹ:

To make known to the sons of men His mighty acts, And the glory of the majesty of His kingdom

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

157 רחל מבכה

"קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים; רחל מבכה על בניה, מאנה להינחם על בניה, כי איננו". כל ביטוי בפסוק נדרש בפסקה זו.

Jeremiah 31:15 ירמיהו ל"א:ט"ו

כה אָמר Havayah קול בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רַחֵל מִבְּכָה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינָנוּ:

Thus saith the L-RD: A voice is heard in Ramah, Lamentation, and bitter weeping, Rachel weeping for her children; She refuseth to be comforted for her children, .Because they are not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה לא, יד. ראה תו"א נה, ב.

158 בגין דקב"ה סליק לעילאל לעילאל ולא אשתכח בגווה

הזוהר מסביר את הביטוי "כי איננו": המלך הקדוש עלה מעלה מעלה ואינו נמצא בתוכה; נאמר "איננו" ולא "אינם". רחל היא כנסת ישראל.

Zohar, Vayikra 49:342-51:352 ספר זוהר, ויקרא מ"ט:ש"ב-נ"א:שנ"ב

She lifted up her voice, and higher and lower angels fell a-quaking and the voice ascended to the place where the King abode, and the King was minded to turn the world into chaos again. Thereupon many armies and hosts went down to meet Her, but She would not accept consolation. Hence it is written, "A voice is heard in Ramah, Rachel weeping for her children because they are not"; or, as we should rather translate, "He is not" (enennu), referring to the Holy King ... who had gone aloft and

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

159 כרחל לפני גוזזי נאלמה

"כשה לטבח יובל, וכרחל לפני גוזזיה נאלמה". ה"רחל" השותקת נקראת כרמו לנשמה המשועבדת בגוף.

Isaiah 53:7 ישעיהו נ"ג:ז

נָגַשׁ וְהוּא נֶעְנֶה וְלֹא יִפְתַּח־פִּי כִּשְׁה לְטֹבַח יוֹכֵל וְכָרְחַל לִפְנֵי גֹזְזֶיהָ נֶאֱלָמָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו:

He was oppressed, though he humbled himself And opened not his mouth; As a lamb that is led to the slaughter, And as a sheep that before her shearers is dumb; Yea, he opened not .his mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נג, ז.

160 בד"ה אלה מסעי

המאמר מסביר את מסעות ישראל במדבר, המקום שממנו הקליפות יונקות את חיותן, ומכנה את כנסת ישראל בשם רחל. הדבר נוגע ל"רחל" הנאלמת כאן לפני גוזזיה.

הערת קה"ת

לעיל פ' מסעי פח, ג.

161 התעוררות הבכייה בלב האדם

הביאור הזה ל"מבכה", המעוררת בכי בלב האדם, מובא שם.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת נ"ך כרך א ע' תשז.

162 בזח"א ויגש (דרי"ע)

דיון נוסף בזוהר על "קול נשמע במרום", שהערה מציינת.

הערת קה"ת

ראה גם באוה"ת נ"ך כרך א ע' שעו.

163 מאי ברמה דא הוא עלמא דאתי

על המילים "קול ברמה נשמע" שואל הזוהר מה פירוש "ברמה", ומשיב שהכוונה היא לעולם העליון, העולם הבא.

Zohar, Vayigash 10:99-11:108 ספר זוהר, ויגש י"ז:צ"ט-י"א:ק"ח

is an allusion to the voice which wept on account of the first Temple and the second Temple. The word "was heard" suggests the verse: "A voice was heard in Ramah" (Jer. 31, 15), where the word b'ramah (in Ramah, lit. on high) alludes to the upper world, to the world to come; for of that event it is indeed written: "And in that day did the L-rd, the G-d of ,hosts, call to weeping, and to lamentation, etc." (Is. 22, 12)

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

164 ותתפלל חנה על הוי

"והיא מרת נפש, ותתפלל על הוי, ובכה תבכה". את "על הוי" מפרשים כ"מעל הוי", שאליו מגיעים באמצעות בכי.

I Samuel 1:10 שמואל א א:י

וְהִיא מֵרַת נֶפֶשׁ וְתִתְפַּלֵּל עַל־הָי וּבָכָה תִּבְכֶּה:

and she was in bitterness of soul—and prayed unto the .L-RD, and wept sore

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"א א, י.

165 וזהו בחדש שופר בחי' התחדשות

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת נצבים ע' ארעט.

166 גנוחי גניח וילולי יליל

המילים כאן מצטטות את Rosh Hashanah 33b:10. הקטע מופיע למטה.

Rosh Hashanah 33b:10 ראש השנה ל"ג ב:י

אָמַר אֲבִי: בְּהָא יוֹדָא פְּלִיגִי, דְּכְתִיב: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם", וּמִתְרַגְּמִינוּ: "יוֹם יִבְכָּא יְהֵא לְכוּן". וְכְתִיב בְּאַיְמִיָּה דְּסִיכְרָא: "בְּעַד הַחֲלוּן נִשְׁקָפָה וְתִיבֵב אִם סִיכְרָא". מִרְ סִכְרָא גְנוּחִי גִנַּח. וּמִרְ סִכְרָא יְלֹלִי יְלִיל.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ר"ה לג, ב. ראה אוה"ת דברים כרך ה ע' ב'עד.

167 יגמה"ר שבכתוב

הערת קה"ת מפנה ל Exodus 34:6 למילים האלה.

Exodus 34:6 שמות ל"ד:ו

הערת קה"ת

שמות לד, ו-ז.

168 אגידה ואדברה עצמו מספר

המילים כאן מצטטות את Psalms 40:6. הקטע מופיע למטה.

Psalms 40:6 תהילים מ"ו:

רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר:

Many things hast Thou done, O L-RD my G-d, even Thy wonderful works, and Thy thoughts toward us; there is none to be compared unto Thee! If I would declare and speak of them, they are more than can be told

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מ, ד.

169 כי אין מלך בלא עם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

עמה"מ, שי שעשועי המלך רפ"א. סי החיים פי גאולה, פ"ב. בחיי וישב לח, ל.

פסקה 23

170 כי שמש ומגן ה"א

"כי שמש ומגן הווי אלקים". הווי הוא השמש, ואלקים הוא המגן שהופך את אורו לנסבל.

Psalms 84:12 תהילים פ"ד י"ב

כי שמש ומגן ה' אלקים חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להלכים בתמים:

For the L-RD G-d is a sun and a shield; the L-RD giveth grace and glory; No good thing will He withhold from them that walk uprightly

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פד, יב.

171 והו"ע חמה בנרתקה כמ"ש במ"א

ריש לקיש אומר שלעתיד לבוא יוציא ה' את השמש מנרתיקה, והיא תרפא את הצדיקים ותדון את הרשעים. השמש שבתוך נרתיקה היא הווי בתוך אלקים.

Nedarim 8b נדרים ח' ב

Zohar III, 13b זח"ג יג, ב

הערת קה"ת

ראה נדרים ח, ב. זח"ג יג, ב. ראה תו"א יב, א. פא, ד. וראה ביהל אור עה"פ (ע"ש א).

172 ממעמקים קראתיך

"ממעמקים קראתיך הווי". "ממעמקים" הם עשרת ימי תשובה, ו"עומק" שווה לגבורה.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א

שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קל, א.

173 עשרה עומקים

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Pri Etz Chaim.

הערת קה"ת

סוף שי תפלת ר"ה בפע"ח. [כ].

174 ממקורו שהנביעה דקה ביותר

בנוסח הקטע באור התורה נאמר שהמים יוצאים "ממקורם כמו עורק דק".

הערת קה"ת

באוה"ת נצבים עי ארמה: "ממקורו כגיד דק". וראה ביאוה"ז להצ"צ עי תב.

175 במבול כשנבקעו מעיינות תהום

"כל מעיינות תהום רבה נבקעו". בלי ריסון, השפע הנובע מן המקור היה הופך למבול.

Genesis 7:11 בראשית ז':יא

בשנת שש-מאות שנה לחי-ינח בחדש השני בשבעה-עשר יום לחדש ביום הנה נבקעו כל-מעיינות תהום רבה וארכבת השמים נפתחו:

In the six hundredth year of Noah's life, in the second month, on the seventeenth day of the month, on the same day were all the fountains of the great deep broken up, and the windows of heaven were opened

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה בראשית ז, יא. ראה אוה"ת פ' נצבים עי ארמד.

176 במ"ת נאמר וידבר אלקים

"וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר". מתן תורה היה באמצעות שם אלקים, כדי לגלות את היאנכי".

Exodus 20:1 שמות כ':א

וידבר אלקים את כל-הדברים האלה לאמר:

And G-d spoke all these words, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, א.

177 ויתן לך האלקים

"ויתן לך האלקים מטל השמים". הטל, התענוג הפנימי, מגיע באמצעות אלקים.

Genesis 27:28 בראשית כ"ז:כח

ויתן-לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש:

So G-d give thee of the dew of heaven, And of the fat places of the earth, And plenty of corn and wine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כז, כח.

178 ואתר דא אתקין האלקים תדיר

"והמקום אשר אלקים יכין תמיד": "אלקים" בלי תוספת הוא גבורה שאין לה קץ ואין לה חקר. הוא מראה את אלקים כריסון שמקורו באין סוף עצמו.

Zohar, Pinchas 83:510-84:519 ספר הזוהר, פנחס פ"ג:תק"י-פ"ד:תק"יט

179 עין לא ראתה אלקים זולתך

"עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו". שם אלקים קשור למה

שמעבר לראייה.

Isaiah 64:3 ישעיהו ס"ד:ג'

וּמַעֲוָלִים לֹא־שָׁמְעוּ לֹא הֶאֱזִינוּ עֵינַי לֹא־רָאִתָּה אֱלֹקִים וְזִלְתָּה יַעֲשֶׂה לְמַחֲכֵה־לוֹ:

And whereof from of old men have not heard, nor perceived by the ear, neither hath the eye seen a G-d beside Thee, who worketh for him that waiteth for Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

180 עֵין לֹא רִאֲתָה אֱלֹקִים וְזִלְתָּה

הוזהר מביא פסוק זה בקשר לשכר הנסתר של אוהבי אדונם. המאמר מתייחס אליו בשם אלקים.

Zohar, Vaetchanan 21:142-23:151 ספר הזהר, ואתחנן כ"א:קמ"ב- כ"ג:קנ"א

R. Abba said: 'Happy is thy portion. The Torah testifies of them saying, "Eye hath not seen, O G-d, beside thee what he shall do for him that waiteth for him" (Isa. 64, 4).' R. Judah said to him: 'The Companions have already asked: Why is it "written here, "he shall do", and not "thou shalt do

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

181 יִצְמִיחַ צְדָקָה וְתַהֲלֵה

"כך יצמיח ה' הוי' צדקה ותהילה לפני כל העמים." כאן שם הוי' מנוקד כאלקים.

Isaiah 61:11 ישעיהו ס"א:י"א

כִּי כַאֲרֵץ תֹּצִיא צִמְחָה וְרֹגֶנָה וְרֹעִיָּה תִצְמִיחַ כֵּן אֲדֹנָי הִי יִצְמִיחַ צְדָקָה וְתַהֲלֵה נֶגֶד כְּלֵי־הַגּוֹיִם:

For as the earth bringeth forth her growth, And as the garden causeth the things that are sown in it to spring forth; So the L-rd GOD will cause victory and glory To spring forth before all the nations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

182 לִמְעַן הַקִּים אוֹתָךְ הַיּוֹם לוֹ לַעַם וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לְאַלְקִים

"כדי להקים אותך היום לעם לו, והוא יהיה לך לאלקים." היותו "אלקים לך" היא גילוי מלכותו.

Deuteronomy 29:12 דברים כ"ט:י"ב

לִמְעַן הַקִּים־אֹתָךְ הַיּוֹם לוֹ לַעַם וְהוּא יִהְיֶה־לְךָ לְאַלְקִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לְךָ וּכְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

that He may establish thee this day unto Himself for a people, and that He may be unto thee a G-d, as He spoke unto thee, and as He swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

183 כְּבוֹד הַדֵּר מַלְכוּתוֹ

"כבוד הדר מלכותו." זוהי מלכות אין סוף, שמתגלית באמצעות אלקים.

Psalms 145:12 תהילים קמ"ה:י"ב

לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכְבוֹד הַדֵּר מַלְכוּתוֹ:

To make known to the sons of men His mighty acts, And the glory of the majesty of His kingdom

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

184 לִהְיוֹת נִגְלָה כְּבוֹד הַדֵּר מַלְכוּתוֹ בְּחַיִּי מִלִּי דֹא"ס

שם מבאר אדמו"ר הזקן שנדרשים צמצומים ומסכים רבים כדי להסתיר את גילוי ה' בעצמותו ובכבודו, לבל יתבטלו העולמות; גילוי זה אינו שייך לא לאור הממלא ולא לאור הסובב, וממנו נובעת צעקה פנימית של האדם, שלמעלה מן השכל, שלא להיפרד מאחדות ה'.

הערת קה"ת

ראה לעיל מד, ג.

185 שׁוֹם תִּשִּׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ

"שום תשים עליך מלך." העולמות מקבלים את מלכות ה' רק מ"עליהם", ולא בפנימיות.

Deuteronomy 17:15 דברים י"ז:ט"ו

שׁוֹם תִּשִּׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ בּוֹ מִקֵּרֶב אֲחֵיךָ תִּשִּׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נִכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֲחֵיךָ הוּא:

thou shalt in any wise set him king over thee, whom the L-RD thy G-d shall choose; one from among thy brethren shalt thou set king over thee; thou mayest not put a foreign-er over thee, who is not thy brother

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יז, טו.

פסוקה 24

186 זְעוֹת מַחִיל כֶּסֶף וְחִיל וְרַעְדָּה יֶאֱחֹזוּן

הערת קה"ת מפנה לבב Chagigah 13b למילים האלה.

Chagigah 13b חגיגה י"ג ב

הערת קה"ת

ראה חגיגה יג, ב. פיוט ונתנה תוקף.

187 שׁוֹם תִּשִּׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ

"שום תשים עליך מלך." גם המלאכים מקבלים את מלכות ה' רק ממי שנמצא "עליהם".

Deuteronomy 17:15 דברים י"ז:ט"ו

שׁוֹם תִּשִּׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ בּוֹ מִקֵּרֶב אֲחֵיךָ תִּשִּׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נִכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֲחֵיךָ הוּא:

thou shalt in any wise set him king over thee, whom the L-RD thy G-d shall choose; one from among thy brethren shalt thou set king over thee; thou mayest not put a foreign-er over thee, who is not thy brother

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

188 תִּפּוּל עֲלֵיהֶם אֵימָה וּפְחָד

"תיפול עליהם אימתה ופחד." אדמו"ר הזקן מיישם את דברי שירת הים על המלאכים שמקבלים עליהם עול מלכות שמים.

Exodus 15:16 שמות ט"ו:ט"ז

תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפְחָד בְּגִדְלִי וְרוּעָה יִדְמוּ כְּאֶבֶן עֲדִי־עֶבֶר עֲמָדָה Havayah עֲדִי־עֶבֶר עֲמָדָה קִנִּיתִי:

Terror and dread falleth upon them; By the greatness of Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass over, O L-RD, Till the people pass over that Thou hast gotten

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 25

189 וקול השופר חזק מאד

בסיני, "קול השופר היה חזק מאד, וכל העם אשר במחנה רעדו". קול השופר מעורר יראה.

Exodus 19:16 שמות י"ט:ט"ז

וַיְהִי כַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִית הַבֶּקָר וַיְהִי קֶלֶת וּבָרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפַר חָזָק מְאֹד וַיִּחָדָר כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמִּחָנֶה:

And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud; and all the people that were in the camp trembled.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יט, טז.

פסוקה 26

190 וכל העם רואים את הקולות

"וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר... וירא העם וינוערו". הרעד החיצוני מכסה על התענוג הפנימי.

Exodus 20:15 שמות כ':ט"ו

וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עֹשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנָּעוּ וַיַּעֲמָדוּ מֵרָחֹק:

And all the people perceived the thunderings, and the lightnings, and the voice of the horn, and the mountain smoking; and when the people saw it, they trembled, and stood afar off.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, טו.

191 בדי'ה כיום השמע"צ

זהו המאמר שהטקסט מפנה אליו לשם המשל על שני מיני התענוג לפני המלך, במסגרת ביאור עניין התשובה.

הערת קה"ת

לקמן דרושים לשמע"צ פג, ד.

פסוקה 27

192 בכסה ליום חגנו

"תקעו בשופר בחודש, בעת הכיסוי (בכסה), ליום חגנו". הכיסוי של ראש השנה מתגלה בחג הסוכות.

Psalms 81:4 תהילים פ"א:ד'

תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לַיּוֹם חֲגֵנוּ:

Blow the horn at the new moon, at the full moon for our feast-day.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

193 שמאל דוחה

"לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת". היראה של ראש השנה היא היד השמאלית, שאינה דוחה לגמרי לעולם.

Sotah 47a:6-7 סוטה מ"ז א:ו-ז

תנו רבנן: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא כאלישע שדחפו לגחזיו בשתי ידיו, ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו לישו הנוצרי מתלמידיו בשתי ידיו. אלישע מאי היא, דכתיב: "ויאמר נעמן הואל קח כפרים", וכתוב: "ויאמר אליו לא לבי הלה פאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן וכקר וצבדים ושפחות".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סוטה מז, א. וש"נ.

194 שמאלו תחת לראשי

"שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני". ראש השנה הוא היד השמאלית המגביה את הראש; סוכות הוא החיבוק של היד הימנית.

Song of Songs 2:6 שיר השירים ב':ו'

שְׁמָאלוֹ תַּחַת לְרָאשִׁי וַיְמִינוֹ תַּחֲבֹקְנִי:

Let his left hand be under my head, And his right hand embrace me.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, ו.

195 האזינו השמים

"האזינו השמים ואדברה". הפסוק הפותח את המאמר שהטקסט מצטט בעניין סוכות.

Deuteronomy 32:1 דברים ל"ב:א'

הָאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:

Give ear, ye heavens, and I will speak; And let the earth hear the words of my mouth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

196 מן המצר קראתי י-ה

"מן המצר קראתי י-ה, ענני במרחב י-ה". מן השופר הצר של ראש השנה אל המרחב של סוכות.

Psalms 118:5 תהילים קי"ח:ה'

מִן־הַמִּצָּר קָרָאתִי קָה עֲנֵנִי בַּמִּרְחָב קָה:

Out of my straits I called upon the L-RD; He answered me with great enlargement.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיח, ה.

197 שמן המצר שבר"ה

ביאור הצמח צדק על תהילים, על הפסוק "מן המצר קראתי י-ה", שאליו מפנה ההערה.

הערת קה"ת

ראה יהל אור ע' תמט.

198 ע"פ וכל העם רואים

המאמר על הפסוק "וכל העם רואים את הקולות", שהטקסט מצטט בעניין

השופר כ"מצר".

הערת קה"ת

תו"א פ' יתרו.

199 ורב חסד

מייג מידות הרחמים: "רב חסד ואמת". ההתגלות שלו היא המרחב של סוכות.

Exodus 34:6 שמות ל"ד:

וְעָבַר ה' עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֶל רְחוֹם וְחַנוּן אֲרָךְ אָפִים וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת:

And the L-RD passed by before him, and proclaimed: 'The L-RD, the L-RD, G-d, merciful and gracious, long-suffering, and abundant in goodness and truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לד, ו.

200 כי חפץ חסד הוא

"כי חפץ חסד הוא". החסד המתגלה בסוכות הוא הרצון של ה' עצמו.

Micah 7:18 מיכה ז':

מִי־אֵל כְּמוֹךָ נִשְׂא עוֹן וְעָבַר עַל־פְּשָׁע לְשָׂאֲרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־יִחַזֵּיק לְעַד אָפוּ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא:

Who is a G-d like unto Thee, that pardoneth the iniquity, And passeth by the transgression of the remnant of His heritage? He retaineth not His anger for ever, Because He delighteth .in mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

201 וחסדי מאתך לא ימוש

"כי ההרים ימוש... וחסדי מאתך לא ימוש". החיבוק של סוכות שאינו מרפה.

Isaiah 54:10 ישעיהו נ"ד:

כִּי הַהָרִים יִמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמוּטֶינָה וְחֶסְדִּי מֵאֲתֶךָ לֹא־יִמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אֲמַר מִרְחֻמֶּךָ ה'

For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath .compassion on thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נד, י.

202 ושאתם מים בששון

"ושאתם מים בששון ממעיינות הישועה". מקור השמחה שבניסוך המים.

Isaiah 12:3 ישעיהו י"ב:

וּשְׂאֲבַתֶּם־מַיִם בְּשִׁשׁוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְּשׁוּעָה:

Therefore with joy shall ye draw water Out of the wells of .salvation

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי יב, ג.

203 שהי ניסוך המים ע"ג המזבח בשמחה

התלמוד לומד את ניסוך המים בחג הסוכות מן הפסוק "ושאתם מים

בששון".

Sukkah 48b:7 סוכה מ"ח ב':

עָלָה בַּכֶּכֶשׁ וּפְנָה לְשִׁמְאָלוֹ כּוֹי. תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל הָעוֹלָיִם לְמִזְבֵּחַ — עוֹלִין דָּרָךְ יָמִין וּמִקִּיפִין וְיוֹרְדִין דָּרָךְ שְׂמָאל. חוּץ מִן הָעוֹלָה לְשִׁלְשָׁה דְבָרִים הִלְלוּ, שְׁעוֹלִין דָּרָךְ שְׂמָאל וְחוּזְרִין עַל הָעֶקֶב. וְאֵלּוּ הֵן: נִיסוּךְ הַמַּיִם, וְנִיסוּךְ הַיֵּיז, וְעוֹלַת הָעוֹף כְּשֶׁרִבְתָּהּ בַּמִּזְבֵּחַ.

went up the ascent [of the altar] and turned to [The priest] his left etc. Our Rabbis taught: All who ascend the altar turned to the right, proceeded round and descended by the left, except for those ascending for the following three purposes, who ascended by the left, turned on their heel and returned [the same way]. These are the three: the water-libation and wine-libation, and the burnt-offering of a fowl .when the altar was full on [its south] east side

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

הערת קה"ת

סוכה מח, ב.

204 אין שמחה אלא ביין

חז"ל אומרים שאדם חייב לשמח את בני ביתו בחג. ובמה? ביין. לייין יש שמחה מטבעו, שלא כמו למים.

Pesachim 109a:5 פסחים ק"ט א':

תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא אוֹמֵר: בְּזִמְן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים אִין שְׂמִיחָה אֱלָא בְּכֶשֶׁר, שְׁנַאֲמַר: "וְזָבַחַת שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֶׁם וְשִׂמְחָתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", וְעַכְשִׁיו שְׁאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים, אִין שְׂמִיחָה אֱלָא בְּיֵין, שְׁנַאֲמַר: "וַיֵּין יִשְׂמַח לִבְבִּי אֲנֹשִׁי".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים קט, א.

205 ע"פ מזמור שיר חנוכת הבית

המאמר על "מזמור שיר חנוכת הבית", המסביר כיצד השמחה נמשכת ממדרגה עליונה אל ה"בית" המקיף.

הערת קה"ת

לקמן סוף פ' וזאת הברכה.

206 מזמור שיר חנוכת הבית

"מזמור שיר חנוכת הבית לדוד". זהו הפתיח של המאמר שהטקסט משווה אליו, העוסק בשמחה הנמשכת אל ה"בית".

Psalms 30:1 תהילים ל':

מִזְמוֹר שִׁיר־חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד:

.A Psalm; a Song at the Dedication of the House; of David

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

207 המלך המרומם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת יוצר.

208 משגב ומגן . . מקיף

שם מוסברים "צור מעוֹנוֹ, מגן ישענו, משגב בעדנו" כשלושה אורות מקיפים הסובבים מכל צד את המחשבה, הדיבור והמעשה — נפש, רוח ונשמה — כך שהנשמה נכללת באור אין סוף עצמו.

הערת קה"ת

ועי בשלח ד"ה ועתה יגדל פ"א [לט, רע"א]. [כ].

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

214 שאוכלים פירותיהן

"אלה הדברים שאדם אוכל מפירותיהם בעולם הזה, ואילו הקרן קיימת לו לעולם הבא", וכיניהם גמילות חסדים. גילויים מגיע לעולם הזה.

Mishnah Peah 1:1 משנה פאה א'א

אלו דברים שאין להם שעור. הפאה, והבכורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה כנגד כלם:

These are the things that have no definite quantity: The corners [of the field]. First-fruits; [The offerings brought] on appearing [at the Temple on the three pilgrimage festivals]. The performance of righteous deeds; And the study of the torah. The following are the things for which a man enjoys the fruits in this world while the principal remains for him in the world to come: Honoring one's father and mother; The performance of righteous deeds; And the making of peace ... between a person and his friend; And the study of

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

215 שצדקה וגמ"ח הם מהדברים שאוכלים פירותיהן בעוה"ז

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ריש פאה.

216 ונשמע קולו בבואו אל הקודש

על מעיל הכהן הגדול, שבו פעמונים, נאמר: "ונשמע קולו בבואו אל הקודש". הקול מבטא גילוי.

Exodus 28:35 שמות כ"ח:ל"ה

והיה עליהם לשרת ונשמע קולו בבואו אליהם לקדש לפני Havayah ובצאתו ולא ימות:

And it shall be upon Aaron to minister; and the sound thereof shall be heard when he goeth in unto the holy place before the L-RD, and when he cometh out, that he die not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כח, לה.

פסוקה 30

217 כחתן יכהן פאר

"כחתן המתקשט בהדר, וככלה המתקשטת בתכשיטיה". כאן נדרש כל מילה בביטוי.

Isaiah 61:10 ישעיהו ס"א:י

שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי תִגַּל נִפְשִׁי בְּאֵלֶיךָ כִּי הִלְבִּישָׁנִי בְּגָדֵי־יִשְׁעַי מְעִיל צִדְקָה יַעֲטֵנִי כְּחַתָּן יִכְהֶן פָּאֵר וְכַפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ:

I will greatly rejoice in the L-RD, My soul shall be joyful in my G-d; For He hath clothed me with the garments of salvation, He hath covered me with the robe of victory, As a bridegroom putteth on a priestly diadem, And as a bride adorneth herself with her jewels

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

209 כי הלבישני בגדי ישע

"כי הלבישני בגדי ישע". הבגדים הם האורות המקיפים של חג הסוכות.

Isaiah 61:10 ישעיהו ס"א:י

שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי תִגַּל נִפְשִׁי בְּאֵלֶיךָ כִּי הִלְבִּישָׁנִי בְּגָדֵי־יִשְׁעַי מְעִיל צִדְקָה יַעֲטֵנִי כְּחַתָּן יִכְהֶן פָּאֵר וְכַפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ:

I will greatly rejoice in the L-RD, My soul shall be joyful in my G-d; For He hath clothed me with the garments of salvation, He hath covered me with the robe of victory, As a bridegroom putteth on a priestly diadem, And as a bride adorneth herself with her jewels

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

210 וישע ה' אל הבל

"וישע הוי' אל הבל ואל מנחתו". המילה "וישע" מראה ש"ישע" פירושו פנה.

Genesis 4:4 בראשית ד':ד

והֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ וּמִחֻלְבָּהֶן וַיִּשַׁע ה' אֶל־הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:

And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the L-RD had respect unto Abel and to his offering

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ד, ד.

211 הערת קה"ת מפנה לDeuteronomy 32:1-52 למילים האלה.

Deuteronomy 32:1-52 דברים ל"ב:א-נ"ב

פסוקה 28

212 מדלג על ההרים

"קול דודי, הנה זה בא, מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות". האור המקיף מעלה את הנשמה בדילוגים, מחוץ לסדר המדרגות.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב':ח

קול דודי הנה־זה בא מדלג על־ההרים מקפץ על־הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, ח.

פסוקה 29

213 ומעיל צדקה יעטני

"הוא עטף אותי בגלימת צדקה". צדקה נקראת צדקה במובן של נתינה, והיא לבוש נעלה יותר משאר הלבושים.

Isaiah 61:10 ישעיהו ס"א:י

שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בְּהִי תִגַּל נִפְשִׁי בְּאֵלֶיךָ כִּי הִלְבִּישָׁנִי בְּגָדֵי־יִשְׁעַי מְעִיל צִדְקָה יַעֲטֵנִי כְּחַתָּן יִכְהֶן פָּאֵר וְכַפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ:

I will greatly rejoice in the L-RD, My soul shall be joyful in my G-d; For He hath clothed me with the garments of salvation, He hath covered me with the robe of victory, As a bridegroom putteth on a priestly diadem, And as a bride adorneth herself with her jewels

218 כחתן מלשון חות דרגא

”ירד מדרגה אחת וקח אישה.” החתן הוא זה שיורד.
Yevamot 63a יבמות ס”ג א
הערת קה”ת
ראה יבמות סג, א.

219 אתה כהן לעולם

”אתה כוהן לעולם.” הכוהן מייצג את חסד.
Psalms 110:4 תהילים ק”ד:
נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֹּהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרֹתַי מִלְכִּי־צִדְקָה:
The L-RD hath sworn, and will not repent: 'Thou art a priest
'for ever After the manner of Melchizedek
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה”ת
תהלים קי, ד.

220 חסד ה' . מעולם ועד עולם

הערת קה”ת מפנה Psalms 103:16 למילים האלה.
Psalms 103:16 תהילים ק”ג:ט”ז
כִּי רוּחַ עֲבָרָה־בּוֹ וְאֵינָנוּ וְלֹא־יִכָּרְנוּ עוֹד מִקוֹמוֹ:
For the wind passeth over it, and it is gone; And the place
thereof knoweth it no more
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה”ת
תהלים קג, טז.

221 חסד ה' הנמשך מעולם ועד עולם

”אך חסד הו' מעולם ועד עולם על יראיו.” החסד הנמשך באמצעות
ה”חתן”.
Psalms 103:17 תהילים ק”ג:י”ז
וְחֶסֶד ה' מִעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם עַל־יִרְאָיו וְצִדְקָתוֹ לְבָנֵי בְנִים:
But the mercy of the L-RD is from everlasting to everlasting
upon them that fear Him, And His righteousness unto chil-
dren's children
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

222 לישראל אשר בך אתפאר

”ואתה עבדי ישראל אשר בך אתפאר.” פאר, כלומר הדר, הוא התורה של
ישראל.
Isaiah 49:3 ישעיהו מ”ט:ג
וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי־אֲתָהּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בְּךָ אֶתְפָּאֵר:
And He said unto me: 'Thou art My servant, Israel, in whom
'I will be glorified
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה”ת
ישעיי מט, ג.

פסקה 31

223 וככלה תעדה כליה

”וככלה מתקשטת בתכשיטיה.” המילים האחרונות בפסוק המצוטט
במאמר.
Isaiah 61:10 ישעיהו ס”א:י
שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בְּהִי תִגַּל נִפְשִׁי בְּאַלְקִי כִּי הִלְבִּישָׁנִי בְּגָדֵי־יֵשַׁע מַעִיל צִדְקָה
וְעֲטָנִי כֶּחֱתָן יִכְהֶן פָּאֵר וְכַכְלָה תַּעְדָּה כְּלִיָּה:
I will greatly rejoice in the L-RD, My soul shall be joyful in
my G-d; For He hath clothed me with the garments of salva-
tion, He hath covered me with the robe of victory, As a bride-
groom putteth on a priestly diadem, And as a bride adorneth
herself with her jewels
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

224 וככלה תעדה כליה

הזוהר שואל: ”מי הם כליה? אלו ישראל, שהם הכלים של כלה זו”. אדמו”ר
הזקן מפרש זאת על הנשמות, שהן כלים לאורו של ה'.
Zohar, Balak 20:271-21:279 ספר זוהר, בלק כ”ע:א-כ”א:ע”ט
From this', said R. Hamnuna the ancient, 'we can learn that
the oppression of Israel brings benefit to them, and that the
ease of the other nations brings evil to them. For the word
kalah can be read kallah (bride) while khalah can only mean
destruction and annihilation
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

225 ודברי אשר שמתי בפיך

”רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך, לא ימושו מפריך.” התורה היא
הממלאת את הכלים.
Isaiah 59:21 ישעיהו נ”ט:כ”א
וְאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּכֶם אָמַר ה' רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרִי אֲשֶׁר־שָׁמַעְתִּי בְּפִיךָ
לֹא־יִמּוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי יֵרָעָה וּמִפִּי יֵרָעָה אָמַר ה' מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם:
And as for Me, this is My covenant with them, saith the
L-RD; My spirit that is upon thee, and My words which I
have put in thy mouth, shall not depart out of thy mouth,
nor out of the mouth of thy seed, nor out of the mouth of thy
seed's seed, saith the L-RD, from henceforth and for ever
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה”ת
ישעיי נט, כא.

226 בעדי עדיים

”ותבואי בעדי עדיים.” קישוטה של הכלה בנשמות.
Ezekiel 16:7 יחזקאל ט”ז:
רִבְכָּה כְּצִמְחַת הַשָּׂדֶה נִתְמַתִּיךְ וְתִרְבִּי וְתִגְדְּלִי וְתִבְאִי בְּעַדֵּי עַדִּיִּים שְׂדִים נִכְנּוּ
וְשִׁעָרָה צִמְחָה וְאֵת עֵרֹם וְעָרְיָה:
I cause thee to increase, even as the growth of the field. And
thou didst increase and grow up, and thou camest to excel-
lent beauty: thy breasts were fashioned, and thy hair was
grown; yet thou wast naked and bare
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

227 בעטרה שעתידי הקבי"ה ליתנו

רבי אלעזר בשם רבי חנינא: לעתיד לבוא יהיה הקדוש ברוך הוא עטרה בראשו של כל צדיק.

Megillah 15b:3 מגילה ט"ו ב:ג

וְאָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: עֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיטֵב עֲטָרָה בְּרֹאשׁ כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק, שְׁנֵאמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' צִבְאוֹת לְעֲטָרַת צָבִי [וגו']". מֵאֵי "לְעֲטָרַת צָבִי וְלְצִפִּירַת תְּפָאֲרָה" — לְעוֹשֵׁי צִדִּיקוֹ וְלִמְצַפִּין תְּפָאֲרָתוֹ. יְכוּל לְכָל — תְּלִמּוּד לֹמֵר: "לְשָׂאֵר עַמּוֹ", לְמִי שְׁמִשִּׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירִים.

R. Elazar further said in the name of R. Hanina: G-d will in the time to come be a crown on the head of every righteous man, as it is said, "In that day the L-rd of Hosts will be for a crown of glory and for a diadem of beauty" (Isaiah 28:5) What is meant by a "crown of glory (tzvi)" and a "diadem [zefirat] of beauty"? For them that do his will [tzivyon] and who await [mezapin] his glory. Shall He be so to all? ... Scripture says, "To

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

Sanhedrin 111b:3 סנהדרין קי"א ב:ג

אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: עֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיטֵב עֲטָרָה בְּרֹאשׁ כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק, שְׁנֵאמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' צִבְאוֹת לְעֲטָרַת צָבִי וְלְצִפִּירַת תְּפָאֲרָה לְשָׂאֵר עַמּוֹ וְגו'". מֵאֵי "לְעֲטָרַת צָבִי וְלְצִפִּירַת תְּפָאֲרָה"? לְעוֹשִׁים רְצוֹנוֹ וּמְצַפִּים לִישׁוּעָתוֹ. יְכוּל לְכָל? תְּלִמּוּד לֹמֵר: "לְשָׂאֵר עַמּוֹ" — לְמִי שְׁמִשִּׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע' מגילה טו, ב. סנהדרין קיא, ב ואין הלשון כמ"ש כאן [כ].

פסוקה 32

228 וצדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן

בעולם הבא אין אכילה ושתייה; הצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. העטרות הן אורות מקיפים הנמשכים מזיו התורה והעבודה האלוהית.

Berakhot 17a:12 ברכות י"ז א:יב

מְרַגְּלָא בְּפֻמְיָה דְּרַב: לֹא כְּעוֹלָם הָהָא הָעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה וְלֹא פְרִיָּה וְרִבְיָה וְלֹא מִשָּׂא וּמִתָּן וְלֹא קִנְיָה וְלֹא שְׁנָאָה וְלֹא תַּחְרוּת, אֱלָא צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין וְעֲטֻרוֹתֵיהֶם בְּרֹאשֵׁיהֶם וְנִהְנִים מִזֵּיו הַשְּׁכִינָה, שְׁנֵאמַר: "וַיַּחְזוּ אֶת הָאֱלֹקִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ".

It was a favourite saying of Rab : Not like this world is the world to come. In the world to come there is neither eating nor drinking; no procreation of children or business transactions; no envy or hatred or rivalry ; but the righteous sit enthroned, their crowns on their heads, and enjoy the lustre of the Shekinah; as it is said, "And they beheld G-d, and did .eat and drink" (Exod. xxiv. II)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות יז, א.

229 וגילו ברעדה

"עבדו את הוי' ביראה, וגילו ברעדה". שמחה המוסתרת תחת הרעדה היא

השמחה העליונה.

Psalms 2:11 תהילים ב:י"א

עֲבֹדוּ אֶת־ה' בִּירְאָה וְגִילוּ בְּרַעְדָּה:

Serve the L-RD with fear, and rejoice with trembling

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים ב, יא.

230 האוינו השמים

"האוינו השמים". פתיחת המאמר שהטקסט מצטט בעניין הלוחות השניים.

Deuteronomy 32:1 דברים ל"ב:א

הָאֹיִנוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:

Give ear, ye heavens, and I will speak; And let the earth hear the words of my mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

231 והצנע לכת

"עשות משפט, ואהבת חסד, והצנע לכת עם אלקיך". הצניעות, ההסתרה, שייכת למדרגה העליונה והנסתרת.

Micah 6:8 מיכה ו':ח

הַגִּיד לָךְ אָדָם מִה־טוֹב וּמִה־רָע: דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם־עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאֶהְיֶה חֶסֶד וְהִצָּנַע לְכַת עִם־אֱלֹקֶיךָ:

It hath been told thee, O man, what is good, And what the L-RD doth require of thee: Only to do justly, and to love mercy, and to walk humbly with thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מיכה ו, ח.

פסוקה 33

232 ואבינוי אדם

"והענווים יוסיפו שמחה בהוי', והאבינוים שבבני אדם יגילו בקדוש ישראל". המחצית השנייה של הפסוק מוסברת כאן.

Isaiah 29:19 ישעיהו כ"ט:י"ט

וַיִּסְפוּ עֲנוּיִם בְּהִי שְׂמִחָה וְאֲבִינוּי אָדָם בְּקֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל יִגְלּוּ:

The humble also shall increase their joy in the L-RD, and the neediest among men shall exult in the Holy One of Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי כט, יט.

233 פי' אביון שתאב לכל

ההערה מפנה שם לעניין פירוש אביון כמי שמתאוה לכל דבר.

הערת קה"ת

ראה רש"י דברים כד, יד. ספר החקירה להצ"צ דף צא, א.

234 אביון שתאב לכל

רש"י: אביון הוא מי שמתאוה לכל דבר. כאן הכמיהה היא להתגלות אורו של ה'.

Rashi on Deuteronomy 24:14 רש"י על דברים כ"ד:י"ד

לא תעשק שכיר. וְהָלֹא כָכָר כְּתוּב? אֱלָא לְעֹבֵר עַל הָאֲבִיוֹן בְּשָׁנֵי לֵאוֹנוֹ, "לא תעשק שכר שכיר" שֶׁהוּא עֲנִי וְאֲבִיוֹן, וְעַל הַעֲשִׂיר כָכָר הַזֶּה (ויקרא י"ט) "לא תעשק את רֵעֶךָ" (ב"מ ס"א): אביון. הַתֵּאָב לְכָל דָּבָר:

מֵאֵמֶר שֶׁהִטְקִסֵּת מִצִּטָּה.

Isaiah 54:10 יִשְׁעֵיהֶו נִיִּדִי:

כִּי הֶהְרִים יִמּוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְוֹטֶינָה וְחִסְדִּי מֵאֲתֶךָ לֹא-יִמּוּשׁ וְבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמּוּט אֲמַר מֶלֶךְמֶמֶךְ הִי

For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath compassion on thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

240 כִּי כֶּאֱרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָה

”כִּי כֶּאֱשֶׁר הָאֶרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָה.” פְּתִיחַת מֵאֵמֶר נוֹסֵף שֶׁהִטְקִסֵּת מִצִּטָּה.

Isaiah 61:11 יִשְׁעֵיהֶו סִיֵּא:

כִּי כֶּאֱרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָה וְכִגְנָה יִרְוּעֶיהָ תִּצְמִיחַ כֵּן אֲדֹנִי הִי יִצְמִיחַ צִדְקָה וְתִהְיֶה נִגְדָּה כָּל־הַגּוֹיִם:

For as the earth bringeth forth her growth, And as the garden causeth the things that are sown in it to spring forth; So the L-rd GOD will cause victory and glory To spring forth before all the nations.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

241 שֶׁבִּמְקוֹם שִׁבְעִית עוֹמְדִים

רַבִּי אֲבָהוּ: בְּמִקְוֵם שָׁבוּ עוֹמְדִים בְּעֵלִי תְּשׁוּבָה, צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵינָם יִכְוֹלִים לַעֲמוּד. הַכִּסּוּפִים שֶׁלָּהֶם מְגִיעִים לַמַּעַלָּה גְבוּהָה יוֹתֵר.

Berakhot 34b:22-23 בְּרֻכּוֹת לִיד ב:כ"ב-כ"ג

וּפְלִיגָא דְרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: מְקוֹם שֶׁבְּעֵלִי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין — צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵינָם עוֹמְדִין, שְׁנֶאֱמַר: "שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב." "לְרַחוּק" בְּרִישָׁא, וְהֵדֵר "לִקְרוֹב". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָךְ: מֵאִי "לְרַחוּק" — שֶׁהִיָּה רַחוּק מִדְּבַר עֲבִירָה מַעֲקָרָא. וּמֵאִי "קְרוֹב" — שֶׁהִיָּה קְרוֹב לְדְבַר עֲבִירָה, וְנִתְרַחַק מִמֶּנּוּ הַשְּׂתָא.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off [from G-d]" first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and ... what

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הַעֲרַת קה"ת

בְּרֻכּוֹת לֵד, ב.

פֶּסֶקָה 35

242 וְהָיָה הוּאִי לִי לֵאלֹקִים

נִדְרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: "אִזְּ הָיָה הוּאִי לִי לֵאלֹקִים". הַפִּיכַת הוּאִי לֵאלֹקִים מוֹשׁוּת לִיִּתְגַּל נִפְשִׁי בְּאֵלֶיךָ.

Genesis 28:21 בְּרֵאשִׁית כ"ח:כ"א

וְשָׁבְתִי בְּשְׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה הִי לִי לֵאלֹקִים:

so that I come back to my father's house in peace, then shall the L-RD be my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

מִגְרָךְ. וְהִי גֵר צִדְקָה: בְּשַׁעֲרֶיךָ. וְהִי גֵר תּוֹשֵׁב הָאוֹכֵל נְבִלּוֹת: אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ. לְרִבּוֹת שְׁכָר בְּהֶמָּה וְכִלִּים (בְּכֹא מִצִּיעָא קי"א):

לֹא תַעֲשֶׂה שְׂכִיר THOU SHALT NOT WRONG ANY HIRED SERVANT — But has not this already been stated in Leviticus 19:13? But it is repeated here to make one transgress in respect of the hired, servant who is poor (i.e., if he wrongs such a person) two negative commands, for the meaning of the text here is: thou shalt not suppress the wages of an hired servant who is poor and needy. (The meaning is not: thou shalt not wrong a hired servant, the poor and the ... needy). As to

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

235 הַמְרִירוֹת . . הַסְתַּלְקוֹת הָאוֹר וְהַגִּילּוֹי

הַהֲעֵרָה מִפְּנֵה שֶׁם לַעֲנִיִּין הַמְרִירוֹת עַל הַסְתַּלְקוֹת הָאוֹר וְהַגִּילּוֹי.

הַעֲרַת קה"ת

רָאָה לְקוּיִשׁ חִי"ט ע' 431.

236 עַל הַכִּסֵּא דְּמוֹת כְּמֵרָאָה אָדָם

"וְעַל דְּמוֹת הַכִּסֵּא דְּמוֹת כְּמֵרָאָה אָדָם". מִדְּרַגָּתָא אָדָם הִיא הַצּוּרָה הָאֱלֹקִית הַמִּתְגַּלִּית עַל הַכִּסֵּא.

Ezekiel 1:26 יְחֻזְקָאֵל א:כ"ו

וּמִמַּעַל לְרִקְיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּמֵרָאָה אֲבֹן־סַפִּיר דְּמוֹת כֶּסֶף וְעַל דְּמוֹת הַכִּסֵּא דְּמוֹת כְּמֵרָאָה אָדָם עָלָיו מִלְּמַעְלָה:

And above the firmament that was over their heads was the likeness of a throne, as the appearance of a sapphire stone; and upon the likeness of the throne was a likeness as the appearance of a man upon it above.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הַעֲרַת קה"ת

יְחֻזְקָאֵל א, כו.

237 כִּי לֹא אָדָם הוּא

"כִּי לֹא אִישׁ הוּא וִינָחֵם". הַמִּדְרַגָּה שֶׁמַּעַל לְכָל צוּרָה, שֶׁמִּמֶּנָּה הָאוֹר מִסְתַּלֵּק.

I Samuel 15:29 שְׁמוּאֵל א ט"ו:כ"ט

וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם:

And also the Glory of Israel will not lie nor repent; for He is not a man, that He should repent

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הַעֲרַת קה"ת

ש"א טו, כט.

238 נִקְיָא הִיסְדוֹר וּמְלִי אֲבִיוֹנִים

מִיָּלּוֹן מוֹנָחִים קְבִלִי, הַמְצוּטֵט לַעֲנִיִּין קְרִיאַת הִיסְדוֹר וְהַמְלָכּוֹת "אֲבִיוֹנִים".

הַעֲרַת קה"ת

רָאָה מֵאֵאֵא אוֹת א', סכ"ה.

פֶּסֶקָה 34

239 כִּי הֶהְרִים יִמּוּשׁוּ

"כִּי הֶהְרִים יִמּוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְוֹטֶינָה, וְחִסְדִּי מֵאֲתֶךָ לֹא יִמּוּשׁ". פְּתִיחַת

לאדם.

Jeremiah 2:6 ירמיהו ב':ו'

וְלֹא אָמְרוּ אִיהֶם הִי הַמַּעֲלָה אֲתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיד אֶתָּנוּ בְּמִדְבָּר
בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוֹחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצִלְמוֹת בְּאֶרֶץ לֹא־עֵבֶר בָּהּ אִישׁ וְלֹא־יֵשֵׁב
אָדָם שָׁם:

Neither said they: 'Where is the L-RD that brought us up Out
of the land of Egypt; that led us through the wilderness,
through a land of deserts and of pits, through a land of
drought and of the shadow of death, through a land that no
'man passed through, and where no man dwelt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה ב', ו.

250 מלא כל הארץ כבודו

"קדוש, קדוש, קדוש הוי צבאות, מלא כל הארץ כבודו". "מכובד" הוא
הכבוד הנמשך למלא את הארץ.

Isaiah 6:3 ישעיהו ו':ג'

וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ הִי צָבָאוֹת מְלֵא כָל־הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ:

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is
the L-RD of hosts; The whole earth is full of His glory

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

251 לקדוש ה' מכובד שנא' ביוהכ"פ

"וקראת לשבת עונג, קדוש [היום] להוי' מכובד". הטקסט מחיל את המילה
"מכובד" על יום הכיפורים.

Isaiah 58:13 ישעיהו נ"ח:י"ג

אִם־תִּשָּׁב מִשְׁבַּת רְגִלְךָ עֲשׂוֹת חֲפֻצָּה בַּיּוֹם קִדְשִׁי וְקִרְאתָ לִשְׁבֹּת עֲנֵג
לְקִדְשִׁי הִי מִכְבֹּד וְכִבְדֹתוֹ מְעֲשׂוֹת דְּרָכֶיהָ מִמִּצּוֹא חֲפֻצָּה וְדַבַּר דְּבָר:

If thou turn away thy foot because of the sabbath, From pur-
suing thy business on My holy day; And call the sabbath a
delight, And the holy of the L-RD honourable; And shalt hon-
our it, not doing thy wonted ways, Nor pursuing thy busi-
ness, nor speaking thereof

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נח, יג. וע"ש בפ"י הרד"ק.

37 פסקה

252 וכמ"ש ברי"ח שער הענוה . . והיא ענוה גדולה

המקום שבו מובא הרמ"ק, האומר ש"יג מידות הרחמים מבטאות ענוה.

הערת קה"ת

פרק א דף רנב, ב דפוס אמשטרדם. ראה המשך בששה"ק תערי"ב ח"ג ע'
אשלו.

243 שובה ישראל עד הוי' אלקיך

"שובה ישראל עד הוי' אלקיך". פתיחת המאמר על תשובה שהטקסט
מצטט.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הִי אֱלֹקֶיהָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנָהּ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stum-
bled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

244 צור לבבי וחלקי אלקים לעולם

"צור לבבי וחלקי אלקים לעולם". מבואר במאמר לשמיני עצרת שהטקסט
מצטט.

Psalms 73:26 תהילים ע"ג:כ"ו

כָּלָה שְׁאִירִי וּלְבָבִי צוּר־לִבִּי וְחֶלְקִי אֱלֹקִים לְעוֹלָם:

My flesh and my heart faileth; But G-d is the rock of my
heart and my portion for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

245 הערת קה"ת מפנה Genesis 28:10-32:3 למילים האלה.

Genesis 28:10-32:3 בראשית כ"ח:י-ל"ב:ג'

36 פסקה

246 רמ"ח מ"ע . . אברין דמלכא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ת"ז ת"ל.

247 רמ"ח מ"ע רמ"ח אברין דמלכא

בתיקוני זוהר נאמר שמאתיים וארבעים המצוות נמצאות "בכל
איבר ואיבר של המלך". המצוות הן "צורת אדם".

Tikkunei Zohar 74a:8 תיקוני זוהר ע"ד א:ח'

וְעוֹד מִצְוֶה דָּא עֲמוּדָא דְאִמְצָעִיתָא, דְּאִיהוּ מִצְוֶה מִסְטָרָא דְאֵבָא דְאִיהוּ
רִאשׁוֹ, וּמִסְטָרָא דְאִימָא דְאִיהוּ אֶשׁ"ר, וְהָכִי צָדִיק מִצְוֶה וְעוֹשֶׂה
מִתְרוֹיִיחוֹ, וּבִגִּין דָּא אֲתָמַר עַל תְּרוֹיִיחוֹ אֶשׁר קִדְשֵׁנוּ, אִמָּא קִדְשֵׁנוּ וְאֵבָא
צִוְנוֹ, עַל מָאן עַל שְׂכִינְתָּא תַתְּאָה, דְּאִיהוּ פֶטֶר כָּל רַחֲם, פְּתִיחוּ דְרָחִם,
דְּאִיהוּ רַמ"ח פְּקוּדִין, אִיהוּ מִצְוֹת יְהוּ"ה בְּכָל אֵבֶר וְאֵבֶר דְּמִלְכָּא, אִיהוּ
מִצְוֶה, וְעוֹד אֶשׁר קִדְשֵׁנוּ מִסְטָרָא דְאֵבָא

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

248 כי לא אדם הוא

"כי לא איש הוא". הבחינה שמעל לצורת אדם, שאליה מגיעים בעלי
התשובה.

I Samuel 15:29 שמואל א ט"ו:כ"ט

וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם:

And also the Glory of Israel will not lie nor repent; for He is
'not a man, that He should repent

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

249 ולא ישב אדם שם

"ארץ אשר לא עבר בה אדם שם". ביטוי נוסף לבחינה שמעל

253 נושא עון

מִיִּיג מִיּוֹת הַרְחָמִים: "נוצר חסד לאלפים, נושא עון ופשע וחטאה".
ענוותנותו של ה' מגיעה עד החטא עצמו.

Exodus 34:7 שמות ל"ד:

נִצֵּר חֶסֶד לְאַלְפִים נֶשָׂא עוֹן וּפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקָּה לֹא יִנָּקֶה פֶּקֶד עוֹן אָבוֹת
עַל־בָּנִים וְעַל־בָּנֵי כְּנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רִבְעִים:

keeping mercy unto the thousandth generation, forgiving
iniquity and transgression and sin; and that will by no
means clear the guilty; visiting the iniquity of the fathers
upon the children, and upon the children's children, unto
'the third and unto the fourth generation

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

254 נושא עון . . אתהפכא חשוכא לנהורא

ההערה מפנה לשם להסבר על "נושא עון" ועל הפיכת החושך לאור.

הערת קה"ת

ראה ביאור בלקו"ש חיי"ט ע' 431.

255 ועתה יגדל נא

תפילתו של משה לאחר פרשת המרגלים: "ועתה יגדל נא כוח אדניי כאשר
דיברת לאמורי", ולאחר מכן ייג מידות הרחמים. הטקסט מפנה להסבר
שניתן לכך.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:י"ז

וְעַתָּה יִגְדֹּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאֹמֶר:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, ac-
:cording as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

256 הטוב כי לא כלו רחמייך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בברכת מודים.

257 עמך מקור חיים

"כי עמך מקור חיים, באורך נראה אורי". "עמך" מציין את מדרגתו העצמית
של ה'.

Psalms 36:10 תהילים ל"ו:

כִּי־עֲמֹךְ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאָה־אוֹר:

For with Thee is the fountain of life; In Thy light do we see
.light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לו, י.

258 עמך הסליחה

"כי עמך הסליחה למען תיוורא". הסליחה נובעת ממה שהוא באמת "עמך".

Psalms 130:4 תהילים ק"ל:ד

כִּי־עֲמֹךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרָא:

For with Thee there is forgiveness, that Thou mayest be
.feared

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קל, ד.

259 שובה ישראל עד

"שובה ישראל עד הוי אלקיך". המאמר שהטקסט מצטט בסיומו.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הִי אֱלֹקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶךָ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stum-
bled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

260 והנה איש מראהו

"והנה איש מראהו כמראה נחושת". הפסוק שבקטע הזוהר על פקודי
שהטקסט מצטט בעניין הענווה.

Ezekiel 40:3 יחזקאל מ"ג:

וַיְבִיֵּא אוֹתִי שָׁמָּה וְהָנָה־אִישׁ מִרְאֵהוּ כְּמִרְאֵה נְחֹשֶׁת וּפְתִיל־פִּשְׁתִּים בְּיָדוֹ
וּקְנֵה הַמֶּדֶה וְהוּא עֹמֵד בְּשַׁעַר:

And He brought me thither, and, behold, there was a man,
whose appearance was like the appearance of brass, with a
line of flax in his hand, and a measuring reed; and he stood
.in the gate

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silberman, 1929-1934 (Public Domain); Wikisource (CC-BY-SA); Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Daf Shevui (CC0); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור.
/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: /likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך /likuteitorah.com/he/likutei-torah/nitzavim/4

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק